

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ'NDEKİ EL YAZMALARININ KATALOGU

Sadık YAZAR*

ÖZ

Cumhuriyet'in kuruluşundan hemen sonra, Türk kültür ve medeniyetini incelemek amacıyla 1924 yılında kurulan Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde zamanla oluşmuş bir kütüphane de bulunmaktadır. Başta Türk asıllı meşhur Rus Türkoloğu Katanov olmak üzere Hüseyin Sadettin Arel, Mehmet Behçet Yazar, Osman Nedim Tuna, Ahmed Hamdi Tanpınar, Arslan Kaynaradağ, Vecihe Gök gibi çok önemli isimlerin bağışlarıyla son halini alan bu kütüphanede 200 cilde yakın yazma eser de bulunmaktadır. İlk defa merhum Cevat İzgi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde bulunan yazma eserlerin katalogunu hazırlamaya başlamış; ancak bir defter halinde bulunan çalışmasını nihayet erdirememiştir. Daha sonra İsmail Güleç ve Mehmet Zeren, İzgi'nin bu defterinden de yararlanarak Katanov ve Hüseyin Sadettin Arel'in bağışları arasında yer alan 173 yazma eserin katalogunu hazırlayıp neşretmişlerdir. Bu makalede, daha önce hazırlanan katalog çalışmasına dâhil edilmeyen 71 cilt el yazma içinde bulunan 121 eserin katalogu hazırlanmıştır. Daha ziyade Osman Nedim Tuna ve Mehmet Behçet Yazar'ın bağışları arasında yer alan bu ilave yazma eserlerin kataloguna yer verilmeden evvel katalogu hazırlanan yazma eserler hakkında genel bir değerlendirme ile katalogun hazırlanma safhasında dikkat edilen hususlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi Yazma Eser Koleksiyonu, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Osman Nedim Tuna Bağışları, Mehmet Behçet Yazar Bağışları, Yazma Eser Katalogu

THE CATALOGUE OF MANUSCRIPTS IN THE RESEARCH INSTITUTE OF TURKOLOGY

ABSTRACT

There is a precious library consisting of several collections that occurred over time in the The Research Institute of Turkology was established to research the Turkish culture and civilization immediately after the founding of the Republic, in 1924. There are also about 200 volumes of manuscripts in this library which has taken its final form with donations of some scientists like the renowned Russian Turkolog Nikolay Fyodoroviç Katanov, Hüseyin Sadettin Arel, Mehmet Behçet Yazar, Osman Nedim Tuna, Ahmed Hamdi Tanpınar, Arslan Kaynaradağ and Vecihe Gök. For the first time, Cevat İzgi had begun to prepare the catalog of the manuscripts in The Research Institute of Turkology; unfortunately he could not finish his catalog that currently being preserved in a notebook form. Then İsmail Güleç and Mehmet Zeren, have prepared the catalog of 173

---

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zyazar@gmail.com.

manuscripts exist in the collection of Katanov and Hüseyin Sadettin Arel utilizing İzgi's aforementioned notebook and published it in 2009. In this article, it will be located the catalog of 121 manuscripts (in 71 volumes) excluded in the previously prepared catalog. Before the catalog, it is devoted an overview on the manuscripts whose catalog has been prepared and some notes that have taken into consideration in preparation of the catalog.

Keywords: The Manuscript Collections of The Research Enstitute of Turkology, The Research Enstitute of Turkology, Donations of Mehmet Behçet Yazar and Osman Nedim Tuna, The catalog of Manuscripts.

İslamî yazma eserler bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Türkiye'de, irili ufaklı birçok yazma eser koleksiyonu bulunmaktadır.¹ Bu koleksiyonların büyük bir kısmı başta Süleymaniye Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi gibi büyük yazma eser kütüphaneleri olmak üzere, muhtelif resmî kurumlarda muhafaza edilmektedir. Bunun yanında, bazıları kamuoyu ve bilim insanlarına açık bulunan; ancak bir kısmı ise henüz keşfedilmemiş ya da sadece sahibinin istifade ettiği özel yazma eser koleksiyonları da bulunmaktadır.

Bu zenginliğine karşın Türkiye'deki yazma eserleri kataloglama faaliyetleri çok eksik ve düzensizdir. İslam dünyasında köklü bir geçmişe sahip olan kataloglama faaliyetleri Osmanlı döneminde de devam etmiş ve birçok yazma eser koleksiyonun daha ziyade liste şeklindeki katalogları günümüze ulaşabilmiştir. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren ise toplu kataloglama faaliyetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ali Fethi Bey'in, 1850-1854 yıllarında hazırladığı ve *el-Âsârü'l-Âliyye fi Hazâini'l-Kütübi'l-Osmâniyye* adını verdiği katalogundan sonra *Devr-i Hamidî Katalogları* adı verilen önemli kataloglama çalışmaları hazırlanmıştır. Cumhuriyet döneminde de devam ettirilmek istenen bu kataloglama çalışmaları TÜYATOK gibi önemli projeleri doğurmuşsa da maalesef hedeflenen amaç hâsıl olamamıştır. Son 20-30 yılda kataloglama çalışmaları nispeten hızlanmış ve bazıları bir defter niteliğini aşmayan birçok katalog neşredilmiştir. IRCICA ve İSAM gibi vakıfların çalışmaları ve kimi özel teşebbüsler kataloglama çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuşsa da hâlâ basılı bir katalogu bulunmayan çok önemli yazma eser koleksiyonlarımız bulunmaktadır. Devlet eliyle büyük bir proje olarak ele alınmadığı müddetçe de, adeta bir İslamî yazma eser cenneti olan Türkiye'deki kataloglama faaliyetlerinin daha uzun bir süre tamamlanamayacağı anlaşılmaktadır.²

---

¹ Çoğu Osmanlı'dan günümüze miras kalan bu koleksiyonlar hakkında bk. İsmail E. Erünsal, *Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik: Tarihi Gelişimi ve Organizasyonu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2015.

² Türkiye'deki kataloglama çalışmaları hakkında özet bilgiler için bk. İsmail E. Erünsal, "Katalog", DİA, C. XXV, . 24-28. Ayrıntılı bilgi için ise bk. Hüseyin Türkmen, *Türkiye Kütüphaneleri Yazma Eser Katalogları: 1923-2006*, Kitabevi, İstanbul 2010.

Türk kültür ve medeniyetini incelemek amacıyla 1924 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü³nde (TAE) de zamanla yapılan bağışlarla oluşmuş bir yazma eser koleksiyonu bulunmaktadır. Bu koleksiyonda yer alan yazmaların bir kısmı, yakın zamanda Mehmet Zeren ve İsmail Güleç tarafından neşredildi.⁴ Hazırlayıcılar neşirlerinin başına koydukları önsözde katalogları hakkında şu bilgileri vermektedir:

*Şimdiye kadar kapalı kapılar ardında kalmış enstitüdeki bu yazma eserlerin katalogunu hazırlayarak, araştırmacıların ve ilgilenenlerin bunlara ulaşmasına bilimsel yönden aracılık edip yol göstermek istedik. Oldukça zor şartlarda meydana getirilen bu çalışma, ilk önce İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırmaları Projeleri Fonu'nun desteği gerçekleştirilerek bu makama sunulmuştu; o zaman bu ilk katalog çalışmasını merhum Cevat İzgi'nin aziz hatırasına ithaf etmiştik, zira bu yazmaların kataloglanması işini taslak olarak ilk o başlatmıştı.*⁵

Araştırmacılar kataloglarının başına TAE Kütüphanesi'ni tanıtip kütüphanede bulunan yazma eser koleksiyonlarından, özellikle de Katanov'un kütüphanesini bu kuruma bağışlaması sürecinden bahsettikleri bir giriş bölümü koymuşlardır. Burada verilen bilgilerden anlaşıldığı kadar, katalogda yer alan eserlerin 50 kadarı Katanov'un bağışladığı kitaplar arasında yer almakta olup bunların büyük çoğunluğu Doğu Türkçesi ile yazılmıştır. Diğer yazmaların büyük bir bölümü ise Hüseyin Sadettin Arel'in bağışladığı eserler oluşturmaktadır. Türk musikisi bakımından oldukça önemli olan bu koleksiyonun dışında çeşitli yollarla enstitüye ulaşan yazmalar da katalogda yer almaktadır.

Araştırmacılar böylece katalogladıkları eserlerin içinde buldukları koleksiyonlar hakkında bilgi verdikten sonra, kütüphanedeki yazma eserlere, son olarak Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'nın kitapları arasında bulunan birtakım yazma kitapların da ilave olduğu bilgisini verirlerken “henüz tasnif edilemediklerini” ve “Prof. Dr. Osman Nedim Tuna koleksiyonunu oluşturan ilk kısım eserler (Katanov ve Arel koleksiyonu yazmaları) kadar orijinal kıymette yazma eser bulunmadığını” ileri sürerek bu yazmaları “şimdilik” çalışmalarına dâhil etmediklerini ifade etmektedirler.⁶

173 eserin kataloglandığı bu çalışmada; “kütüphane kaydına göre,” “eser adına göre” ve “eser konusuna göre” katalogda yer alan eserlerin üç ayrı listesi ile yazar adlarının listesi hazırlanıp katalogun başına eklenmiştir.

Bu çalışmada; daha evvel hazırlanan kataloga dâhil edilmeyen yazma eserlerin, Osman Nedim Tuna (ONT) ile Mehmet Behçet Yazar'ın (MBY) Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ne bağışlanan koleksiyonlarda yer alan eserlerin katalogu

³ TAE hakkında başlangıç düzeyinde bilgiler için bk. İsmail Güleç, “Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü”, DİA, C. XLI, s. 5601-61. Ayrıntılı bilgiler için bk. Mustafa Özkan, “Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü”, Türkiyat Mecmuası, C. XX (1997), s. 1-11

⁴ Mehmet Zeren, İsmail Güleç, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 2009.

⁵ Aynı eser, s. 5.

⁶ Bununla birlikte Osman Nedim Tuna'nın koleksiyonunda yer alan ve İranlı meşhur şair Mollâ Câmî'nin risalelerini havi bir mecmuanın katalogu 54 numara altında hazırlanmıştır.

hazırlanmıştır. Bu kataloga yer vermeden evvel, bahsi geçen koleksiyonlarda yer alan eserlere dair genel bir değerlendirme yapılacak ve katalogu hazırlarken dikkat edilen hususlara işaret edilecektir.

Bu çalışmada bahsi geçen koleksiyonlarda bulunan 71 cilt el yazma içinde bulunan 121 eserin katalogu hazırlanmıştır. Klasik ilim tasnifine göre düzenlenmiş bu eserlerin içeriklerine göre sayılarını şu tablo ile vermek mümkündür:

Konu	Eser Sayısı
Kur'ân, En'âm-ı Şerif ve Tefsirler	2
Fıkhî İlimler (fıkıh, ferâ'iz vb. ilimler)	9
Kelâm, Akâid İlimleri	8
Hadîs İlimleri	1
Tasavvuf	11
Du'â ve Zikir İlimleri	1
Sözlük İلمي	10
Dilbilgisi	1
İlmü'l-firâse, ilmü ahkâmi'n-nücüm, ilmü'l-ihtiyârât ve ilmü's-sihr (gizli ilimler)	6
Tarih	3
Siyer	9
Tabakât	6
İlmü'l-ahlâk ve'l-âdâb ve's-siyâse (ahlak, âdâb ve siyaset ilmi)	3
Türk Edebiyatı	46
Arap Edebiyatı	3
Ansiklopedik	2

Tabloya göre katalogta yer alan eserlerin çoğu Türk Edebiyatı başlığı altında değerlendirilen eserlerdir ki bunların yüzdesi %38'dir. Her iki koleksiyonda da bulunan eserlerin kahir ekseriyeti Batı Türkçesi ile yazılmıştır; bununla birlikte Arapça ve Çağatay Türkçesi ile yazılan eserlerin yanında birkaç çok dilli eser de bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere eserlerin %82'si Batı Türkçesi ile yazılmıştır.

Türkçe	Arapça	Çağatay Türkçesi	Farsça-Türkçe	Arapça-Türkçe	Çağatay Türkçesi-Batı Türkçesi	Çok dilli
100	10	2	5	2	1	1

ONT'de yer alan yazmalara bakıldığında; genellikle başka yazma eser koleksiyonlarında nüshaları bulunan, yazıldıkları dönemden sonra oldukça fazla okunan meşhur eserler oldukları görülmektedir. Bu bağlamda; tefsir ilminde ortaya çıkan iki eserden birincisi, Çıkrıkçıza'de diye de meşhur olan Altıparmak Mehmed Efendi'nin (ö. 1033/1623-24) *Tercüme-i Sittin li-Câmi'i'l-Besâtin* adlı eseridir.

Ebûbekr b. Ahmed b. Muhammed b. Zeyd et-Tûsî'nin *Câmi'u'l-Letâifi Besâtîn* adlı Arapça eserinin tercümesi olan bu tercüme Hz. Yusuf peygamberin kıssasını konu etmekte olup birçok nüshası bulunmaktadır. Tefsir bölümünde kaydedilen bir diğer eser de Fâtihâ ve İhlâs sureleri ile “âyete'l-kürsî” diye bilinen ayetlerin Türkçeye tercümesi ve tefsirini barındıran eserdir.

Fıkıh ilminde kaydedilen eserler arasında dil özelliği bakımından EAT döneminde yazıldığını tahmin edip *Kitâbü'l-Mecâlis* adını verdiğimiz bir eser bulunmaktadır ki ayet, hadis ve birtakım hikâye ve latifeler eşliğinde namaz, oruç ve zekât gibi konular hakkında bilgi verilmektedir. Darendeli Hamza Efendi'nin onlarca nüshası bulunan *Risâle-i Bey' u Şirâ* ile bu eserin hemen ardından gelen ve başı eksik olduğu için ismi ve yazarı tespit edilemeyen hac menasikiyle ilgili Türkçe eserin de dil özellikleri bakımından ONT'nin dikkatini celbetmiş olması gerekir. Benzer özelliği bulunan eserlerden biri de Candaroğulları Beyliği'nin 1443-1461 yılları arasında beyliğini yapan Ebü'l-Hasen İsmâ'il b. İbrâhîm b. İsfendiyâr b. Bâyezîd b. Âdil'in (ö. 884/1479) fıkıh ilmine dair kaleme aldığı ve yazma eser kütüphanelerinde 70'e yakın nüshası bulunan *Hulviyyât-ı Şâhî* adlı Türkçe eseridir. Fıkıh bölümünde yer alan Neficetü'l-Fetâvâ (T), *Mefâtihü'l-Cinân ve Mesâbihu'l-Cenân* (*Şerhu Şir'atü'l-İslâm*) [A], Sirâcü'l-Musallî ve Bedrü'l-Mübtedî ve'l-Müntehî (A), *el-Mukaddime fî's-Salât* (A) gibi eserler çok bilinen eserler olup yazma eser kütüphanelerinde nüshaları fazladır. Muhtelif eserlerden derlenen bir fetva mecmuası da yine bu bölüm altında kaydedilen eserler arasında yer almaktadır.

Kelam ve akaid ilimleri başlığı altında; yazarı konusunda ihtilaf bulunmakla birlikte Mevlana Firâkî'ye atfedilen ve birçok nüshası bulunan Kırk Sü'âl adlı eserin iki nüshası, *Risâle-i İblîs*, *Kitâb-ı İblîs*, *Nasihat-i İblîs*, *Kıssa-i İblîs ve İblîs Hakkında Risâle* gibi farklı adlarla da kütüphane kayıtlarında yer alan müellifi ya da mütercimi belirsiz bir Türkçe eser, yazarı belirsiz iki ilmihâl, XVII. yüzyılda yaşamış olan Alaşehirli Veysî tarafından yazılan ve *Düstûrnâme*, *Düstûru'l-Amel* ve *Şehâdetnâme* gibi isimlerle bilinen eseri, *Kaside-i Emâlî* ve Alî el-Kârî'nin, bu kasideye yapılan en meşhur şerhler arasında bulunan *Dav'u'l-Me'âlî fî Şerhi Bed'i'l-Emâlî*'si yer almaktadır.

Hadis ilimleri sahasında yer alan tek eser, nerdeyse her yazma eser koleksiyonunda en az bir nüshası bulunabilen Nevevî'nin (ö. 676/1277) kırk hadis derlemesidir.

Tasavvuf başlığı altındaki eserlerin büyük çoğunluğunu Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî ve onun çevresindekiler tarafından yazılmış olan Melâmî metinlerini hâvî mecmua teşkil etmektedir.

Dil İlimleri genel başlığı altında katalogu hazırlanan sözlükler arasında da meşhur sözlükler bulunmaktadır. *Lûgat-ı Ni'metullâh*, *Tuhfetü'l-Hâdiye* (*Lûgat-ı Dânisten*), *Lûgat-ı Kitâb-ı Gülistân* gibi Farsça-Türkçe; *Lûgat-ı Ferišteoğlu* gibi Arapça-Türkçe ve *Lûgat-ı Abuşka* gibi Çağatay Türkçesi-Osmanlı Türkçesi sözlükleri bulunmaktadır. Bunların yanında *Lûgat-ı Halîmî* olarak bilinen *Bahru'l-Garâ'ib* ile şerhi, Farsça-Türkçe meşhur sözlüklerden *Tuhfe-i Şâhidî*'nin Abdurrahmân b. Abdullâh el-Kuddûsî tarafından yapılan şerhi ve Zemahşerî'nin meşhur eseri *Mukaddimetü'l-Edeb*'in kısmen tercümesi olan *Akse'l-Ereb fî Tercemeti Mukaddimetü'l-Edeb* adlı eser yer almaktadır.

Günümüzde Astroloji isimlendirmesiyle karşılaşmaya çalıştığımız İlmü'l-firâse, ilmü ahkâmi'n-nücûm, ilmü'l-ihdiyârât ve ilmü's-sihr gibi gizli ilimler sahasında da altı eser kaydedilmiştir. Bunların dördü rüya tabiri, biri daha ziyade astronomiye yakın olan yıldız ve gezegenler konusunu ele alırken bir diğeri de ahkâm-ı sâl türünden eserdir.

Tarih başlığı altında üç eser kaydedilmiştir. Bu eserlerden biri yazma eser kütüphanelerinde 20 civarında nüshası bulunan eser, 1280/1863-64 yılında Arap harfli olarak basılan *Târîh-i Mustafâ Necîb (Vak'a-i Selîmiyye)* adlı eserdir. Nişâncızâde'nin (ö. 1621) *Mir'ât-ı Kâ'inât* adlı genel tarihi ise oldukça meşhur bir diğer eser olup çoğu yazma eser koleksiyonunda en az bir nüshası bulunabilen eserdir. Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîhü'l-Ümem ve'l-Mülûk* adlı Arapça eserinin bir bölümünün tercümesi olan *Tercüme-i Tarih-i Taberî* de yine bu bölümde kaydedilen eserlerdendir. Maalesef ki mütercimi tespit edilemeyen bu tercümenin Ahmed Paşa adlı bir devlet adamının emri ile yapılan bir tercüme olduğu tespit edilmiştir.

Siyer başlığı altında kaydedilen eserler, Osmanlı dönemindeki en meşhur ve nüshaları oldukça yaygın olan siyer metinleridir. Alaşehirli Veysi'nin (ö. 1628) *Dürretü't-Tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc* adlı iki ciltlik eseri, XVII. yüzyılın başında vefat eden meşhur şair Nâbî'nin (ö. 1712) bu esere yazdığı zeyl, Altıparmak Mehmed Efendi'nin *Delâ'il-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâ'il-i Fütüvvet-i Ahmedî* adlı tercüme siyeri bu siyerler arasında yer alır. Erzurumlu Darîr'in XIV. yüzyılın ikinci yarısında kaleme aldığı siyeri de bu başlık altında yer alan meşhur eserlerdendir. Siyer başlığı altında yer alan ve isimleri belirsiz iki kısa eser daha yer alır. Bunlardan biri Hz. Peygamber'in doğumunu konu ederken diğeri de Hz. Fâtıma'nın evliliğini konu almaktadır.

İlmü't-tabakât ve tezâkir (biyografi ilimleri) başlığı altında kaydedilen 6 eser arasında müellfi/mütercimi belli olan sadece iki eser vardır. Bunlardan biri Şeyh Mûsâ Sadrî tarafından XVI. yüzyılın sonunda kaleme alınan *Regâiyübü'l-Menâkıb* adlı nüshaları görece daha az olan eserdir. Diğeri ise Osmanlı biyografi geleneğine çok önemli bir yere sahip olup zeyilleri yazılan ve yazma eser kütüphanelerinde oldukça fazla nüshaları bulunduğu gibi farklı tarihlerde yapılmış baskıları ve tercümeleri bulunan *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı eserdir. Bu başlıkta yer alıp da mütercimi belli olmayan iki tercümeden biri Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ* adlı Farsça, diğeri de Ebü'l-Hasen Muhammed b. Abdullâh el-Kisâ'î'nin *Kıyasu'l-Enbiyâ* adlı Arapça eserinin muhtemelen erken dönem Batı Türkçesine yapılan tercümeleridir. Her iki tercümenin de başka nüshaları bulunmakla birlikte mütercimleri noktasında bilgiler bulunmamaktadır. Menâkıb-ı Evliyâ ismini verdiğimiz bir yazma ise hâvî olduğu 50 hikâye/menkibe ile adeta bir hikâye/menkibe mecmuasıdır. Mecmuada Hz. Hızır'ın hikâyesi, Hz. Âişe'nin menkıbeleri, Hz. Eyyüb'un hikâyesi, Erve Hatun hikâyesi, Şeyh San'ân hikâyesi, Hatun kişi hikâyesi, Mansûr b. Ammâr, Sultân Mahmûd Gaznevî, Kadı ile Harâmî hikâyesi, Hz. Peygamber'in mi'râcî gibi menkıbe ve hikâyeler yer almakta olup Klâsik Türk edebiyatındaki kısa hikâye türü noktasında araştırılmaya değer bir eserdir. [Hazret-i Süleymân] başlığını verdiğimiz eser ise Hz. Süleymân ile karınca hikâyesini konu almaktadır.

Siyâset ve ahlak başlığı altında XIX. yüzyılda yaşamış önemli devlet adamlarından Âkif Paşa'nın *Lâyiha ve Tebsıra'sı* ile nasihatname ve pendnâme türünün Türk edebiyatındaki en meşhur eserlerinden Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî'nin *Pend-i Mürşidî (Ahmediyye)* adlı eseri mevcuttur.

Türk Edebiyatı alanında kaydedilen eserler arasında ise, Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Sü'edâ'sı, XVI. yüzyıl şairlerinden Sürûrî'nin Kasîde-i Musanna'a'sı, Seyyid Vehbî'nin III. Ahmed'in bir fermanına yazdığı manzum-mensur karışık takrîzi, Filipeli Ali Çelebi'nin elliye aşkın nüshası bulunan *Hümâyûnnâme* adlı *Kelîle ve Dimne* tercümesi, XVIII. yüzyılda yaşamış olan devlet adamı, hattat ve divan şairi İzzet Alî Paşa'nın müretteb *Divan'ı*, XV. yüzyıl mutasavvıf şairlerden Kemâl Ümmî'nin *Divan'ından* seçilmiş yaklaşık 40 şiir, Süleymân Çelebi'nin *Mevlid'i* ile Mevlid hikâyeleri diye bilinen *Dâstân-ı Kesikbaş*, *Dâstân-ı İbrâhîm*, *Dâstân-ı Geyik*, *Dâstân-ı Hatun* isimli destansı hikâyeler, XIV. ya da XV. Yüzyılda yazıldığı tahmin edilen İslâmî'nin mesnevisinin bir nüshası, Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye'si*, XVII. Yüzyıl şairlerinden Bosnalı Sâbit'in *Divân'ı*, *Edhem ü Hümâ*, *Berbernâme* ve *Derenâme'sini (Söz Ebesi / Hâce Fesâd)* havi külliyyatı, Firdevsî-i Rûmî'nin (Uzun Firdevsî) *Süleymânnâme-i Kebîr'i*, Çağatay Türkçesi ile yazılan bir *Tûtînâme* tercümesi gibi eserler yer almaktadır. Bu bölümde biri lügaz, biri şarkı ve biri de eşâr ve fevâid olmak üzere üç şiir mecmuası da yer almaktadır. İnşâ ilmine dair de *Mâhiyyet-i İlm-i İnşâ*, *Mecmû'a-i Münşe'ât*, *Mecmûa-i İnşâ* olmak üzere üç eserin katalogu hazırlanmıştır.

Arap Edebiyatı başlığı altında ise Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde'si*, bu kasideye Çağatay Türkçesi ile yapılan bir tercüme-şerh, Ebü'l-Hasen Mihiyâr b. Merzeveyh ed-Deylemî el-Bağdâdî'nin Ebû Hanîfe'nin övgüsünde kaleme aldığı şiiri kataloglanmıştır.

ONT'de yer alan eserlerden ikisi de ansiklopedik eserler arasında değerlendirilmiştir. Bunların ikisi de Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân'a ait olup *Dürr-i Mekkûn* ve *Acâ'ibü'l-Mahlûkât* adlı Türkçe eserlerdir.

TAE yazma eser koleksiyonunda bulunup da henüz katalogu hazırlanmayan yazma eserlerden bir kısmı da Fecr-i Âtî edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Mehmet Behçet Yazar'ın varisleri tarafından bağışlanan eserlerdir. Neredeyse tamamı defter şeklinde olup klâsik kitapları barındırmayan bu kitapların bir kısmı bizzat Mehmet Behçet Yazar'a aittir. Kitapların bir kısmı ise şairin mensup olduğu edebiyat topluluğunun bir diğer önemli ismi Tahsin Nahid'e aittir. Bu bağlamda Mehmet Behçet Yazar'ın *Mahûf Uçurumlar*, *Çile* (iki ayrı nüsha), *Yumak* isimli şiir kitapları, Kemâleddîn Kamu'nun *Bingöl Çobanları* isimli şiir kitabı, Tahsin Nâhid'in *Gençlik* ve *Sessiz Giryeler* isimli şiir kitapları, Rızâ Tevfik Bölükbaşı'nın şiirlerini havi bir defter yer almaktadır. Bu kitaplar arasında yer alan bir defterde de Emîn Bülent Serdaroğlu, Şekip Memdûh Bey, Ahmed Hâşim gibi Fecr-i Âtî topluluğuna mensup şairlerin yazdıkları manzum ve mensur şiirlere yer verilmiştir.

Koleksiyonda bulunan defterlerden birkaç tanesi de büyük ihtimalle Mehmet Behçet Yazar'ın akademik ya da özel bir merakla hiciv konusunda yaptığı araştırmalarının ürünleridir. O bu bağlamda Millet Kütüphanesi'nde Alî Emîrî koleksiyonu Manzum 307, 650, 655, 859 numaralarda kayıtlı bulunan hiciv mecmualarını istinsah etmiştir. Çalışmamızda 179 kütüphane numarası ile kayıtlı

bulunan istinsah çalışmasında Sabahattin Ali'nin (1907-1948) Edebiyat Fakültesindeki arkadaşlarını tanıttığı istihza ile karışık uzunca bir terkîb-bendini de deftere kaydetmiştir. 182, 183 numaralarda kayıtlı defterlerde ise mizah gazetelerine dair bir araştırmanın sonuçları kaydedilmiştir. Diyojen, Hayâl, Tiyatro, Kahkaha, Kara Sinan ve Karagöz gibi mizah gazetelerinin nüshaları, içerikleri hakkında bilgiler verilmiştir. 184 numara ile kayıtlı olan mecmua da yine istinsah edilmiş bir şiir mecmuasıdır.

Mehmet Behçet Yazar'ın başlıkları arasında bulunan defterlerden ikisi de İsmet Zeki Eyüboğlu'nun İslâmî Türk Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı'na dair tuttuğu ders notlarından oluşmaktadır.

Önemli Eserler

Bir koleksiyondaki eserlerin değerini; muhtevası, nüshalarının nadirliği ve eski tarihli olmaları gibi farklı ölçütler tayin edebilmektedir. Katalogunu hazırladığımız eserlere genel olarak bakıldığında, çoğunun başka koleksiyonlarda da nüshaları bulunan eserlerden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında koleksiyona değer katan eserler de yok değildir.

Sadece bu çalışmada katalogu hazırlanan eserler değil daha önce katalogu neşredilen eserleri de dikkate aldığımızda TAE'deki yazma eser koleksiyonunda dikkati çeken yazma eserlerin başında Doğu Türkçesi ile yazılan eserler gelmektedir. Özellikle Katanov'un başlattığı yazmalar arasında Kazan Tatar Türkçesi ile yazılmış Hüsâmeddîn b. Şerefüddîn el-Müslimî'nin *Tevârîhu'l-Bulgariyye'si*, *Sakam Kıssası*, *Hz. Ali'nin bir destanı*, *Meymûne Banu Hikâyesi*, *Bir Kadının Hilkat-i Garîbe Çocuğu Hikâyesi* isimli eserler ile Çağatay Türkçesi ile yazılmış Fazlullâh b. Îsâ et-Taşkendi'nin *Kelile ve Dimne Tercümesi*, Ahmet Yesevî'nin Hikmetleri, Allâhyâr Sûfî'nin *Fevzû'n-Necât* adlı eseri bulunmaktadır.

Osman Nedim Tuna'nın koleksiyonunda da Çağatay Türkçesi ile yazılmış iki eser bulunmaktadır. Bunlardan biri, Latîfî mahlaslı biri tarafından yapılan ve *Mazharu'l-Acâyib* ismi verilen Tûtînâme tercümesidir. Yaptığımız araştırmalarda eserin Türkiye'de başka bir nüshasına ulaşılamadığı gibi bu yazmayı konu alan bir araştırmaya da rastlanmamıştır.⁷

Bir diğeri de Hz. Peygamber'e yazdığı kasideleri ile bilinen Mısırlı şair Bûsîrî'nin Arapça *Kaside-i Bürde'sine* yazılan genişletilmiş tercüme ya da şerhi diyebileceğimiz eserdir ki bunun da mütercim/şarhi belirsizdir. *Kaside-i Bürde'nin* Çağatay Türkçesi ile yazılan bir şerhi daha tespit edilmiştir. Hüseyin-i Hârezmî tarafından yapılmış bu şerhin biri Berlin Şehir Kitaplığında Ms. or. oct. 1688 numarada bir diğeri de Süleymaniye Kütüphanesi Mahmud Paşa Koleksiyonunda 271 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Özbek Ebü'l-Hayr Hân'a (1412-1468) ithaf edilmiş bu şerh yakın zamanda Ayşehan Deniz Abik'in danışmanlığında Erdem Dağistanlıoğlu tarafından bir doktora tezi çalışmasına konu edilmiştir.⁸ Hüseyin-i Hârezmî'nin şerhi ile karşılaştırdığımızda ONT koleksiyonunda bulunan Çağatayca şerhin farklı bir şerh olduğu anlaşılmaktadır.

⁷ Kendisini haberdar etmemiz üzerine İrmak Kaçar eser üzerinde bir doktora tezi hazırlamaya başlamıştır.

⁸ Bilal Erdem Dağistanlıoğlu, "Keşfü'l-Hüdâ Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kaside-i Bürde Şerhi İnceleme - Metin - Dizin", Çukurova Üniversitesi, SBE, Adana 2015, (Basılmamış DR Tezi).

Doğu Türkçesi ile yazılmış bu iki önemli eserin dışında ONT'deki koleksiyonda yer alan önemli eserlerden biri de İslâmî'nin mesnevisidir. XIV. ya da XV. yüzyılda yazıldığı düşünülen bu dinî-tasavvufî eser 1996 yılında Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice ve İ. Hakkı Aksoyak tarafından, Hasan Yüksel'in özel kütüphanesinde bulunan tek nüshasından hareketle neşredildi. Bu neşirden sonra eserdeki ashâb-ı kehf hikâyesi üzerinde duran Nuran Öztürk⁹ de dâhil olmak üzere eserin yeni nüshalarına dair bilgi veren bir çalışma –araştırmamıza göre- yapılmadı. Dolayısıyla eserin şu ana kadar tek nüshasının varlığı bilinmekte idi. Elimizdeki nüsha ile birlikte eserin yeni bir nüshası da ortaya çıkarken yaptığımız taramalar sonucunda bir diğer nüshasına daha ulaşılmıştır. Başı ve sonu eksik olan bu nüsha da Milli Ktp. Yz A 3925 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Eserin elimizdeki nüsha, söz konusu neşre kaynaklık eden nüsha ile yüzeysel olarak karşılaştırıldığında, elimizdeki nüshanın oldukça eksik olduğu; buna karşın çok önemli oranda nüsha farklılıklarının mevcut olduğu görülmüştür.

Hazırlanan katalogta önemli bulduğumuz birkaç eser de Mehmet Behçet Yazar'ın defterleri arasında bulunan birkaç eserdir. Öncelikle koleksiyon sahibi Mehmet Behçet Yazar XX. Yüzyıl Türk edebiyatının ses getirmiş edebiyat topluluğundan Fecr-i Âtî'ye mensup önemli şairlerden biridir. Bununla birlikte muhtemeldir ki TAE'ye bağışlanan bu defterlerine ulaşamadığından şairin şiirleri tam olarak neşredilip edebî kişiliği hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılabilmemiş değildir. Koleksiyonda bu eksikliği önemli oranda doldurabilecek malzeme bulunmaktadır. Bunların başında Mehmet Behçet Yazar'ın şiirleri gelmektedir. Koleksiyonda onun *Mahûf Uçurumlar*, *Çile* (iki nüsha) ve *Yumak* olmak üzere üç ayrı şiir defteri bulunmaktadır.

Mehmet Behçet Yazar'ın bağışları arasındaki önemli defterlerden üçü de onun Fecr-i Âtî'ye mensup arkadaşlarından olan Tahsin Nahid'in şiirlerini havi defterlerdir. *Gençlik* ve *Sessiz Giryeler* isimli iki şiir kitabının yanında, 176 kütüphane numarasıyla kayıtlı defterde ise ona ithafen yazılan şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerin büyük bir kısmı onunla aynı şiir ekolüne mensup Emîn Bülent Serdaroğlu, Şekip Memdûh Bey, Ahmed Hâşim, İzzet Melîh Bey, Muhyiddîn Bey, Selâhaddîn Bey, Nâ'il Bey, Râ'if Necdet Bey, İbrâhîm Mehdî Bey, Refik Hâlid Bey, Halîl Nâşid Bey, Haşmet Bey, Ziyâ Şâkir, Müfid Râtib Bey ve Dâver Bey gibi isimlere aittir. Bu defter Tahsin Nâhid'in mensup olduğu edebiyat topluluğu temsilcileri olan ilişkisini göstermesi bakımından önemli malzeme sunmaktadır. Tahsin Nahid'in bir kısım şiirleri 1326 yılında Rûh-ı Bî-Kayd isimli şiir kitabında Arap harfli olarak neşredilmiştir. Nurullah Çetin gerek bu şiir kitabındaki şiirlerini, gerekse de bu şiir kitabında yer almayıp da dönemin gazete ve dergilerinden neşredilen şiirlerini muhtelif çalışmalarıyla neşredip incelemiş; daha sonra da bu şiirler birkaç akademik araştırmaya konu olmuştur. Kendisine haber vermemiz neticesinde Tahsin Nahid'in TAE'deki şiirleri üzerinde bir araştırma yapan Ahmet Koçak, TAE'deki bu şiir defterleriyle birlikte Tahsin Nahid'in yeni şiirlerinin ortaya

⁹ Nuran Öztürk, "Klasik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kefh: İslâmî'nin Mesnevisi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 6, s.35-64.

çıkıldığını söylerken şu ana kadar yapılan neşirlerde bulunmayan birçok şiirin tespit edildiği bilgisini vermektedir.¹⁰

İstinsah Kayıtları

Mehmet Behçet Yazar'ın XX. yüzyılda defter şeklinde oluşturulmuş koleksiyonu bir yana bırakılacak olursa katalogu hazırlanan eserlerin otuzunda istinsah kaydı bulunmaktadır. Bunların üçünde sadece müstensih adı kaydedilmiş olup tarih bulunmamaktadır. Bu kayıtlara göre istinsahı belli olan eserlerin yüzyıla göre dağılımlarını şu şekilde vermek mümkündür:

XVI. yüzyıl	XVII. yüzyıl	XVIII. Yüzyıl	XIX. yüzyıl	Yüzyılı belirsiz
2	8	10	7	3

Bu kayıtlara göre hazırlanan katalogda yer alan en eski tarihli eser, Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye isimli eseri, Evâsıt-ı Şevvâl 956/1-11 Kasım 1549 tarihinde Ferhâd b. Emîr Şâh b. Muhammed b. Sungur tarafından istinsah edilmiştir. Seyyid Alizâde'nin Şir'atü'l-İslâm şerhi ise Hızır b. Hacı İlyâs tarafından 964/1556-57 yılında istinsah edilmiştir.

Koleksiyonda Bulunan Mecmualar

Başta da ifade edildiği üzere koleksiyonda 71 cilt el yazması bulunmakta olup bunlardan 121 eser çıkarılıp kataloglanmıştır. Bu yazmalardan 11 tanesi birden fazla eser barındıran resâil mecmuası şeklinde düzenlenmiştir. Bunlar arasında diğerlerine göre daha fazla bütünlük arz eden resâil mecmualarından biri 137 numarada kayıtlı bulunan mecmuadır. Dokuz eseri barındıran bu mecmuada İslâmî'nin mesnevisi de dâhil olmak üzere Eski Anadolu Türkçesi devresinde ait manzum eserler yer almaktadır. 141 numaralı yazma Veysi'nin eserlerini bir araya toplamışken 148 numaralı yazma XVII. Yüzyıl şairlerinden Bosnalı Sâbit'in divanı ve mesnevilerini havidir. En fazla eseri havi bulunan 161 numaralı yazma ise son dönem Melamilerinden Muhammed Nûru'l-Arabî ve çevresinde bulunan halifelerin eserlerini bir araya getiren önemli bir resâil mecmuasıdır. Kataloglanan eserler arasında şiir, fetva ve inşa mecmuaları da bulunmaktadır.

¹⁰ Ahmet Koçak, *Tahsin Nahit: Bütün Şiirleri*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2016, s. 15.

NOTLAR VE KISALTMALAR

Katalog hazırlanırken aşağıda listelenen hususlara dikkat edilmiştir:

1. Katalogu yapılan her eserin başında iki numara bulunmaktadır.
  - a. Bunlardan birincisi (solda bulunan), katalogu hazırlanan kitapların buldukları mekânda daha önceden kayıtlı buldukları numaralardır. İkinci numara (ortada olan) ise eldeki katalogun numarasıdır. Hazırlanan katalogdaki eserler konularına göre sınıflandırıldığından, kitaplar kütüphane kayıt numaralarına göre düzensiz sıralandıklarından araştırmacılara kolaylık sağlaması için düzenli olarak ilerleyen bir katalog numarası verilmiştir. Katalogun sonunda yer verilen eser adları indeksinde de bu katalog numarası kullanılmıştır.
  - b. Bilindiği üzere İslâmî yazmaların bazıları tek eserden oluşurken bazıları da birden fazla eser veya risaleyi barındırırlar. Hazırlanan katalogda birden fazla eser barındıran yazmalarda; her bir eser için ayrı bir katalog numarası verilirken kütüphane kayıt numaraları ise 3/1, 3/2, 3/3 şeklinde asıl kütüphane kayıt numarasıyla ilintili olarak verilmiştir.
2. Katalogda önce eser adı Latin ve Arap harfleriyle yazılmış, eser adının altına da tespit edilebilmişse yazarın adı aynı şekilde kaydedilmiştir.
  - a. Eser adı tespit edilirken öncelikle bizzat eserin içinde yazar tarafından verilen isim bulunup kaydedilmeye, böyle bir durum söz konusu değilse, eserin kaynaklarda bilinen ismi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu iki durum dışında, varsa eserin başına konulan isim olduğu gibi; böyle bir kayıt yoksa konusu tespit edildikten sonra esere bir isim verilip bu isim köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir.
  - b. Yazar adları kaydedilirken, öncelikle yazarın varsa mahlası veya meşhur olduğu adına yer verilmiş, daha sonra da tam adı kaydedilmiştir. Adın sonunda da, tespit edilebilmişse yazarın doğum ve ölüm tarihleri hicrî ve milâdî olarak yazılmıştır.
3. Katalogu hazırlanan eserin içeriği hakkında bilgi verilirken; ana hatlarıyla eserin konusu (gerekirse eserde işlenen konulardan örnekler vererek), bölümleri, eser veya yazarı ile ilgili hatalı veya tartışmalı bilgilerin tashihi, eserin yazılış tarihi, varsa eserin erken dönemdeki (matbaanın yaygınlaşmaya başlamasından sonraki süreçte) baskı/ları ile ilmî kıstaslara göre yapılan baskı/ları (tenkitli veya tahkîkli metin), tavsif edilen eser Arapça veya Farsça ise bu eserin mümkün olduğunca klâsik veya modern zamanlarda yapılan Türkçe tercümeleri gibi hususlara yer verilmiştir. Bu bölümde kullanıma açık bazı online veritabanları kontrol edildikten sonra eserin nüsha sayısı noktasında ortaya çıkan bilgiler genel ifadelerle (onlarca, yüz civarında, yüzlerce) kaydedilmiştir.
4. Eserin içeriği tavsif edildikten sonra; eserin başı ve sonundan ayırt edici ibare ve cümleler Arap harfleri ile kaydedilmiştir.

- a. Eserin başından ibare veya cümleler alınırken, öncelikle eserin asıl metninden evvel varsa eser adı ve besmele alınmış, daha sonra da eserin asıl metnindeki ilk ibare ya da cümlelere yer verilmiştir. Bu alıntılar yapılırken öncelikle alıntılanan metnin klâsik hamdele ve salvele cümleleri kısaltılarak yazılıp ayırıcı ibare ve cümleler kaydedilmeye çalışıldığı gibi içeriğin tavsifinde eserin adı, yazarı ve konusu ya da bölümleri noktasında söylenenleri mümkün mertebe somutlaştıracak şekilde, varsa eserin adı, yazarı ve konusundan bahsedilen cümlelerin de alınmasına özen gösterilmiştir.
  - b. Eserin sonundan alıntı yapılırken; başta olduğu gibi en sonda yer alan hamdele ve salveleler kısaltılarak kaydedilip eserin asıl metninden ibare ya da cümleler çıkarılmaya çalışılmıştır.
  - c. Eserin başı ya da sonundan yapılan alıntılarda; atlamaları göstermek için üç nokta (...), okunuşundan emin olunmayan kelime ya da ibareleri göstermek için de soru işareti (?) kullanılmıştır.
5. Eserin başı ve sonundan alıntılar yapıldıktan sonra **FT** kısaltması başlığı ile eserin fizikî tavsifi yapılmıştır. Bu bölümde sırasıyla eserin **dili, yazı çeşidi, yaprak, satır ve sütun sayısı, dış ve iç ölçüsü, kâğıt, tezhip ve cilt özellikleri ile restorasyon durumu** hakkında bilgi verilmiştir.
- a. **Kayıtlar** başlığı altında, varsa eserin istinsah kaydında yer alan bilgiler (istinsah tarihi, yeri ve müstensih); yazmada yer alan mülkiyet, vakıf, simâ', mukâbele gibi kayıtlarla yine mülkiyet ve vakıf kayıtlarıyla ilgili mühürlerde yer alan bilgiler betimlenmeye çalışılmıştır.
  - b. **Kaynaklar** başlığı altında da, öncelikle katalogu yapılan eserin yazarı hakkında bilgilerin yer aldığı temel biyografik kaynaklarla ansiklopediler kısaltılarak kaydedilmiştir. Daha sonra da eserin katalogu hazırlanırken başvuru diğer kaynaklar ile varsa eserin ilmi baskısıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.
  - c. Katalogda bir şekilde yer verilen kişilerin mümkün mertebe ölüm tarihlerine yer verilmeye çalışılırken kaydedilen tüm hicrî tarihlerin milâdî karşılıkları da tespit edilmeye çalışılmıştır.
  - d. Katalogun sonunda eser ve yazar adlarının Arap ve Latin harfli indeksleri eklenmiştir. Latin harfli eser adları indeksindeki her bir eserin sonuna eserin dilini işaret eden (A: Arapça), (F: Farsça), (T: Türkçe) şeklindeki kısaltmalara yer verilmiştir.

KISALTMALAR

age.	adı geçen eser
agm.	adı geçen makale
agt.	adı geçen tez
Ar.	Arapça

- Atâ'î** Nev'îzâde Atâullâh Efendi, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri: Hadâikü'l-Hakâik fi Tekmileti's-Şekâik*, (hzl. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Babinger** Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.
- bk.** bakınız
- BTK** *Büyük Türk Klasikleri: Başlangıcından Günümüze Kadar*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1984-2002.
- C.** cilt
- DİA** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- DR:** Doktora
- EI** *The encyclopaedia of Islam* (new edition), Leiden: E. J. Brill.
- Fatın** Fatın Dâvûd, *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatın Tezkiresi)*, (hzl. Ömer Çiftçiöğlü), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap)
- Fr.** Fransızca
- FT** Fizikî tavsif
- GAL** Carl Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden: E. J. Brill.
- Hzl** Hazırlayan
- Hediye** Bağdatlı İsmail Efendi, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955
- İA** *İslam Ansiklopedisi: İslam Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya, ve Biyografya Lugati*, Milli Eğitim Bakanlığı.
- İnal** İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2002
- İzâh** Babanzade Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn fi Zeyli Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'i'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, (tashih: Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1971.
- Karabulut** Ali Rıza Karabulut; Ahmet Turan Karabulut, *Mu'cemü't-Târihi't-Türâsi'l-İslâmî fi Mektebâti'l-Âlem: el-Mahtûtât ve'l-Matbûât = Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslam Kültür Tarihi ile İlgili Eserler Ansiklopedisi I-VI* (6. cilt indekstir), Mektebe Yayınları, Kayseri, (tarihsiz).
- Kehhâle** Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemü'l-Müellifin: Teracimu Musannifil-Kütübi'l-Arabiyye*, Mektebetü'l-Müsenna, Beyrut 1957.
- Keşf** Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, (tashih: M. Şerefeddin Yaltkaya), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1941
- Mecdi** Mehmed Mecdi, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri: Hadâikü's-Şekâik*, (hzl. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Necatigil** Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1970.
- OALT** *Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi*, II. cilt, (Hzl. Ekmeleddin İhsanoğlu ve öte.) IRCICA, İstanbul 2004.

OAstLT	<i>Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi</i> , II. cilt, (Hzl. Ekmeleddin İhsanoğlu ve öte.) IRCICA, İstanbul 2011.
OM	Bursalı Mehmed Tâhir, <i>Osmanlı Müellifleri</i> , (Hzl. Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz), Bizim Büro Yayınları, Ankara 2000.
OTıpLT	Şeşen, Ramazan; İhsanoğlu, Ekmeleddin; Bekar, M. Serdar; Gündüz, Gülcan, <i>Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi</i> , 4 cilt, İstanbul, 2008.
Râmiz	Sadık Erdem, <i>Ramiz ve Adab-ı Zurafa'sı: İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük</i> , Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994
s.	sayfa
S.	sayı
Safâ	Zebihullah Safa, <i>Tarih-i Edebiyat-ı der-İran</i> , Kitabfuruş-i İbn Sina, Tahran 1339.
Safâ'î	Mustafa Safayi, <i>Tezkire-i Safayi: (Nuhbetü'l-Aşar mi Fevaidi'l-Eş'ar) İnceleme-Metin-İndeks</i> , (hzl. Pervin Çapan), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005.
Sâlim	Mirzazade Salim Mehmed Emin Efendi, <i>Tezkiretü's-Şu'ara</i> , (hzl. Adnan İnce), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005.
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sefîne:	Osmanzade Hüseyin Vassaf, <i>Sefîne-i Evliya</i> , (hazırlayanlar: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi, İstanbul 2006.
Şeyhî	Şeyhî Mehmed Efendi, <i>eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri: Vekâyi'u'l-Fudalâ I-II</i> , (hzl. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
Târîhu'l-Edeb	Şevki Dayf, <i>Tarihü'l-Edebi'l-Arabi: Asrî'd-Düvel ve'l-İmarat, Dârü'l-Maârif</i> , Kahire 1990
TDEA	<i>Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: Devirler, İsimler, Eserler, Terimler</i> , (Hzl. Ezel Erverdi ...[vd.], Dergah Yayınları, İstanbul.
TDK	Türk Dil Kurumu
thk.	Tahkik.
Tuhfe-i Nâ'îlî	Mehmed Nail Tuman, <i>Tuhfe-i Nâilî</i> , (Hzl. Cemal Kurnaz; Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.
Vefeyât:	Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed İbn Hallikân, <i>Vefeyatü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân [mimmâ Sebete bi'n-Nakl evi's-Semâ ev Esbetehü'l-A'yân</i> , I-VIII, (thk. İhsan Abbas), Dâru Sadır, Beyrut 1968-72.
YL:	Yüksek Lisans
Zirikli	Hayreddin Zirikli, <i>el-A'lâm: Kâmûsu Terâcim [li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ]</i> , Dârü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut 1984.

DİNÎ İLİMLER Tefsîr İlimleri

118

1

ترجمة سنتين لجامع البساطين/ Tercüme-i Sittîn li-Câmi'î'l-Besââtîn

Altıparmak Mehmed Efendi (Çıkrıkçızâde), Mehmed b. Mehmed el-Üskübî, / التي
برمق محمد افندي، محمد بن محمد الاسكوبي ö. 1033/1623-24

Elimizdeki Türkçe eser; Altıparmak Mehmed Efendi'nin, Ebûbekr b. Ahmed b. Muhammed b. Zeyd et-Tûsî'nin *Câmi'u'l-Letâifi Besâtîn* adlı eserinin Türkçeye tercümesidir. Eser 1b'den itibaren kısa bir hamdele ve salvele bölümü ile başlar. Bu bölümden sonra mütercim, eserini yazma sebebini açıkladığı bölüm gelir. Bu bölümde; bütün ömrünü ilme adanarak hadis ve tefsirle uğraştığını dile getiren Altıparmak Efendi, 1031/1622'de I. Mustafa'nın ikinci defa tahta oturduğunu, o tarihe kadar çok sıkıntı çektiğini ve onun rüşvet kapısını kapatarak halka iyi davranmasını ümit eder. Bundan sonra; uzun süreden beri ahsenü'l-kıyas olan Hz. Yûsuf kıssasını yazmayı tasarladığını ancak buna vakit bulamadığını; sonunda Hz. Yûsuf'un yaşadığı belde olan Mısır'da 1031/1622 yılının Ramazan başlarında eserine başladığını ifade eder. Hz. Yûsuf'un kıssası hakkında birçok eser yazıldığını ancak kendisinin Tâcüddîn Cemâlüddîn Ebûbekr Ahmed b. Muhammed b. Zeyd et-Tûsî'nin derlediği risâleyi, diğer eserlerin hepsini kapsadığı için seçip tercüme ettiğini bildirir. "Meclis" adı verilen 60 bölümden oluşan eserin ilk bölümlerinde Yûsuf Süresi'nin iniş sebepleri faziletleri gibi tefsir ilmine yönelik açıklamalar yapılır. Daha sonra ise Yûsuf süresinin tefsiri yapılır. Tefsir esnasında kaynak metinden bazı metinlerin alıntılandığı görülür. Eserde; nükte, hikâye, latife başlıklı birçok bölüm yer almaktadır. Yazma eser kütüphanelerinde 50 civarında nüshası bulunan eser Arzu Çiftoğlu tarafından bir doktora tezi çalışmasına konu edilerek Latinize edilmiştir. Eser 179a'da sona ermektedir. 179b'de "kat"-ı ishâl için mücerredür" başlıklı birkaç ilaç tarifi vardır. Eserin sonunda 1 boş yk. vardır.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد بی حد و ثنای لا ید اول خالق (و) کون و مکان و رزاق (و) انس و جانہ لایق و سزاواردر کہ عالم و عالمیانی کتم عدمن صحرای وجوده ابداع و اختراع اتدی...

(2a)

اما بعد بو فقیر کثیر التقصیر المفتقر الی الملك القدير محمد بن محمد الفقرا الشهير بالتی برمق...

Son: 179a

... مزبور پاشا مصره کلدکده انواع ظلمه مرتکب اولمغین بعده مزبوری کمیندن بر توفنک ایله اوروب قتل اتمشلردر. القدرة لله والحكمة من الله سز سنه اولمز عادة الله بویله در.

FT: Türkçe, nesih, 179 yk. + 1 boş yk., 23 st./ 1 stn., 207 x 140, 155 x 75 mm. Sarımtırak, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt; Başlıklar, belirtme ifadeleri (latife, hikâyet, beyt vb.) ve alıntılar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Mukavva zemin kahverengi, şemseli, salbekli, zencirekli ve miklepli deri cilt. Yıldız zeminli şemse ve salbeklerde turuncu mürekkeple hatâyî motifler çizilmiştir. Şîrâze dağılmaya başlamış ve bundan mütevellid özellikle eserin başlarında birkaç yaprağın şîrâzeden ayrıldığı görülmektedir. Yazmanın nerdeyse her yaprağında olan yoğun kurt yenikleri ise yazmanın bir ana önce tamir görmesini gerektirmektedir.

Kayıtlar: 179a'da müderris Seyyid Mehmed Hâşim'e ait bir mülkiyet kaydı vardır.

Kaynaklar: OM. I. 212-213; DİA. II. 542; El². I. 423; Çiftoğlu, Arzu. "Muhammed B.Muhammed Altıparmak'ın mensur Yusuf ve Zeliha'sı: Transkripsiyonlu Metin - İnceleme - Sözlük.", Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 2006. (Yayımlanmamış Dr. Tezi).

129/1

2

[Birkaç Surenin Tercüme ve Tefsîri] / [برقاچ سورہ نك ترجمہ و تفسیری]

Altı yapraklık bu kısa eserde; fâtihâ suresi, âyete'l-kürsî diye bilinen ayetler ile İhlâs suresinin Türkçeye tercümesi ile yine Türkçe tefsiri yer almaktadır. Eser 1b'de başlayıp 6b'de sona ererken 10b'ye kadarki sayfalar boştur. 11b'de mecmuadaki diğer eser başlar.

Baş: 1b

فاتحة الكتاب

حضرت الله جل جلاله ببورر لر كم اون سكر بيك عالمى يارتدى اندن خلقه رزق وردى بنه ندا كلديكم يا قلم
يا زغل...

Son: 6b

ولم يكن له كفوا احد: دخى اكا دكدش و اكا بكرز كمسه اولمدى حتى اول قدر غلبه ايليه حضرت الله جل جلاله
كلامى

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), 1a-6a yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. 1b'de kodluklarında yıldız mürekkeple çizilmiş hatâyî motifleri barındıran ve ortasında "fâtihatu'l-kitâb" yazılı bir serlevha ile etrafı turuncu bir cetvelle çevrili ve yıldız mürekkeple çizilmiş hatâyî ve rûmî motiflerin bulunduğu bir mihrâbiyye vardır. Bunun yanında 1b-2a'da sayfa cetvelleri yıldız diğer sayfalardaki de kırmızı ve yeşil mürekkeple çekilmiştir. Ayrıca başlıklar bazı kelime ve ibarelerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü vişneçürüğü renginde, miklepli deri cilt. Cilt sırttan ve sertap bölümünden önemli oranda yıpranmış ve bu bölümlerden kopmak üzeredir. Eserin baş kısımlarında önemli oranda kurt yenikleri vardır.

Fıkhî İlimler (fıkıh, ferâ'iz vb. ilimler)

120/1

3

[Kitâbü'l-Mecâlis] / [کتاب المجالس]

Başı eksik olduğu anlaşılan bu Türkçe eserde namaz, oruç gibi temel ibadetlerin faziletlerine değinilmektedir. Ayet, hadis, sahabe sözleri, hikâye ve latîfeler eşliğinde, bu ibadetlerin faziletleri anlatılmaya çalışılmaktadır. Meclislere ayrıldığı anlaşılan eserde sadece dördüncü (Receb ayının müddetin beyân ider) ve yedinci meclis (Kadir Gecesinde Faziletin Beyân İder) bulunmaktadır. Yedinci meclisin dördüncü meclisten evvel gelmesi, yaprakların birbirine karıştığını göstermektedir. Yazmanın son 6 yaprağı birbirine yapışmış durumdadır. Sonda 1 boş yk. vardır.

Eserin başka nüshaları için araştırmalar yaptığımızda Milli Kütüphane'de birkaç nüshası ile daha karşılaşılmıştır. (Örneğin Yz A 6057/1, Yz A 7873) Tam olan bu nüshaların başında verilen bilgilere göre ismini vermeyen müellif, eserini sekiz meclis üzerine tertip etmiştir. İlk meclis namazın, ikinci meclis de tevbe kılmanın faziletini beyân ederken üçüncü meclisde kazâ ve kader konusu bahis mevzuu

edilmektedir. Dördüncü mecliste Receb, beşinci mecliste Şa'bân, altıncı mecliste Ramazân, yedinci mecliste Kadir Gecesi konu edilmektedir.

Dil özellikleri ve söz varlığına bakılırsa eserin Eski Anadolu Türkçesi devresinde kaleme alınmış olabileceği kuvvetli bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır.

Baş: 1a

بربرن بیغا اندن قول چقدہ کتر قمو تنتده اود بلیکی دوتمش بنار مالک ای شغی کل سنی حق تعالی ...

Son: 26b

... اتامدن انامدن کنعان شهرنده در اچلقدن چقب کلدک بز...

FT: Türkçe, harekeli nesih, 1a-26b yk.+ 1 boş yk., 11 st./ 1 stn., 225 x 160, 145 x 115 mm. Sarımtırak, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplıdır. Şîrâze dağılmış, yapraklar şîrâzeden ayrılmaya başlamıştır. Nüsha boyunca yapraklarda yağun nemlenme vardır.

120/2

4

رسالة بیع و شراء (معاملات) / Risâle-i Bey' u Şîrâ (Mu'âmelât)
Hamza Efendi ed-Dârendevî, حمزة افندي الدارندوي, ö. 1167-1753

Başu eksik olduğu anlaşılan bu Türkçe eser; alışveriş konusunda kaleme alınmış bir risâledir. Bir mukaddime, üç bâb ve bir hâtîme üzerine tertip edilen eserde; mukaddimede “sefer ahvâli ve bâzâra gidip gelmek beyânındadır” birinci bölümde; “bey’ u şîrâda fesâddan ve kerâhetden sakınmanun beyânındadır”, ikinci bölümde, “ribâdan sakınmanun beyânındadır”, üçüncü bölümde “müzâra’ada fesâddan sakınmanun beyânındadır”, hâtîmede “kesb-i habîs olanları beyân ider” başlıkları vardır. Bu bölümler altında şu konular ele alınmaktadır: Ticaretle ilgili ilmihali bilmeden alış-veriş yapmak, yolculukla ilgili bilinmesi gerekenler, sefere (yola) ne zaman çıkmalı, yola çıkarken hangi duaları okumalı, yolculukta namaz yol arkadaşlığı, hayvan hakları, yolculuktan dönüş, yoldan gelenin eline bakılır, ilim, çarşı-pazar âdâbı, alış verişte haksızlıktan ve kötülüklerden sakınmak, geçersiz alım-satım, ribâdan yani faizden sakınmak, ribâ dünya ve âhîret için felâkettir, ribânın kısımları, alış verişte yemin.

Hayli eksik olduğu anlaşılan bu eserin yazma eser kütüphanelerinde onlarca nüshası bulunmaktadır. Ayrıca eserin İsmâîl b. Osmân adlı biri tarafından yapılan Türkçe şerhi de 1306/1888-89 yılında tab’ edilmiştir.

Vedat Ali Tok, Prof. Dr. M. Fatih Köksal’ın hususî kütüphanesinde bulunan bir nüshasından hareketle eseri kısaca tanıtan bir makale kaleme aldıktan sonra 2008 yılında eseri tam olarak neşretmiştir.

Baş: 27a-b

...ربوادن و فسادن خلاص اولمق ایچون لسان ترکی اوزره بر رساله مشهور و متداول اولمادیسه بونک برله
که بو دخی ... امدی بو فقیر حقیر ... عزیزت اتمکه معاملات باینده لسانی ترکی اوزره بیر رساله جمع
اتمکه اتمک ایله عوام ناس منتفع اولوب ... بو رساله بر مقدمه ایله اوچ باب و بر خاتمه اوره ترتیب
اولنمشدر...

Son: 32b

... بازارده ألم و صاتم اتمیه زیرا بازار موضع غفلتدر فقیه و متقی....

FT: Türkçe, harekeli nesih, 39 yk.+ 1 boş yk., 11 st./ 1 stn., 225 x 160, 140 x 95 mm. Sarımtırak, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplıdır. Şîrâze dağılmış, yapraklar şîrâzeden ayrılmaya başlamıştır. Nüsha boyunca yapraklarda yoğun nemlenme vardır.

Kaynaklar: OM. I. 293; Karabulut. II. 1046 (2799); Vedat Ali Tok, “Darendeli Hamza Efendi’nin Alış-Veriş Kitabı”, *Somuncubaba*, Ağustos 2005, s. 22-25; Darendeli Müderris Hamza Efendi, *Alış Veriş Kitabı*, (hzl. Vedat Ali Tok), Nasihat Yayınları Ankara 2008 (kitabın PDF versiyonu için bk.

<http://www.hulusiefendivakfi.org.tr/pdf/alisveris.pdf>.

120/3

5

[Menâsikü'l-Hacc] / [مناسك الحج]

Başı eksik olan bu Türkçe eserde hac konusu ele alınmakta olup hac ibadeti sırasında nasıl davranılacağı ve hangi duaların okunacağına dair bilgiler verilmektedir. Başı eksik olduğundan eserin yazarı tespit edilememiştir.

Baş: 33a

...رضا وتقربى اليك زلفي احفظي عن يميني و عن شمالي ... انندن كعبه نك اشكين اوبه انندن حجر اسودي
استلام ايده...

Son: 39b

... سعى ايليه كه امارات قبولدندر ديمشتر بونندن زياده سين مراد ايدين اخوان مطولاتدن طلب ايليه. حول حالنا
الى احسن الحال والحمد لله على الاتمام و على رسوله افضل الصلوة و السلام و على آله و صحبه البررة الكرام
ولا حول ولا قوة الا بالله ذى الجلال والجود والكرام.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 32b-39b yk.+ 1 boş yk., 11 st./ 1 stn., 225 x 160, 165 x 95 mm. Sarımtırak, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplıdır. Şîrâze dağılmış, yapraklar şîrâzeden ayrılmaya başlamıştır. Nüsha boyunca yapraklarda yoğun nemlenme vardır.

Kayıtlar: Eser, 15 Muharrem 1154/ 2 Nisan 1741 tarihinde istinsah edilmiştir.

146

6

نتيجة الفتاوا / Netîcetü'l-Fetâvâ

درّی زاده، شیخ الاسلام / Dürrîzâde Mustafâ b. Dürrîzâde Mehmed Ârif b. Dürrîzâde
محمد عارف بن درّی زاده مصطفى d. ö. 1215/1800.

Osmanlı'nın son döneminde birkaç şeyhülislam çıkarmış bir aileye mensup olan Şeyhülislâm Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin, kendisinin fetva emini olan Ahmed Efendi adlı birine emretmek suretiyle derlenen bu eser, bir fetva mecmuasıdır. Eser, fıkıh konularının klâsik tertibine göre “kitâb” adı verilen ana bölümler ve “bâb” adı verilen alt bölümlere (kitâbü't-tahâret, bâb fi'l-gusl, bâb fi'l-mesh; kitâbü's-salât, bâbü'l-cum'a ve'l-îdeyn, bâbü'l-cenâ'iz gibi) ayrılarak düzenlenmiştir. Eserin başladığı yapraktan önce IX yaprak vardır. Ia-IVa arası boş, IVb-VIIIa arasında eserin fihristi mevcuttur. VIIIb-IXb arası boşdur. Fetvaların kenarlarına yer yer nakilleri yazılmıştır. Eserin sonunda bir boş yk. vardır.

Yazma eser kütüphanelerinde 100'e yakın nüshası bulunan eserin, 1237/1821-22 ve 1260/1848-49 yıllarında Arap harfli baskıları da yapılmıştır.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الطهارة

عشر في عشر اولان كيبير حمام قيوسنه باركيز دوشوب هلاك اولدقن صكره اخراج اولنسه ...

Son: 280a

نقل ايله ياخود سنه ده رسم رعيت نامنه باكه شو قدر اقچه وير ديو جبره قادر اولور مى الجواب اولماز

FT: Türkçe, ta'lik, IX+280+ 1 boş yk., 23 st./ 1 stn., 235 x 155, 150 x 60 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar, "el-cevâb" sözcükleri ve yer yer bazı sözcük veya ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü nefti renkte çift yaldız zencirekli deri cilt. Nüsha boyunca kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eser, 9 Rebûlevvel 1227/ 23 Mart 1812 tarihinde Sâbık Sofya kadısı Süleymân Efendizâde Mehmed Sa'îd tarafından istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. II. 62; DİA. X. 37; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, Ankara 1990, s. 144-145.

147

7

Mefâtihü'l-Cinân ve Mesâbîhu'l-Cenân (Şerhu Şir'atü'l-İslâm) / مفاتيح الجنان ومصاييح

الجنان (شرح شرعة الاسلام)

سيد علي زاده، يعقوب بن سيد علي / Seyyid Alî el-Meymûnî / Seyyid Alî el-Meymûnî

الميموني، ö.931/1524.

Bu Arapça eser, İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr'in (ö. 573/1177) bir ilmihal ve ahlâk kitabı olarak kaleme aldığı ve birçok şerh ve tercümeyle faaliyetine konu olan meşhur *Şir'atü'l-İslâm* adlı Arapça eserinin Osmanlı âlimlerinden Ya'kûb b. Seyyid Alî tarafından yapılan şerhidir. Şerhini II. Bâyezîd'e ithaf edip ona sunan müellif "Şârih-i Şir'a" diye lakap almıştır. Şir'a'nın çok meşhur olan bu şerhinin yazma eser kütüphanelerindeki nüshaları oldukça fazladır. 1299/1881 ve 1315/1897 tarihli baskıları olan eser, Cumhuriyet döneminde Naim Erdoğan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. 1a'da eserin fihristi vardır. Eser 322b'de sona ermektedir. Eserden sonra yer alan III yaprakta ise, hadis, ayet ve fetvâ metinleri kaydedilmiştir.

Baş: 1b

حمدا لمن على عباده نعمت الاسلام وجعله شرعة و منهاجا ... و بعد فيقول العبد الضعيف والمذنب اللهيء المحتاج الى ربه اللطيف يعقوب بن سيد علي ... قد اطبق سلاطين العلماء واساطين الحكماء على ان العلم من اشرف الصفات ...

Son: 322b

... كمال الدين محمد الترمذى محاضرات للشيخ الامام ابى القاسم الحسين بن المفضل الشهير بالراغب

الاصفهانى شرح شافية للمولى الفاضل المعروف بچارپردى اكرم الله تعالى مآواهم و جعل الجنة مآواهم مع

كافة المؤمنين اجمعين آمين يا رب العالمين و صلى الله على محمد و آله اجمعين الطايبين الطاهرين

FT: Arapça, ta'lik, 322 +III yk., 23 st./ 1 stn., 210 x 153, 152 x 95 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar ve bazı sözcük veya ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü kahverenginde gömme şemseli, zencirekli ve miklepli deri cilt. Şemse

yaldız zemin üstünde hatâyî motifler vardır. Eserin ilk forması şirazededen ayrılmak üzeredir.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Hızır b. Hacı İlyâs tarafından 964/1556-57 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Mecdî. 328-29; Keşf. II. 1044; Ziriklî. VIII. 201; Hediyye. II. 546; OM. II. 254; Karabulut. V. 3965-66 (10923)

150

8

Hulviyyât-ı Şâhî / حلويات شاهي

Ebü'l-Hasen İsmâ'îl b. İbrâhîm b. İsfendiyâr b. Bâyezîd b. Âdil / ابو الحسن اسماعيل بن ابراهيم ابن اسفنديار بن بايزيد بن عادل d. 822/1419 -- ö.884/1479.

Elimizdeki bu Türkçe eser, Kuzey Anadolu'da kurulmuş beyliklerden biri olan Candaroğulları Beyliği'nin 1443-1461 yılları arasında beyliğini yapan İsmail Bey'in fıkıh ilmine dair kaleme aldığı eseridir. Kaynaklarda *Hulviyyât-ı Sultânî*, *Hulviyyât-ı Şâhî* veya sadece *Hulviyyât* isimleriyle de anılan bu eser; Abdülkerim Abdulkadiroğlu'nun verdiği bilgiye göre, Hanefî fıkıhî fûrûu etrafında yazılmış 1525 fetvayı 77 bab üzere derleyen bir eserdir. Bâblar da fasıl adı verilen alt bölümlere ayrılmıştır. Eserde her zaman olmasa da derlenen fetvaların kaynakları belirtilmiştir. Yazma eser kütüphanelerinde 70 civarında nüshası bulunan eserin metni henüz neşredilmemiştir. Abdülkerim Abdulkadiroğlu eseri birkaç farklı çalışmasında tanıtırken Necmi Hamamcioğlu da sadece 50 varağından hareketle eseri dil bakımından incelediği bir yüksek lisans çalışması hazırlamıştır.

Baş: 1a-b

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين
الحمد لله رب العالمين جاعل الانبياء سادة للعالمين ... اتدكدن صكره بلكل كه بو بنده ضعيف و كنهكار نحيف
محتاج ترير بنده كان ... ابو الحسن ابن اسماعيل بن ابراهيم ابن اسفنديار بن بايزيد بن عادل بن يعقوب بن
شمس الدين بن يمن جندار ....

Son: 665a

عبادتك حيوتى انك له در و عبادتك صورتلرنده قلمايوب اسرارينه ترقى اتمك باشلار

FT: Türkçe, harekeli nesih, II+665 yk., 15 st./ 1 stn., 220 x 160, 160 x 105 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar ve sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü kahverenginde şemseli deri cilt. Yoğun kurt yeniklerinin yanında şiraze dağılmış ve birçok forma şirazededen ayrılmıştır.

Kaynaklar: Keşf. I. 688; Hediyye. I. 216; Karabulut I. 451 (1665); Abdülkerim Abdulkadiroğlu, "Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyyat-i Sultani Adlı Eseri Üzerine Notlar" *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu: Tebliğler*, (Kastamonu, 19-21.10.1988), Ankara 1989, s. 43-54; Abdülkerim Abdulkadiroğlu, "Hulviyyât-ı Sultânî ve Şâhî", *Türk Kültürü*, S. 377, (1994): 542-548; Necmi Hamamcioğlu, "Hulviyyât-ı Şâhî: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük.", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi*, Van 2006, (Yayımlanmamış YL Tezi).

159/1

9

Sirâcû'l-Musallî ve Bedrû'l-Mübtedî ve 'l-Müntehî / سراج المصلي و بدر المبتدي و المنتهي

على بن محمد بن احمد علاء الدين ابو / Alî b. Muhammed b. Ahmed Ebü'l-Kâsım es-Simnânî / القاسم السمناني
ö. 493/1099.[?]

Müellifi konusunda ihtilaf bulunan bu eserde, muhtelif fetva kitaplarından yararlanılarak gusul, abdest ve namazın farzları, sünnetleri, mekruhları gibi namazla ilgili tafsilatlı bilgiler verilmiştir. Eserin yazmalarında ve Keşf'te müellif hakkında bilgi yoktur; ancak bazı kayıtlarda ve Ali Rıza Karabulut'ta eser Ebül-Kâsım Alî b. Muhammed es-Simnânî'ye atfedilmiştir. Eser 53a'da soan ererken 53b'de mecmuadaki üçüncü eser başlar. Eserin elimizdeki nüshası baş taraftan eksiktir. Eser 17b'de son bulmaktadır. 18a-b boştur.

Baş: 1a

... لدخول مكة والغسل لطواف الزيارة والغسل لدخول المدينة والغسل لغسل الميت...

Son: 17b

كان صاحب عذر فانقطع عذره أو خلع خفيه بعمل يسير و إذا اراد التيمم الماء في صلاته و قدر على استعماله و كان أميا فتعلم سورة تم الكتاب

FT: Arapça, nesih, 1a-18b yk., 13 st./ 1 stn., 180 x 145, 150 x 85 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Başlıklar ve bazı kelimelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

Kaynaklar: Kehhâle. VII. 180; Karabulut. s. 2152 (no: 5774).

159/2

10

المقدمة فى الصلوة / el-Mukaddime fi's-Salât

ابو الليث نصر بن / Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkindî / محمد بن احمد بن ابراهيم السمرقندى
ö. 373/983.

Ebü'l-Leys es-Semerkindî'ye ait olan bu Arpaça eser, kaynaklarda *Mukaddimetü's-salât*, *Mukaddimetü Ebi'l-Leys*, *el-Mukaddimetü fi's-salât* ve *Mukaddimetün fi'l-fikh* olarak da zikredilmektedir. Eserde öncelikle namaz konusu üzerinde durulmakta daha sonra da bazı akaid konularına yer verilmektedir. Osmanlı döneminde birçok şerh ve tercüme faaliyetine konu olduğu gibi birkaç kez nazma da çekilmiştir. Eser 44a'da son bulurken 44b boştur.

Baş: 19b

هذا كتاب مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ... قال الشيخ الامام الزاهد الفقيه ابو الليث السمرقندى ... اعلم بان الصلوة فريضة قائمة و شريعة ثابتة عرفت فرضيتها بالكتاب والسنة واجماع الامة...

Son: 44a

... واما الخمسة التى على اللسان وهو ان تؤمن بالله و ملائكته و كتبه و رسله و اليوم الاخر والقدر خيره و شره من الله تعالى

FT: Arapça, nesih, 19a-44a yk., 11 st./ 1 stn., 180 x 145, 140 x 80 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Başlıklar ve bazı kelimelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır

Kayıtlar: 19a'da "Mustafâ" adlı birine ait bir mülkiyet kaydı vardır.

Kaynaklar: Keşf. II. 1795-96; Hediye. II. 490; Kehhâle. IV. 24; DİA. XXXVI. 473-74; EI². I. 137; Muhammed Haron, “Abû'l-Layth al-Samarqandî's Life and Works with Special Reference to His al-Muqaddimah, *Islamic Studies*, Vol. 33, No. 2/3, Special Issue on Central Asia (Summer-Autumn 1994), pp. 319-340; Ferit Dinler, “Ebu'l-leys es-Semerqandi ve Mukaddimetü's-Salat İsimli Eserinin Tahkiki”, Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya 2006 (Yayımlanmamış YL Tezi).

159/8

11

مجموعة الفتاوا / Mecmû'atü'l-Fetâvâ

Bu Arapça fetva mecmuasında muhtelif fikhî meselelere dair Ebu's-Su'ûd Efendi'nin (ö. 1574) fetvaları ile *Tarikatü'l-Muhammediye* gibi eserlerden nakledilen fetva metinlerine yer verilmektedir. Eserin sonunda 3 boş yk. vardır. Baş: 122b

اسم هذا الكتاب مجموعة جعل الله مطعة مرفوعة هو الانيس في الاحشة والمصاحب في الغربية والمحدث في الخلوة والدليل في السراء والضراء والسلام على الاعداء ... حرره افقر الورى محمد المبتلى بجذمته ... سير ايليوب بو جونكى ادينى ديدى عارف
مجموعة اللطائف صندوقة المعارف
العلم فى تحت اللسان فى تحت الطليان من اراد ان يكون عالما كيف قدر ...

Son: 132a

قطع صراط الذين انعمت قطع عليهم قطع غير المغضوب قطع عليهم ولا الضالين أمين نقل من تفسير الكبير

FT: Arapça, ta'lik, 122a-132a yk., 15 st./1 stn., 180 x 145, 140 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. “mes'ele” sözcüğü ile bazı kelimelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

Kelâm ve Akâid İlimleri

124

12

[Kırk Su'âl]/[فراق سؤال]

Mevlânâ Firâkî / [?] مولانا فراقى / ö. 983/1575.

Müellifi konusunda belirsizliğin bulunduğu bu Türkçe eser, yazma eser kütüphanelerinde birçok nüshası bulunan ve XVI. yüzyılda yaşamış olan Mevlânâ Firâkî'ye nispet edilip *Kırk Su'âl* diye isimlendirilen eserdir. Eserin bazı nüshalarında yazar ismi “Furâtî” okunacak şekilde kaydedilmiş ve birçok nüshası bulunan eserin bazı kayıtlarda “Furâtî” şekliyle de yer aldığı görülmektedir. Öte taraftan birkaç defa yeni harflere çevrilen metnin başına yazılmış giriş bölümlerinde eserin Kütahyalı Firâkî mahlasını kullanan Abdurrahmân Çelebi'ye (ö. 983/1575) nispet edildiği görülmektedir. TÜYOTAK başta olmak üzere birçok katalogta da (Götz. II. 459; Top. T. Yaz. I. 41.) sadece Mevlânâ Firâkî olarak kaydedilmiştir.

Girişte verilen bilgiye göre eserin konusunu, Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Medineli Yahudilerin kendisini sınamak için sordukları 40 soruya verilen cevaplar teşkil etmektedir. Sorulan bu sorular, Abdullâh b. Selâm, Ka'bü'l-Ahbâr, İbn Sûriye gibi Müslüman olan Yahudiler tarafından sadece bilgi amaçlı sorulduğu gibi İslam dinine girmeyip Müslümanları ifsad etmek için sorulanları da bulunmaktadır.

Eserin elimizdeki nüshası baştan eksik olup 18. sorunun ortalarından başlamaktadır. Eserin başında 1 boş sayfa vardır. Eser 104a'da sona ermektedir. 104b boş.

Baş: 1a

... مرسل باقیسی غیر مرسل در انلر که مرسلدر رسولش دنر انلر که غیر مرسلدر نبی دنر....

Son: 103a

خاتمة الكتاب من حکمة الله تعالی سرور کائنات خلاصة موجودات ...

104a

نبینک اصحاب صفة سندن اولدیلر والله اعلم بالصواب والیه مرجع المآب

FT: Türkçe, nesih (büyük oranda harekeli ve reddadeli), 1 boş yk + 104 yk., 13./ 1 stn., 185 x 130, 145 x 80 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Sırtı kahverengi deri, kapaklar mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplı cilt. Yazmanın şirazesı dağılmaya başlamış. Nüsha boyunca kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası 21 Zilhicce 1243 / 4 Temmuz 1828 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Mehmet Rahim Sait, "Kitâb-ı Kırk Suâl: Metin-İndeks.", Marmara Üniversitesi, İstanbul 1990, (Yayımlanmamış YL Tezi). B. Tanrikulu, *Hazreti Muhammed'e Sorulan Kırk Sual: Mufassal Açıklamaları*, Bozkurt Kitabevi, İstanbul 1970. Fevzi Görgen, *Kırk Sual ve Hazreti Muhammed'in Nurlu Sözleri*, Pak Neşriyatı, İstanbul 1958. Firaki Abdurrahman Çelebi, *Peygamberimiz'e Yahudi hahamlarınca Sorulan Kırk Sual*, (sadeleştiren: Niyazi Eren), Murat Matbaacılık, İstanbul 1974.

129/2

13

Bk. 124. [Kırk Su'âl]/ [فقرق سؤال]

Eserin elimizdeki nüshasında az da olsa bazı eksiklikler vardır. Bulunduğu mecmuadaki yapraklar birbirine karıştığından 63b'de kesilmekte olup 84a'da devam edip yine bu sayfada son bulmaktadır. 63b'de sonu eksik olarak sona eren eserden sonra mecmuadaki diğer eser başlamaktadır.

Baş: 11b

سؤال اربعین دن انتخابدر

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على خير خلقه محمد وآله اجمعين ناقلان اخبار دن روايت ايدر سيد المرسلين و خاتم النبيين ...

Son: 84a

... آخر الامر حق سبحانه و تعالی نك سعادتلو قوللرندن اولوب شفيح المذنبينك اصحاب صفة سندن اولدیلر والله اعلم بالصواب

FT: Türkçe, ta'lik (reddadeli), 11a-63b + 84a yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. 11b'de koltuklarında yıldız zemin üstünde siyah mürekkeple çizilmiş hatâyî motifleri barındıran ve ortasında "Sü'âl-i Erba'ından İntihâbdur" yazılı bir serlevha ile etrafı yeşil bir cetvelle çevrili ve mor mürekkeple çizilmiş hatâyî ve rûmî motiflerin bulunduğu bir mihrâbiyye vardır. Sayfa cetvelleri ve alıntılar yeşil mürekkeple imla edilirken yer yer başlıklar ve bazı noktalar da kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü vişneçürüğü renginde, miklepli deri cilt. Cilt sırttan ve Sertap

bölümünden önemli oranda yıpranmış ve bu bölümlerden kopmak üzeredir. Eserin baş kısımlarında önemli oranda kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Şevvâl 1115 /Şubat/Mart 1704 tarihinde istinsah edilmiştir.

127/2

14

[Kıssa-i İblîs]/[قصه ابلیس]

Risâle-i İblîs, Kitâb-ı İblîs, Nasîhat-i İblîs, Kıssa-i İblîs ve İblîs Hakkında Risâle gibi farklı adlarla da kütüphane kayıtlarında yer alan müellifi ya da mütercimi belirsiz bu Türkçe eser, bazı nüshaların girişinde verilen bilgiye göre Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserde, Allah tarafından Hz. Peygamber'e gönderilen İblîs'in, Hz. Peygamber'in sorduğu sorulara verdiği cevaplar vardır. Eser 44a'da sona erer. 44b-45a arasında duâ tarifleri vardır. 45b'de Kur'ân'ın surelerine dair bilgiler vardır. 46a-b boştur.

Baş: 34a

سؤال حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم از ابلیس لعین
بسم الله الرحمن الرحيم
بر کون عالم فخری اول فقر اختیار ایدن پیغمبر لر سروری محمد مصطفی علیه الصلوة والسلام مسجده
اوتورردی...

Son: 44a

...کوردی شیطان ایتدی طورمه کیت یا ملعون ددی شیطان لعین دخی کندی رسول حضرتی اصحابله قلدی
والله اعلم

FT: Türkçe, ta'lik (reddadeli), 34a- 46b yk., 9./ 1 stn., 205 x 130, 140 x 78 mm.
Diğer fizikî özellikler için bk. 127/1.

129/5

15

[İlmihâl]/[علم حال]

Elimizdeki eserde, sırasıyla elli dört farz, namazın şartları ve namazı bozan şeyler, abdestin sünnetleri, âdâbı, mekruhları; namazı bozan şeyler, beş vakit namaza niyet ve Allâh'ın sıfatları gibi konular üzerinde durulmuştur. 89a'da sona eren eserden hemen sonra "Hazret-i Süleymân" başlıklı bir metin başlar.

Baş: 84b

اللی درت فرضی بیان ایدر
بسم الله الرحمن الرحيم
حسن بصری حضرتلردن روایتدر که هر مؤمنک اوزرینه الل؛ درت فرض واردر

Son: 89a

... وکوز و دل و اغز وال و ایاق کبی لودن متنزهدر

FT: Türkçe, ta'lik (reddadeli), 84b-89a yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm.
Diğer fizikî özellikler için bk. 129/1.

135

16

[İlmihâl]/[علم حال]

Bir ilmihâl kitabı olan bu eserde; İslam'ın temel iman ve ibadet konularından bahsedilmektedir. Eser 49b'de sona ermektedir. 50a boş 50b ve arka kapığın iç kısmında meşk örnekleri vardır.

Baş: 1b

هذا رسالة علم حال
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله على آياته و نعماته والصلوة والسلام على افضل انبيائه محمد و آله و صحبه ... اما بعد اي اخوان
مؤمنين بو عبد حقير و دليل المحتاج ... اكثر ناسى علم حاللرندن غافل و عماد دين اولان صلوات مسئلة
لرندن...

Son: 49b

... اللهم احفظنا من الكفر والشرك بحرمة خاتم الانبياء والمرسلين تمت الرسالة لعلم حال

FT: Türkçe, nesih, 50 yk; 10 st./ 1 stn., 207 x 106, 167 x 90 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çârkuşe kahverengi deri, kâğıtla kaplı kapak. Yapraklar şirazedden ayrılmaya başlamıştır.

141/3

17

دستور نامه (شهادت نامه) / (Düstûrnâme (Şehâdetnâme)

Veysî, Üveys b. Mehmed Alaşehirî, / اويس بن محمد الاشهرى, d. 969/1561-62—ö. 1037/1628

XVII. yüzyılda yaşamış olan Alaşehirli Veysî tarafından yazılan bu yazma Düstûrnâme, Düstûru'l-Amel ve Şehâdetnâme gibi isimlerle bilinmektedir. Kelime-i tevhidin faziletine dair olup sanatlı dil ve anlatımın hâkim olduğu bu eserde; inşa sanatının gereklerine uygun olarak yoğun şiir anlatımları ve birkaç hikâye eşliğinde konu anlatılmaktadır. Eser muhtevâsından dolayı bazı kütüphane kayıtlarında “Fezâil-i Kelime-i Tevhîd” ismiyle de yer almaktadır. Veysî Külliyyât'ı dahilinde Arap harfli olarak basılan eserin yazma eser kütüphanelerinde 20 civarında nüshası bulunmaktadır.

Baş: 153b

بسم الله الرحمن الرحيم
اي درويش فضائل كلمه لا اله الا الله ده خرده كاري قلم معجز شيم برله طيق ورق بلاغته ...

Son: 176a

... مجبور الخواطر قلم تاكه فضايح اعمال امتم بندن غيرى كمسه بيلميه و قبايح املارينه هيچ كس مطلع اولميه ...

رحمت عامست ما نوميد ازان رحمت نايم
شفقتى فرما اكرچه لايق شفقت نه ايم

FT: Türkçe, ta'lik, 153b-176a yk; 21 st./ 1 stn., 227 x 130, 160 x 78 mm. Başlıklar, bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler ve noktalar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü siyah renkte bez cilt. Bir an önce restorasyona girmesi gereken bu yazma eser hayli tahrip olmuştur. Öncelikle şiraze dağılmıştır; ancak nüshanın en kötü tarafı kurt yeniklerinin fazlalığıdır.

Kaynaklar: OM. II. 477-79; İA. XIII. 308-309.

159/3

18

قصيدة بدء الامالى / (Kasîde-i Bed'ü'l-Emâlî)

Sirâcüddîn Alî b. Osmân el-Üşî / سراج الدين على بن عثمان الاوشى, ö. 575/1179

Elimizdeki Arapça eser, Mâtürîdiyye akaidine dair manzum bir risâle olup müşterek İslâmî kültürün aslı üç dilinde de birçok şerh ve tercüme kaynağı etmiş meşhur bir metindir. Müellifi tarafından *el-Emâlî* diye adlandırılan ve daha çok bu isimle

tanınan risale, beyitlerinin son kelimeleri "lâm" harfiyle bittiği için *el-Kasîdetü'l-lâmiyye fi't-tevhîd*, başlangıcına atfen *Kasîdetü Yakûlü'l-'abd* veya *Bed'ü'l-emâlî* şeklinde de anılmıştır. Bazı kaynaklarda *el-Kasîdetü'l-Hanefiyye* olarak da kaydedilen risâle, 569 (1174) yılında kaleme alınmış olup -altmış yedi veya altmış sekiz beyitlik bazı yazma ve basma nüshaları bulunmakla beraber- genellikle altmış altı beyit olarak nazmedildiği kabul edilir. İslâm akaidinin temel konularını ilâhiyyât, nübüvvât ve sem'iyyât şeklindeki klasik şemaya genellikle sadık kalarak işleyen risale, Osmanlı döneminde defalarca Türkçeye tercüme edilmiştir (Tercüme ve şerhleri için bk. Yazar). Müsteşriklerce de tercüme edilerek neşredilmiş olan el-Emâlî'nin çeşitli yerlerde ve tarihlerde yapılmış baskıları bulunmaktadır.

Elimizdeki nüshasında bazı kelimelerin altına Türkçe notlar yazılmıştır. Eser 47b'de son bulmaktadır. 48a-b'de K. Kerîm'den birkaç ayetin metni ve satırları tercümelemiştir.

Baş: 45b

يقول العبد في بدء الامالى
لتوحيد بنظم كالألى

Son: 47b

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المأل

FT: Arapça, nesih, 45a-48b yk., 13 st./ 2 stn., 180 x 145, 150 x 70 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Mısraların baş ve sonlarına koyulan noktalar kırmızı mürekkepledir. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

Kayıtlar: Eser Ömer b. Mustafâ tarafından 1164/1750-51 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. II. 1349-1350, 1530, 1720; Hediyye. I. 700; Kehhâle. II. 469; İA. XIII. 75; DİA. XI. 73; Sadık Yazar, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği", İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul 2011 (Basılmamış D Tezi), s. 1056-67.

159/4

19

ضوء المعالى في شرح بدء الامالى / Dav'u'l-Me'âlî fi Şerhi Bed'i'l-Emâlî

ابو / Alî el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî / ابو الحسن نور الدين علي بن سلطان محمد القاري الهروي, ö. 1014/1605.

Elimizdeki eser, Sirâceddîn Alî b. Osmân el-Uşî'nin (ö. 575/1179) kelim ilmi konusunda kaleme aldığı Kasîde-i Emâlî'nin Arapça şerhidir. Emâlî'nin en meşhur şerhlerinden biri olan ve oldukça çok yazma nüshası bulunan eser İstanbul'da birçok defa basılmıştır (1278/1861-62, 1312/1894-95, 1319/1901-02). Şerhin Muhammed Abdüllatîf Salih Ferfûr tarafından gerçekleştirilen neşrinde (Beyrut, ts.) hemen her sayfada, "Ebhâs fi'l-akîde" genel başlığı altında naşir tarafından yapılan el-Emâlî'ye ve bazı akaid konularına dair çeşitli değerlendirme ve eklemeler bulunmaktadır. Elimizdeki nüsha sonndan birkaç cümle de olsa eksiktir.

Baş: 49b

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذى وجب وجود ذاته و ثبت كرم وجوده ... اما بعد فيقول العبد الملتجى الى حر ربه البارى على بن
سلطان محمد القارى لما شرعت فى شرح فقه الاكبر للامام الاعظم ... ان اصنع شرحا موجزا على قصيدة
الامالى يكون مفيدا للادانى... و سميته ضؤ المعالى لبده الامالى...

Son: 72b

و نهاية جهدى و طاعتى لكل من دعا الى من الانام بالخير يوما من الايام فنسأل الله سبحانه ان يرحم الناظم و
جميع مشايخنا الكرام و ابائنا و اسلافنا الفخام و ان يحتم لنا...

FT: Arapça, nesih, 49a-72b yk., 23 st./ 1 stn., 180 x 145, 148 x 87 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Mısıraların baş ve sonlarına koyulan noktalar kırmızı mürekkepledir. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

Kayıtlar: Eser Ömer b. Mustafâ tarafından 1164/1750-51 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: İzâh. I. 241; Kehhâle. II. 446; Karabulut. III. 2169-88 (5840); DİA. II. 403-04; DİA. XI. 74; Ali b. Muhammed el-Kari, *Dav'ü 'l-meali şerhu Bed'i 'l-emali*, (tahkik ve talik: Haldun Ali Zeyneddin), Dârü'l-Beyrutî, Dımaşk 2011/1432.

Hadîs İlimleri

125

20

El-Erba'ûne'n-Neveviyye / الاربعون النوويه

Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî / ابو زكريا يحيى بن شرف بن مرى النووى,
d. 631/1234 -- ö. 676/1277.

Elimizdeki bu Arapça eser, İmâm-ı Nevevî diye meşhur olan hadis ve fıkıh âlimi Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî'nin kaleme aldığı 40 hadistir. Eser baştan yaklaşık bir yaprak, sondan da yine yaklaşık yarım yaprak eksiktir. Eser 14b'de sona ermesine karşın nüshanın sona erdiği 80. yaprağa kadar fevâiid türünden bilgiler vardır. 15a-b arasında, bismelenin hattına dair Arapça bir metin; 16a'da Türkçe bir fetvâ metni; 16b'de "vahy" kelimesinin anlamına dair Türkçe bir metin; 17a-19a arasında Arapça dilbilgisine dair Arapça açıklamalar vardır. Bu açıklamalar birkaç kitaptan kısaltılmıştır. 19a'da "der-fenn-i âdâb" başlıklı Farsça bir şiir; 19b'de 4 meşhur İslam âliminin doğum ve ölüm tarihlerinin kayıtları vardır. 20a boştur. 20b'de Arapça gramere dair Arapça açıklamalar vardır; 21a boş. 21b-22a arasında Arapça dilbilgisine dair Arapça açıklamalar vardır. 22b boş. 23a'da bir işe besmeleyle başlamanın gerekliliği hakkında bir metin vardır. 23b-25a boş. 25b-26a arasında Arapça dilbilgisine dair Arapça açıklamalar vardır. 26b-27a boş. 27b'de mantık istilahları; 28a-b arasında Arapça dilbilgisine dair Arapça açıklamalar; 29a'da mantık istilahlarına dair açıklamalar; 29b'de üstü karalanmış bir şiir ile "kalb" kelimesinin açıklaması vardır. 29b'den sonra bir yaprak kopmuştur. 31a-b arasında menziller arası mesafelerin süreleri; 32a-b'de bazı fikhî meselere dair notlar vardır. 33a boş. 33b-37b arasında Arapça dilbilgisine ve belagate dair Arapça açıklamalar vardır. 38a boş. 38b-39a arasında Receb b. Abdullâh et-Tolonevî adlı birinin Abdurrahmân Câmî'nin bir eserine yazdığı şerhin sadece baş kısmı vardır. 39b boş. 40a'da ebced'in manası; 40b-41a arasında kunut duası şerhi; 41b'de "yevm" kelimesinin açıklaması vardır. 41b'den sonra bir yaprak kopmuştur. 43a boş. 43b-44a arasında Arapça dilbilgisine dair Arapça açıklamalar vardır. 44b boş. 45ba'da

“çelebi” kelimesinin Arapça açıklaması vardır. 45b-46a arası boş. 46b’de mezar ziyaretlerine dair Türkçe kısa bir metin vardır. 46b’den sonra birkaç yaprak kopmuştur. 69a’da Şeyh Hasan Sezâyî’nin Türkçe bir mektubu; 69b’de mantık istilahlarının açıklamasına dair bir eserin baş kısmı; 78a’da birkaç kelimenin açıklaması; 78b’de “ism-i muzmer”e dair Farsça açıklamalar; 79a’da İmâm Gazzâlî’nin vefat ettiği sırada yastığının altında bulunduğu söylenen Arapça bir şiir; 79b’de bir eserin sadece baş kısmı; 80a’da Nâfiz Efendi’nin Sâ’ib’in bir şiirine yazdığı naziresi; 80b’de Nâdirî’nin bir gazeli ile Nâbî’nin bir gazeli ve Sâhib’in bu gazele yazdığı naziresi vardır.

Baş: 2a

... الدرداء وابن عمر و ابن عباس وانس بن مالك و ابي هريرة و ابي سعيد الخدري رضى الله عنهم من طرق
كثيرات و روايات متنوعات ان رسول الله صلى الله عليه و سلم قال من حفظ على امتي اربعين حديثا...

Son: 14b

و تضمنت ما لا يحصى من العلوم فى الاصول والفروع والآداب و ساير وجوه الاحكام وها انا اذكر بابا
مختصرا جدا فى ضبط ..

FT: Arapça, nesih, 14+ 32 yk., 15./ 1 stn., 210 x 140, 180 x 105 mm. Sarımtırak, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Sayfa cetvelleri yıldız, başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Sırtı kahverengi deri, kapaklar mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplı miklepli cilt. Yazmanın şirazesı dağılmaya başlamış; birçok yaprak şirazeden ayrılmıştır.

Kaynaklar: GAL. I. 496-501; DİA. XXXIII. 45-49; Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Muri Nevevi, *Metni'l-Erbaine'n-Neveviyye fi'l-Ehâdîsi's-Sahihîyye en-Nebeviyye*, (tahkik: Mahmûd el-Arnaut), (gözden geçiren: Abdülkadir el-Arnaut), Mektebetu Dârü'l-Urube, Kuveyt 1989/1410. Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Muri Nevevi, *Metnü'l-erbaine'n-Neveviyye*, Camiatü'l-İslamiyye, Medine. İmam-ı Nevevi, *Hadis-i Erbain (Kırk Hadis): Aslı-Tercümesi-Şerhi*, (çev. Abdülkadir Akçipek), Sağlam Kitabevi, İstanbul 1980.

Tasavvuf

127/1

21

Tevbiye-i Âdem Nebî / توبيية آدم نبى

Müellifi belirsiz olan bu Türkçe eserde, tasavvufî bakış açısıyla yaratılış hadisesi, Hz. Âdem’in tevbesi, melekler, ölüm ve ibâdeler bahsi konu edilmiştir.

Baş: 1b

توبيية آدم نبى
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين و لا عدوان الا على الظالمين خبرده كمشدر كم شويله حق سبحانه
وتعالى كندو عظمتنده بر اغچ يرتمشدم و اول اغاچك درت بداغى واردر...

Son: 34a

اقيامته دكين اول قول سين ايچنده چورميه و قوبدغى وقتين شهيدلرله قويه اوچمغه كيره انشاء الله تعالى

FT: Türkçe, ta'lik (reddadeli), 1b- 34a yk., 13/ 1 stn., 212 x 148, 170 x 95 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Sırtı kahverengi deri, kapaklar mukavva zemin üstü ebru kâğıtla kaplı cilt. Yapraklar şirazeden ayrılmaya başlamıştır.

154: Osman Nedim Tuna'nın kitapları arasında yer almasına karşın bu eser daha evvel neşredilen katalogta 46 numara ile kaydedilip kataloglanmıştır.

161/1

22

رسالة شيخ رسلان حضرتلري / Risâle-i Şeyh Reslân Hazretleri

Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî / محمد نور العربي, d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.

Son devir Melâmîlerinden Muhammed Nûru'l-Arabî tarafından tasavvuf konusunda kaleme alınan bu Türkçe eser bir tercümedir. Şamlı Şeyh Reslân'ın tevhîd akidesi ve vahdet-i vücud hakkında kaleme aldığı Arapça risâlesi, Şeyh Abdülganî b. Şeyh İsmâîl en-Nâblûsî (ö. 1143/1731) tarafından yine Arapça olarak şerh edilmiştir. İşte elimizdeki eser, bu Arapça şerhin Türkçeye tercümesidir. Eser Tahir Galip Serhatlı tarafından *Vahdet-i Vücud ve Tevhid* başlıklı kitapta “İhsânü'r-Rahmân” başlığı altında neşredilmiştir.

Baş: s.1

قطب العارفين و امام الموحدين دمشق الشام اثر افندن شيخ رسلان حضرتلرينك توحيد اوزره تأليف كرده لرى
اولان اشبو رساله لطيفه منيفه لسان عربى اوزره اولوب ...

بسم الله الرحمن الرحيم

معلوم اهل سلوك عندلر نده خفى اولمديغى اوزره هر مؤمن مسلم اولوب ...

Son: s.19

... الحاصل حق تعالى حضرتلرى ذاتيله ذاته تجلى و ظهور اولنه عالم الامر وتجلئ ثانى به عالم الخلق دينلدى
وقرآن ده كلور ولما امرنا الا واحده بالبصر

FT: Türkçe, rik'a, 1-19 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 170 x 128 mm.
Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kayıtlar: Eser İbrâhîm b. Hacı Osmân Efendi tarafından istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Sefine. III. 81-83; DİA. XXX. 560-63; Bursalı Mehmed Tâhir, *Menâkıb-ı Şeyh Hâce Muhammed Nürü'l-Arabî ve Beyân-ı Melâmet ve Ahvâl-i Melâmîyye*; Hasan Fehmi Kumanlıoğlu, *Hz. Pir Seyyid Muhammed Nür el-Melâmî el-Arabî*, İzmir 2001; Yusuf Ziya İnan, *Seyyidü'l-Melami Muhammed Nurü'l-Arabî: Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1971; Abdülbaki Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931, s. 231-298. *Vahdet-i vücud ve tevhid risaleleri*, (yay. hzl. Tahir Galip Seratlı), Furkan Yayınları, İstanbul 2006, s. 199-222.

161/2

23

رسالة مفتاح وحدت الوجود / Risâle-i Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd

Seyfullâh Efendi / سيف الله افندي / XIX. yüzyıl

Bu eser, III. devre Melâmîliğinin kurucusu kabul edilen Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'nin damadı ve halifesi olan Şeyh Abdurrahîm b. Alî el-Prizrenî'nin (ö.1303/1885) kaleme aldığı vahdet-i vücuda dair eserin, Nûru'l-Arabî'nin veya Abdurrahîm Prizrenî'nin müritlerinden biri olması beklenen Seyfullâh Efendi adlı biri tarafından yapılan tercümesidir.

Baş: s.20

رسالة مفتاح وحدت الوجود
لسيد سيف الله افندي قدس سره

بسم الله الرحمن الرحيم

اولا جناب حقه حمد و ثنا و حبيبينه صلوة و سلام و اقتدادنصكره معلوم اوله وحدت وجوده قائل اولان اهل سلوك...

Son: s.28

و خواطر حقانی توحید صفاغ مرتبه سنده درو توحید ذاته خواطر یوقدر و السلام علی من التبع الهدی تمت
الکتاب بعنايت الوهاب

FT: Türkçe, rik'a, 20-28 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 160 x 125 mm.

Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: OM. I. 133; Sefîne. III. 125; Hediyye. I. 566.

<http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=721>

161/3

24

Ed-Dürretü's-Seniyye fî Şerhi'l-Gavsıyye / شرح الثنية في شرح الغوثية

Muhammed Nûru'l-Arabî / محمد نور العربي, d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.

Elimizdeki bu Türkçe eser; üçüncü devre Melamiliğin kurucusu sayılan Muhammed Nûr el-Arabî'nin, İbn Arabî'nin *Gavsıyye Risâlesi*'ne yazdığı şerhtir. Allah (c.c.) ile Muhyiddin İbnü'l-Arabî arasında geçen bir diyalogu içeren ezoterik ve tasavvufî bir risâle olan Gavsıyye Risâlesi'nin bu şerhi Mahmut Kanık tarafından Latin harfleri ile neşredilmiştir.

Baş: s.28

شرح غوثية الحضرت الشيخ الاكبر محي الدين قدس الله سره

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد و اله و صحبه اجمعين ... قال الشيخ الاكبر والمسك
الازفر ... ابو عبدالله محي الله والدين محمد بن المصري الاندلسي ... شيخ الاكبر حضر تليزبه مقام غوثيت و
تصرف كطبيت احسان بيوردقه...

Son: s.57

... تكبير اولميور اول كمنسه نك صلوتى لعب اولور. قال النبي صلى الله عليه و سلم لا صلوة لمن لم يكن الله
في قبلته و السلام على من اتبع الهدى قد تم الشرح المسمى بالدرة الثنية [فى] شرح رسالة الغوثية لافقر العباد
السيد محمد نور البدرى خادم الطائفة المالمية و صلى الله ... و على اله و صحبه و سلم

FT: Türkçe, rik'a, 28-57 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.

Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kayıtlar: Eser İbrâhîm b. Hacı Osmân Efendi tarafından istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Bk. 161/1. *Vahdet-i vücud ve tevhid risaleleri*, (yay. hzl. Tahir Galip Seratlı), Furkan Yayınları, İstanbul 2006, s. 199-222. Muhammed Nûr el-Arabî, *Muhyiddin İbn Arabî'nin Gavsıyye Risalesi Şerhi (ed-Dürretü's-Seniyye fî Şerhi Risaleti'l-Gavsıyye li'ş-şeyhi'l-ekber)*, (çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul 2009.

161/4

25

Tercüme-i Risâle-i Mebde ve'l-Me'âd / ترجمة رسالة مبدأ والمعاد

Muhammed Nûru'l-Arabî / محمد نور العربي, d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.

Muhammed Nûr el-Arabî'nin Mebde ve'l-Me'âd adlı eserinin Türkçeye tercümesi olan bu eserde; tasavvufî konulardan biri olan insanın kemâl (olgunluk) arayışı içinde iken mebde ve me'âdını (başlangıç ve bitiş) bilmesi gerektiği konusu üzerinde durulmaktadır. Tercümede ismini anmayan mütercim, tercümesinin başına koyduğu

“Üsküp’te mutavattın sultânü’l-muhakkıkîn ve gavsü’l-vâsılîn şeyhimiz ve müşşidimiz eş-Şeyh Muhammed Nûru’l-Arabî el-Mısırî efendimiz hazretlerinin te’lifât-ı müte’addidinden olarak...” ifadesiyle Muhammed Nûru’l-Arabî’nin müridi olduğunu ifade etmektedir.

Baş: s.58

اسكوبده متوطن سلطان المحققين و غوث الواصلين شيخم و مرشدمز الشيخ محمد نور العربى المصرى
افندمز حضر تلرينك تأليفات متعددين اوله رق مبدأ و معاد ناميله تصنيف كرده لرى ...
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى تجلى بوجوده السرمدى الذى لا مبدله دائم الابدى حمد و ثنا اول ذات واجب الوجود حضر تلرينه
اولسون كه وجود سرمدى ...

Son: s.77

و نفسيله كندى نفسك قيد و بندندن قورتولور و مراد و مقصودينه نائل اولور و صلى الله على سيدنا محمد ...
تمت تحرير و على يد المترجمة غفر الله ذنوبه و ستر عيوبه تمت تمام شد

FT: Türkçe, rik’a, 58-77 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.

Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: Bk. 161/1.

161/5

26

احديث الوجود / Ehadiyyetü’l-Vücûd

Alî Örfî Efendi / علي عرفي أفندي / d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.

Eser, Muhammed Nûr el-Arabî’nin *Mebde ve’l-Me’âd* adlı eserinin Türkçeye tercümesidir.

Baş: s.78

سلطان المحققين و غوث الواصلين حضرت شيخ اكبر محي الدين العربى قدس الله سره العالى من عرف نفسه
فقد عرف ربه حديث خير الانام عليه افضل الصلوات والسلام اوزرينه احديث الوجود ناميله ترتيب كرده لرى
اولان رساله شريفه ترجمه سيدير
الحمد لله الذى لم يكن قبل وحدانيته ...

Son: s.110

... هر شبنه قدیر و ایجابتنله جدیر کندیدر و صلى الله تعالى على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين
تمت ترجمت رسالت احديث الوجود القديم ۲۱ مایس سنة ۸۸ يوم السبت في محروسة سلانیک على يد الفقیر
عنه ما سواه و مستقنا عنه ما عده الساکن بها تمت.

FT: Türkçe, rik’a, 78-110 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.

Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kayıtlar: Eser, 13 Mayıs 1288 / 25 Mayıs 1872 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Abdülbaki Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.

<http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6969>

161/6

27

نقطة البيان / Noktatü’l-Beyân

Muhammed Nûru’l-Arabî / محمد نور العربى / d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.

Pîr Seyyid Muhammed Nûr el-Arabî’nin külliyyatındaki nispeten uzun eserlerinden biri olan bu Türkçe eser; Hz. Alî’nin “İlim bir noktadır.” anlamındaki “العلم نقطة” sözleriyle başlayan Arapça şiirinin şerhidir. Oldukça meşhur olan bu eser, yazarının “Noktacı Hoca” diye anılmasına vesile olmuştur.

Baki Yaşa Altınok tarafından yakın zamanda da Rahmi Yananlı tarafından hazırlanmıştır. Yananlı'nın neşrinde, eserin matbu baskısının tıpkıbasımı, metnin Latin harflerine çevrimi ve günümüz Türkçesine sadeleştirilmesi bulunmaktadır.

Baş: s.111

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسولنا محمد وآله و ابراره و اخباره و مشتاقه اجمعين اما بعد
معلوم اوله كه اول سرور كائنات و مفخر موجودات عليه الصلوة والسلام...

Son: s.114

عارفله معلوم فافهم وللمعارق يكتفيه الاشارات والسلام من اتبع الهدى تم تمام شد

FT: Türkçe, rik'a, 111-114 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.
Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: Sefine. III. 81-83; DİA. XXX. 560-63; Bursalı Mehmed Tâhir, *Menâkıb-ı Şeyh Hâce Muhammed Nürü'l-Arabî ve Beyân-ı Melâmet ve Ahvâl-i Melâmiyye*; Hasan Fehmi Kumanlıoğlu, *Hz. Pîr Seyyid Muhammed Nûr el-Melâmî el-Arabî*, İzmir 2001; Yusuf Ziya İnan, *Seyyidü'l-Melami Muhammed Nürü'l-Arabî: Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1971; Abdülbaki Gölpinarlı, *Melamilik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931, s. 231-298. *Vahdet-i vücud ve tevhid risaleleri*, (yay. hzl. Tahir Galip Seratlı), Furkan Yayınları, İstanbul 2006, s. 199-222. Seyyid Muhammed Nur, *Nokatü'l-Beyan*, (Türkçeleştiren: Baki Yaşa Altınok) Oba Yayıncılık, Ankara 2000; Muhammed Nürü'l-Arabî, *Nokatü'l-Beyân = Noktanın Sırrı: sadeleştirme-çeviriyazı-tıpkıbasım*, (hzl. Rahmi Yananlı), Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012.

161/7

28

مرشد عشاق / Müşid-i Uşşâk

Muhammed Nûru'l-Arabî / محمد نور العربي, d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.

Pîr Seyyid Muhammed Nûr el-Arabî'nin külliyatındaki bu kısa Türkçe risale, fenâ-fillâh mertebelerinden bahsetmekte ve onları açıklamaktadır.

Baş: s.115

هذا رساله مرشد عشاق توحيد سلوك

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين ... قال امام على رضى الله تعالى عنه ما الخلق يعنى مخلوقات وجودلرى ظهورلرئده
دكللردر...

Son: s.117

آيينه به نظر ايتمك سنت اولور حتى ما جعل الله مثلا لرئيت المظاهر ك المرآت اثرى وارد اولدى و صلى الله
على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين

FT: Türkçe, rik'a, 114-117 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.
Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: Bk. 161/1.

161/8

29

كسانامه / Kisânâme

Âbid Efendi, Zeynelâbidîn / محمد نور العربي, ö. 1292/1875-76

Son devir Melâmî şeyhlerinden Muhammed Nûru'l-Arabî'nin müritlerinden olduğu anlaşılan Âbid Efendi XIX. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairlerdendir. Elimizdeki bu Türkçe manzum eseri, Hz. Peygamber'in şalı hakkındadır. Başındaki bilgilendirmede eserin Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'nin himmetiyle nazma çekildiği bilgisi ifade edilmektedir. Eser Hz. Peygamber'in Yemen'de olan birine verdiği kisâ yani şalı hakkındadır. Mütercim tercüme bölümünde bu eseri Süyûfî'nin Arapça olarak ve manzum olarak yazdığını kendisinin de bunu Türkçeye manzum olarak tercüme ettiğini bildirmektedir. Eserde bazı Arapça beytilerin metinleri verildikten sonra tercüme edildikleri görülmektedir. Mensur bir bilgilendirmeden sonra başlayan eser bir münacat ile başlar. Daha sonra bir mukaddime, 5 makâle ve bir hâtıme bölümü gelmektedir. Eser s. 136'da sona erdikten sonra 137. sayfada "Miralayları divan efendiliği" namıyla maruf elyevm Manastır'da oturan Besîm Efendi'nin manzum olarak bu esere yazdığı takriz ve tarih yer almaktadır. Cihan Okuyucu, "Âbid ve Manzum Vâridât Tercümesi" başlıklı henüz neşredilmemiş çalışmasında eserin üç nüshasını daha tespit etmiştir. Baş: s.117

الشيخ محمد نور العربي قدس الله سره افندمز عربى العبارة استخراج بيورديغى ...
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله باسط الارض ورافع السماء ... وبعد فان خير الكساء الذى استند الامام السيوطي صحيح النقل ...
كساتامه

بسم الله الرحمن الرحيم
مناجات در بارگاه حضرت قاضى الحاجات
الهي خالق جل جلاله
الهي رازق جل جلاله

Son: s.137-37

بنم کرچه کنهکار عاصي عابد
ولکن سن رحيمسين ايشته لا بد
کسا نامه بولور بونده تامامي
دعا يارانه بو ختم الکلامي
اوقوندقجه بو تحفه م بين الاخوان
حقيره ايده لر فاتحه احسان
تاريخ منظومه مذکوره
بو بزم خمسة اهلد عبادي يازدي چون خامه
شر فلندي دل عابد ايرشدي بويله بير کامه
مجوهرله سز ايا رفق بونک اتمامنه تاريخ
اولو شوق دل عشاق تزييد بو کسا نامه ۱۲۷۹

...
يعنى بيسم سويلدى جوهرى تاريخين
نظم ايله يازدى عابد افنديه آفرين

FT: Türkçe, rik'a, 117-137 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.

Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: OM. III. 107-108. Babinger 393.

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7144>

Şerhü's-Salâti Seyyid Ahmed b. İdrîsî / شرح الصلوة السيد احمد بن ادريسى /
Muhammed Nûru'l-Arabî / محمد نور العربي , d. 1228 /1813 – ö. 1305/1888.
Eser, III. devre Melâmîliğ'in kurucusu sayılan Pîr Seyyid Muhammed Nûru'l-
Arabî'nin, Şeyh Seyyid Ahmed b. İdrîsî'nin salât-ı şerifesine yaptığı şerhtir.
Baş: s.138

شرح الصلوة السيد احمد بن ادريسى و انا الشارح السيد محمد نور العربي الملامى
الحمد لله الذى امرنا بالصلوة والتسليم على الحبيب الكريم ...
بسم الله الرحمن الرحيم
معلوم اوله كه اهل التحقيق والتدقيق كمال شفقتلرندن ناشى معارفه دائر كتب تصنيف ايدرك ...

Son: s.143

قطب اوليجق بو قسمدن اولور قال النبي صلى الله عليه و سلم ... و صلى الله على سيدنا محمد فى جميع
المظاهر الذى هو هيو لاها ... و على آله و صحبه و سلم

FT: Türkçe, rik'a, 138-143 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.
Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: Bk. 161/1.

161/10

31

صورة مكتوب / Süret-i Mektûb

, فدائى، شيخ عبد الرحيم بن علي پريزرنى / Fedâ'î, Şeyh Abdurrahîm b. Alî el-Prizrenî /
ö.1303/1885.

Eserde, III. devre Melâmîliğ'in kurucusu sayılan Pîr Seyyid Muhammed Nûru'l-
Arabî'nin halifesi ve damadı olan Şeyh Abdürrahîm Fedâ'î'nin iki adet mektubu yer
almaktadır. Mektupların muhatapları belli değildir.

Baş: s.144

صورت مكتوب لاستادنا و مرشدنا السيد عبد الرحيم قدس سره
بسم الله الرحمن الرحيم
رفعتمو اولاد مقام ملامتیه عالیبن بك افندي حضرتلریي مكتوب عالکز واصل اوشدی ممنون اولدق...

Son: s.148

... حضرتلری دارینده ملامتلر احسان ایلسون والسلام.
دعانامه فدائى تمام شد
همان ایزد تعالی و تقدس قبول کرد
در سنه ثلاث و ثلاث مائه و الف از هجرة من له العزة والشرف
خادم نعال الملامية عبدالرحيم

FT: Türkçe, rik'a, 144-148 sayfalar arası.; 19 st./1 stn., 200 x 150, 165 x 125 mm.
Çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mor renkte bez cilt.

Kaynaklar: OM. I. 133; Sefîne. III. 125; Hediyye. I. 566; İsmail Güleç, "Prizrenli
Bir Veli: Abdurrahim Fedâî ve Risâle-i İydiyyesi". *Balkan Studies II History &
Literature*, (ed. Deniz Ekinci vd.), Ciral Metedhiy University, İstanbul 2011, s. 45-
53; Mine Şahin, "Abdürrahim Fedâî'nin Kaside-i Nuniyyesi (Transkripsiyon-Nesre
Çeviri-İnceleme)" Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya 2009 (Yayımlanmamış YL
Tezi);

<http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=721>.

Du'â ve Zikir İlimleri

144

32

Tevkîfu Mevkîfî'l-Hayrât bi-Îzâhi Ma'ânî Delâ'ili'l-Hayrât (Şerh-i Delâ'ilü'l-Hayrât) / (شرح دلائل الخيرات) /
توقيف موقيف الخيرات بايضاح معاني دلائل الخيرات (شرح دلائل الخيرات) /
Kara Dâvûdzâde Mehmed b. Ahmed Rûmî / (قره داود زاد محمد بن احمد الرومي) /
1170/1756

Elimizdeki bu Türkçe eser; Ebû Abdillâh Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin (ö. 870/1465) İslam dünyasında oldukça meşhur olan Delâ'ilü'l-Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr adlı virdleri derleyen kitabının Türkçe şerhidir. DÎA'da da ifade edildiği üzere, şârih Bursalı Mehmed Tâhir tarafından yanlışlıkla Kanunî Sultan Süleyman devri müderrislerinden Kara Dâvud İzmitî (948/1541) olarak gösterilmişse de şerhi kaleme alan aynı zatın neslinden gelen ve hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Kara Dâvûdzâde Mehmed Efendi'dir. Mehmed Efendi, eserinde alışlagelen şerh yöntemini takip etmemiş, salavat ve duaların nakledilmesi sırasında değişik konulara geçmiş, bunları birbirinden farklı kıssa ve tasavvufî menkıbelerle zenginleştirmiştir. Kitabı bir girişten sonra sekiz bölüme (hizib) ayırmak mümkündür. Eserin elimizdeki nüshası baştan eksiktir.

Yazma eser kütüphanelerinde 100 civarında nüshası bulunan ve birkaç defa Arap harfli olarak da neşredilen eser, Abdülkadir Akçiçek tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır.

Baş: 1a

... مجل ایله زيرا کلیم الهدر و جمیع بنی اسرائله رسولدر و کتاب تورات شریف اكا انزال اولمشدر
Son: 377b

والحمد لله جمله حمد ايديجلك حمدى الله عظيم الشان اييجوندر رب العالمين اويله الله عظيم الشانكه جمله
عالمرك موجدى ومربيسيدر و مالك متصرفيدر جل شاناه

FT: Türkçe, ta'lik, 378 yk; 22 st./ 1 stn., 217 x 152, 150 x 80 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar, yer yer şeh edilen metin ve yer yer de bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü kahverenginde, şemseli, su yollu, cetveli ve miklepli deri cilt. Hatayî motifleri barındıran şemse yaldızlıdır; aynı şekilde su yolu ve cetveller de yaldız mürekkepledir. Nüsha boyunca cilde de sirayet eden kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Hâfız Alî b. Osmân tarafından 15 Rebilülâhir 1231 / 15 Mart 1816 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. I. 399; İzâh. I. 349; Kara Davud, *Delâil-i Hayrât Şerhi*, (hazırlayan: Abdülkadir Akçiçek) Rahmet Yayınları, İstanbul, 1975.

DİL VE EDEBİYAT İLİMLERİ

Sözlük İlmi

122

33

Tuhfetü'l-Mülûk (Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî) / (شرح تحفة شاهدي)

Abdurrahmân b. Abdullâh el-Kuddûsî / (عبد الرحمن بن عبدالله القدوسى) /
ö. 1093/1682'den sonra).

Şâhidî İbrahim Dede'nin (ö. 957/1550-51) Farsça-Türkçe lügatinin şerhi olan bu Türkçe eserin yazarı, Abdurrahmân b. Abdullâh el-Kuddûsî'dir. OM'de Manisalı olup Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden Abdülahad Nûrî'nin halifelerinden olduğu kaydedilirken 1080/1669 yılında Manisa'da öldüğü ileri sürülmüştür. Ancak Tuhfe-i

Şâhidî Şerhleri adlı çalışmasında elimizdeki eseri tanıtan Yusuf Öz, eserin müellif nüshasının 1093 yılı Cemâziyelevvel ayının başlarında (Mayıs 1682) yazıldığını dolayısıyla şârihin bu tarihten sonra vefat etmiş olması gerektiğini kaydeder. Eser 1b'den itibaren bir hamdele ve salvele ile başlar. Ardından gelen bölümde ise; eserin yazılış sebebi açıklanır. Farsça bilgisi veren kitaplar hakkında bir genelleme yapan şârih, daha sonra sözü Şâhidî'ye getirip onun lügatinden bahseder. Birçok yeri tam olarak anlayamadığı için söz konusu esere bir şerh yazmaya karar verdiğini belirten şârih eserini *Tuhfetü'l-mülûk* olarak isimlendirdiğini ifade eder. Bu mukaddimeden sonra başlayan asıl şerh bölümünde, önce kaynak metin kırmızı mürekkeple ayırt edici bir şekilde imlâ edilir, ardından da önce beyitteki kelimeler gramer özellikleri ve lügat anlamları bakımından açıklanıp beytin taktî'i üzerinde durulur. Yazma eser kütüphanelerinde 50 civarında nüshası bulunan bu eser üzerinde yapılmış ilmî bir çalışma tespit edilememiştir. Eserin başında 2 boş yk. vardır. 181b'de sona eren eserden sonra 4 boş yk. vardır. Nüshanın birçok sayfasında kenarlara çıkmalar yapılmıştır.

Baş: 1b

هذا تحفة الملوك لعبدالرحمن ابن عبدالله القدسي
سياس بي قياسي و شكر بي قياسي اول خدای خالق جن و اناسه اولسونكه ...

(2a)

و بعد وقتاکم فارسی دری جنان اهلینک لسانلرینک بری و وحت و نقص و هجتندن ساحه سی بری و صدر
تحصیل کمالات علمیه و عرفانیه ده اولنلره...

Son: 181b

شاهدی هر کیم ایلسه دعا
ایده شفاعت محشرده مصطفا
بو لغت صاحبینک لقی در انک ایچون تحفه شاهدی دیرلر.

FT: Türkçe, ta'lik, 2 boş. + 181 + 4 boş yk., 21st./ 1 stn., 193 x 130, 150 x 65 mm. Sarımtırak, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. 1b'de yeşil mürekkepli kaba hatâyî motiflerin olduğu bir mihrâbiyye vardır. Bunun dışında nüshanın belli bir bölümündeki sayfa cetvelleri yeşil veya kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Ayrıca nüshadaki kaynak metinler ve bazı başlıklar da kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Mukavva zemin üstü kahverengi deri cilt. Turuncu zemin üstünde hatâyî motiflerin olduğu bir şemsesi olan cildin tahrip olduğu görülmektedir. Nüshanın başından sonuna değin çok fazla kurt yeniği ve nemlenme vardır. Bunun yanında şîrâze dağılmaya başlamıştır.

Kayıtlar: Eserin bu nüshası Gurre-i Cemâziye'l-ülâ 1211/ 2 Kasım 1796 tarihinde Kırkçeşme'de istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. I. 146; Kehhâle. II. 97; Hediye. I. 549; Yusuf Öz, *Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri*, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya 1999, s. 39-40.

130

34

لغت نعمت الله / Lügat-ı Ni'metullâh

Ni'metullâh b. Ahmed b. Kadı Mübârek er-Rûmî/مبارک الرومی, نعمت الله بن احمد بن قاضی مبارك الرومی, ö. 956/1561-62.

Osmanlı döneminde kaleme alınmış Farsça-Türkçe sözlüklerden olan bu eser, düzenleyenin adlandırması ile "Lügat-ı Ni'metullâh" adını taşımaktadır. Eser Farsça

bir girişle başlamaktadır. Hamdele ve salvele ile başlayan bu girişte, eserin yazılış sebebi de anlatılmıştır. Farsça-Türkçe bir sözlük yazmayı düşündüğünü söyleyen Ni'metullâh; *Uknûm-ı 'Acem, Kâsımîyye-i Lutfullâh Halîmî, Vesiletü'l-makâle ve Lûgat-ı Karahîsârî* gibi eserleri kaynak olarak eserini oluşturduğunu ifade etmektedir. Eserini üç kısma ayıran Ni'metullâh; ilk kısmı fiillere tahsis ederken bu bölümde 1278 maddenin Türkçe karşılığını vermiştir. Eserin ikinci bölümü Farsça gramere ayrılmıştır. Üçüncü kısımda da alfabetik bir düzende câmid (türememiş) ve müştâk (türemiş) isimlere yer verilirken bu bölümde yaklaşık 14600 kelime bulunmaktadır. Yusuf Öz'ün tespitine göre eser, 957 yılı Cemâziyelevvel ayının sonlarında (Haziran 1550) tarihinde tamamlanmıştır.

Eserin elimizdeki nüshasında, iç kapak ve 1a'da sözlüğün harflere göre yapılmış bir fihristi vardır. 1b'den sonra eserin yaprakları birbirine karışmıştır.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد بقیاس و شکر با سپاس آن مالک بی همتایرا که ملکش بی انباز است و درگاه لطفش با بندکان مخلص باز
غفار الذنوب ذات پاک اوست

(1b)

ناگاه بر خاطر فاتر این بنده بیچاره و بی مایه اعنی نعمت الله بن احمد بن مبارک الرومی را خنطور کرد که...

Son: 255a

... یوه: دلوجه طغان بعضیلر بویمول دیرلر بر قوشدر و بعضیلر بر قره کوز دیرلر. یوهر: مثله. یوهده: مثله.
بویو: بویمول قوشی. یویه: آرزومندی. یهه م بهره م

FT: Farsça-Türkçe, ta'lik, 255 yk., 19 st./ 1 stn., 202 x 145, 152 x 95 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar, bazı sözcük ve ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü ince beyaz kâğıtla kaplı kapak. Şîrâze dağılmaya başlamış, yapraklar şirazededen ayrılmıştır. Kapak da eserden ayrılmak üzeredir.

Kayıtlar: 1a'da el-Hâc Ebûbekr b. el-Hâc Üveys el-Konevî'ye ait 1130/1717-18 tarihli bir mülkiyet kaydı vardır. Aynı kayıt 255a'dada bulunurken buradaki kaydın altında aynı kişiye ait bir mühür vardır. 1a'da kitabında Hocazâde Ahmed Efendi'den isti'âr (ödünç alınmak) edildiğine dair bir kayıt vardır. Aynı kayıt 255b'de de vardır.

Kaynaklar: Keşf. II. 1965; Hediyye. II. 497; Atâ'î. 74-75; OM. I. 40; İA. IX. 284-85; Eserin daha geniş tavsifi ve nüshaları için bk. Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, TDK Yayınları, Ankara 2010; s. 156-160.

137/9

35

Tuhfetü'l-Hâdiye (Lûgat-ı Dânisten) / تحفة الهادية (لغة دانستن)

Muhammed b. el-Hâc İlyâs / محمد بن الحاج إلياس

Tuhfetü'l-Hâdiye, Dânisten ve Lûgat-ı Dânisten adlarıyla bilinen bu eser, küçük bir dil bilgisi ve Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Yusuf Öz, eserin hayatı hakkında bilgi bulunmayan Muhammed b. el-Hâc İlyâs tarafından yazıldığını düşünmektedir. Öte taraftan sözlüğün metnini neşreden Şîrvan Kalsın ve Mahmut Kaplan ise sözlüğü düzenleyenin belirsiz olduğu sonucuna varmışlardır. Nüshaları arasında önemli farkların bulunduğu bu sözlük çocuklar ve Farsçayı yeni öğrenenler için

hazırlanmıştır. Yusuf Öz'ün kaydettiğine göre eserin en eski tarihli nüshası 854/1460 yılında istinsah edilmiştir. Hal böyle olunca eserin en azından bu tarihten önce kaleme alındığı söylenebilir. On kısımdan müteşekkil olan eserin birinci kısmı mastar; ikinci kısmı görülen geçmiş zaman, üçüncü kısmı gelecek zaman, dördüncü kısmı şimdiki zaman, beşinci kısmı emir, altıncı kısmı olumsuz emir, yedinci kısmı olumsuzluk, sekizinci kısmı olumsuzlama, dokuzuncu kısmı sıfat-fiil, onuncu kısmı ise edilgen sıfat-fiile ayrılmıştır. Konu bakımından da bölümlere taksim edilen eserin elimizdeki nüshasında Farsça kelimeler iri bir hatla yazıldıktan sonra altına Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Baş: 126b

بسم الله الرحمن الرحيم
دانستن: بلمك، شناختن: اكلامق، آموختن: اوكرنمك، خواندن: اوقومق

Son: 129b

بنهد: قوسه، بكار د: اوديا، دردادد: كتوري، بريود: قيسه، بفربيد: الدسه، بشويد: يويه

FT: Farsça-Türkçe, harekeli ta'lik, 126b-129b yk; 14 st./ 1 stn., 210 x 145, b.b. x b.b. mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı kahverengi deri, ebrû kâğıtla kaplı cilt. Sayfaların sol alt köşeleri yoğun kurt yeniklerinden dolayı parça parça olmuş olup kopmak üzeredir ve bu bölümlerdeki yazılar da okunmamaktadır.

Kaynaklar: Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, TDK Yayınları, Ankara 2010; s. 100-02; Şirvan Kalsın; Mahmut Kaplan, "Müellifi Meçhul Bir Lugat: Haza Kitab-ı Lugat-ı Dânisten." *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: Dr. Yücel Dağlı Anısına C. IV/4* (2009): 555-598

138

36

[Arabî-Türki Lügat] / [عربی/ترکی لغة]

Arapça-Türkçe bir sözlük olan bu eser alfabetik olarak düzenlenmiştir. Başına herhangi bir giriş olmaksızın doğrudan madde başlarıyla 1b'de başlayan sözlüğün düzenleyicisine dair bilgi yoktur. 1a'da muhtelif şairlerin beyitleri kaydedilmiştir. Sözlük 164a'da son bulmaktadır. 164b'de Ganîzâde Nâdirî'nin bir gazeli ile şairi belli olmayan iki manzume vardır. 165a-b'de Bezmî'nin bir gazeli ile birkaç İran şairine ait manzumeler vardır.

Baş: 1b

آذان: جمع اذن، آن بلجی و عالم، آل محمد: محمدك اهل بيتی و خصم وقوم وكوك كنارنده اغرن، آل ابراهيم: اسماعيل و اسحاق، آل عمران: موسى و هارون...

Son: 164a

يوعدون: كوكل جمع اتمك، يوحن و سوسه ايدرلر، يه يهودی: جهودلر، يهوديچ: ج، يهمود: ير كتورن بالق. تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب

FT: Arapça-Türkçe, ta'lik, 165 yk; 9 st./ 1 stn., 215 x 140, 160 x 75 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sonradan tamir gördüğü anlaşılan yazmanın üst kapağı ile alt kapağı farklıdır. Üst kapak mukavva zemin üstü kahverenginde gömme şemse ve salbekli, miklepli cilttir. alt kapak ise kahverenginde şemseli, salbekli, köşebentli ve su yollu cilt. Özellikle yazmanın ilk kısımlarında yapraklar şirazedden ayrılmıştır.

143/1

37

شرح بحر الغرائب / Şerh-i Bahru'l-Garâ'ib

Halîmî, Lutfullâh b. Ebî Yûsuf, ö. XV. yüzyılın sonları. / حلمی، لطف الله بن ابی یوسف / Türkçe olarak kaleme alınan bu eser, XV. yüzyılda yaşamış Halîmî mahlaslı Lutfullâh b. Ebî Yûsuf'a aittir. Eser, kısa bir hamdele ve salvele ile başlamaktadır. Daha sonra gelen sebab-i te'lif bölümünde verilen bilgilere göre; Halîmî daha evvel yazdığı Bahrü'l-Garâ'ib adlı sözlüğünü iki defter olarak şerh edecektir. DİA'da verilen bilgiye göre, bu eser II. Bâyezîd'e (şehzadelîği döneminde) sunulmuş olup eserin bitirilişine "nisârü'l-mülûk" ifadesiyle tarih düşürülmüştür ki bu da 872/1467-68 yılını göstermektedir.

Eser şarih'in de bildirdiğine göre iki defterden oluşmaktadır. "der-beyân-ı lügât" başlığını taşıyan ilk defterde evvela "elif" ve "hemze'nin Farsça'daki kullanılışını anlatan iki sayfalık bir açıklama vardır. Daha sonra alfabetik olarak sıralanan Farsça kelimeler, Türkçe anlamları ve bazı örnekler yer alır. Sözlük "âb" kelimesiyle başlayıp "yehîden" kelimesiyle son bulmaktadır. Bu kısımda 5540 civarında Farsça kelimeye mâna verilmiştir. Eser üzerinde biri YL biri de DR olmak üzere iki tez çalışması yapıldıktan sonra DR çalışması 2013 yılında TDK tarafından yayımlanmıştır. 1a'da eserin harflere göre yapılmış bir fihristi vardır. Eser, *Lügat-ı Halîmî* olarak da bilinir. Eserin birinci defteri 173a'da sona erer. 173b'de ikinci defter başlar.

Baş: 1b

حمد بلیغ و ثناء بی دریغ بر خدای را جل جلاله و عم نواله که شرح کنندہ صدورست از بهر اسلام... و بدع
چنین می گوید ضعیف شکسته بال... لطف الله بن ابی یوسف الحلیمی شکر الله مساعیه و جعل الی الخیر داعیه
Son: 173a

لطیفی

اگرچه خانه عمرم بپیده کرد بجور
اساس عمر وی اندر امان حق بادا

FT: Farsça-Türkçe, ta'lik, 1a-173a; 25 st./ 1 stn., 220 x 150, 160 x 89 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar ve bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çârkûşe vişneçürüğü renginde deri, mukavva zemin kâğıtla kaplı miklepli cilt. Baştaki birkaç forma şîrâzedden ayrılmıştır. Nüsha boyunca kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: 1a'da Seyyid İsmâil Hakkı'ya ait 1271/ 1854-55 tarihli bir mühür.

Kaynaklar: Keşf. I. 225; Hediye. I. 840; Kehhâle. II. 676; OM. I. 273; DİA. XV. 341-42; Charles E. Faroe, "Lütfullah Halîmî'nin Bahru'l-Garâib'i.", Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 1991 (Yayımlanmamış YL Tezi); Adem Uzun, "Lügat-ı Halîmî", Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2005 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); Adem Uzun, *Lügat-i Halimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2013, Necip Fazıl Duru, "Lütfullah Halîmî b. Ebî Yûsuf'un Bahru'l-garâyib Adlı Eserinde Muamma Bahsi." *SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 25 (2011): 109-138; Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, TDK Yayınları, Ankara 2010, s. 94-100;

143/2

38

شرح بحر الغرائب / Şerh-i Bahrü'l-Garâ'ib

Halîmî, Lutfullâh b. Ebî Yûsuf, ö. XV. yüzyılın sonları. / حلمی، لطف الله بن ابی یوسف / Halîmî'nin kendi sözlüğü olan Bahrü'l-garâ'ib'e yaptığı şerh'in ikinci defteridir. İkinci defter, birinci defterde yer alan sözlüğün önsözü ile edebî bilgilere dair

kısımlarının mısra mısra açıklanmış ve örneklendirilmiş şeklinden ibarettir. "Hamdele" ve "salvele" ile başlayan bu defterde II. Bayezid'den Osman Gazi'ye kadar sekiz Osmanlı padişahının adı sıralanır; kitap yazılırken faydalanılan kaynaklar ve sözlüğün nasıl düzenlendiği anlatılır. Daha sonra ayların Arapça, Farsça, Rumca vb. çeşitli dillerdeki adları, gezegen isimleri ve burçlar yazılır; tecnîs, tenasüp, muamma, lügaz gibi edebî sanatlara, tarih düşürme kaideleri, "hurûf-ı hecâ"nın kısımları, aruz vezin ve bahirleri, Farsça'da masdarlar, fiil çekimleri, tamlama ve çoğul yapma kuralları ile zamirler konusuna yer verilir. Ancak elimizdeki nüsha eksik olduğu için bu bölümlerin tümü bulunmamaktadır. Elimizdeki nüshada en son işlenen konu harflerdir.

Baş: 1b

حمد بلیغ و ثناء بی دریغ بر خدای را جل جلاله و عم نواله که شرح کنندہ صدورست از بہر اسلام... و بعد
چنین می گوید ضعیف شکستہ بال ... لطف اللہ بن ابی یوسف الحلیمی شکر اللہ مساعیہ و جعل الی الخیر داعیہ
Son: 173a

لطیفی

اگر چه خانہ عمر م بہیدہ کرد بجور
اساس عمر وی اندر امان حق بادا

FT: Farsça-Türkçe, ta'lik, 173b-208b; 25 st./ 1 stn., 220 x 150, 160 x 89 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 143/1.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası 1151/1738-39 yılında istinsah edilmiştir.

159/5

39

لغة كتاب كلستان / Lügat-ı Kitâb-ı Gülistân

Yazarı belli olmayan bu eserde, İran edebiyatının önde gelen şairlerinden Sa'dî-i Şîrâzî'nin (ö. 1292) *Gülistân* adlı Farsça eserindeki kelimelerin alfabetik sözlüğü yer almaktadır. Eser 98a'da sona erer. 98b'de bir dua metni vardır. 99a'da Farsça'daki masdar alametini konu alan Farsça bir metin mevcuttur.

Baş: 73b

لغة كتاب كلستان

بسم الله الرحمن الرحيم

باب الف، انابت: حقه دنمک، اجابت: قبول ایتمک و جواب ویرمک...

Son: 98a

یخ: یوز، یکانه: یلکوز، یوز: پارسى، یترشح: صیزر

FT: Farsça-Türkçe; ta'lik; 73a-99b yk., 13 st./ 1 stn., 180 x 145, 130 x 70 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Harf değişimleri ile Türkçe karşılığı verilen sözcüklerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

164

40

اقسا الارب في ترجمة مقدمة الادب / Akse'l-Ereb fi Tercemeti Mukaddimetü'l-Edeb/
Ahmedî, İshâk Hocası Şemseddîn Ahmed b. Hayreddîn Ahmed Güzelhisârî / احمدی،
اسحاق خواجه سی شمس الدین احمد بن خیرالدین احمد گوزل حصاری، ö. 1120/1708

Elimizdeki bu Türkçe eser, Zemahşerî'nin (ö. 1144) meşhur eseri *Mukaddimetü'l-Edeb* adlı Arapça sözlüğünün tercümesidir. Cevherî'nin (ö. 1009) *es-Sıhah*, Firuzabadî'nin (ö. 1415) *el-Kâmûsu'l-mugîs* ve Zemahşerî'nin *el-Fâik* ve *el-Esâs* adlı eserlerinden de faydalanan İshak Hocası, Zemahşerî'nin *el-Esma*, *el-Ef'al*, *el-Huruf*, *Tasarrufu'l-Esma*, *Tasarrufu'l-Ef'al* olmak üzere beş kısım olarak tertip ettiği eserinin sadece *el-Esma* ve *el-Ef'al* kısımlarını Türkçe'ye tercüme etmiştir. Birçok nüshası bulunan eser, 1313/1895 yılında İstanbul'da *Aksa'l-Ereb fi Tercemeti Mukaddimeti'l-Edeb* adıyla iki cilt halinde basılmıştır. Eserin elimizdeki nüshası, 9 yapraklık bir fihrist bölümünden sonra başlar. 1b'den itibaren başlayan eserin her bir sayfası, biri ta'likâtlara ayrılan dar diğeri de eserin metnine yer verilen geniş iki sütuna ayrılmıştır.

Eserin başında IX yaprak vardır. Ia-IIa boş. Iib-VIIIa arasında eserin mufassal bir fihristi vardır. VIIIb-IXb boş. Eser ikisi de 19 fasıldan oluşan iki mukaddime ve bir hâtimeden oluşmaktadır.

Baş: Iib

معلوم اوله كه بو كتابده مقصود بالذات اولان مقدمة الادبك ترجمه سندن اول ايكي مقدمه و بر خاتمه ذكر اولنمشدر...

(1b)

سبحانك سبحانك اللهم ما احسن اسمائك و ما اتقن انعالك محمدا ... بو عبد كمين قليل البضاعة و لم مائة قصير الباعة ... بنده احمد احمد كليد خامه عجائب نكار و مفتاح قلم غرايت اثر ايله مخدع در بيسته مقال بلند طاقدن شو وجهله رفع مغلاق اغلاق ايدر كه عمدة المتقدمين اسوة المتأخرين ... جار الله ابو القاسم محمود الزمخشري ... علم لغتده كشيده سلك تصنيف اينديكي كتاب لطيف كه مقدمة الادب ايله موسوم و ميان ادباده معلومدر ...

Son: 651a

... هات: بيار فلان چيز را فلان نسنه بي كتور و امر حاضرک التي وجهی اوزره تصرف اولنور هات هاتیا هاتوا ... هاتین فرا ديدیکه هات لفظندن تشبيه استعمال اولنور مفرد و جمعی ... و اندن نهی کلمز و هاتین ديمزلر خليل هات اصلنده آت ايدي ديدي والله اعلم بالصواب

FT: Türkçe, nesih; IX + 652 yk., 31 st./2 stn., 310 x 200, 232 x 150 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. 1b'de içi boş yıldız zeminli bir serlevhanın hemen üstünde yine yıldız zeminli ve etrafı açık mavi renkte bir cetvel ile çevrilmiş bir mihrâbiyye vardır. Mavi ve kırmızı mürekkeple çizilmiş tığları bulunan bu mihrâbiyyede turuncu, beyaz ve nefli mürekkeplerle çizilmiş hatâyî motifli çizimler vardır. Aynı motifler ve mürekkeplerle oluşturulmuş; ancak etrafındaki cetvelin turuncu mürekkeple çizildiği bir mihrâbiyye de 306b'de yer almaktadır. Bunun dışında; nüsha boyunca sayfa ve sütun cetvelleri yıldızlıdır. Başlıklar, iktibâslar, bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstünde, kahverengi, yıldız zencirekli ve her iki kapağında da şemse bulunan deri cilt. Yıldız zeminli şemselerde rûmî ve hatâyî motifler bulunmaktadır. Cildin sırtı yıpranmış, cilt de dâhil olmak üzere eserin birçok yaprağında kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eser Arslan Paşa camii imamı Mahmûd Fahrî tarafından istinsah edilmiştir. Iia'da Matbah-ı Âmire emini Osmân Ağazâde İbrâhîm Edhem'e ait bir mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Kaynaklar: Safâ'î. 79; Sâlim. 198; OM. I. 232-33; Şeyhî. 301; Hediye. I. 168; TDEA. I. 61; DİA. XXII. 533; Ali Canip [Yöntem], "İshak Hocası Ahmed Efendi",

Prof. Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri , (hzl. Ahmet Sevgi-Mustafa Özcan, İstanbul 1996, s. 138-143.

169

41

Lügat-ı Ferišteoğlu / لغت فرشته اوغلی

Ferišteoğlu-İbn Melek, Abdülatîf b. İzzeddîn / عبد اللطيف بن عز الدين, ö. 821/1418'den sonra

En eski Arapça-Türkçe sözlüklerden biri olan bu sözlük; Ferišteoğlu'nun, torunu Abdurrahmân için kaleme alınmıştır. Manzum olarak kaleme alınan eser, 22 kıt'adan meydana gelmekte ve büyük bir kısmında Kur'ân'da geçen 1528 Arapça kelimenin Türkçe karşılığı verilmektedir.

Baş: 1b-2a

بسم الله الرحمن الرحيم
هذا كتاب لغت فرشته اوغلی
حمد ثابتدر اول الله كه عالمی علمایله بزندی عنایت نظریله كوكلرین كزندی...
خیز اتمک قبل اوبمک زرع اكمک قول غلام
خلق یرتمق خرق یرتمق اولو کشیدر همام

Son: 27b

قوکشى جار اسى حار منهم اقيجى
رجل ايق كعب طوبى خف ادك صق ثخين

FT: Arapça-Türkçe, ta'lik, 27 yk., 9 st./ 1 stn., 180 x 115, 135 x 78 mm. Sarımtırak, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu Avrupa kâğıt. Bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Sırtı kahverengi deri, kapaklar mukavva ile kaplı olup mikleplidir. Cilt hayli tahrip olmuştur.

Kaynaklar: Mecdî. 66-67; Hediye. I. 617; OM. I. 219-220; Kehhâle. II. 216; Karabulut. III. 1863-67 (4997); EI². II. 923-24; DİA. XX. 175-76; Mehmet Şeker, "İbn Melek'in Hukukî Yönü ve Menâr Şerhi", Türk Kültüründe Tire, Ankara 1994, s. 43-47; Mustafa Baktır, "Tireli İbn Melek, Hayatı, Eserleri ve Menâr Şerhi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, Erzurum 1991, s. 40-66; S. 10 (1991), s. 51-58. Cemal Muhtar, *İki Kuran Sözlüğü: Lügat-ı Ferišteoğlu ve Lügat-ı Kânûn-ı İlahî*, İstanbul 1993.

170

42

Lügat-ı Abuşka / لغت أبوشقه

Abuşka Lügati veya Lügat-ı Çağatay isimleriyle bilinen bu sözlük, Çağatayca metinlerin kolayca anlaşılmasını sağlamak ve Nevâ'î'nin eserlerini tanıtmak için kaleme alınmıştır. Hindistan ve İran coğrafyasında Çağatayca-Farsça, Anadolu sahasında da Çağatayca-Türkiye Türkçesi pek çok sözlük hazırlanmıştır. Bu çalışmalardan biri de XVI. yüzyılda Anadolu sahasında Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan Abuşka Lügati'dir. Yazarı belli olmayan bu sözlükte 3027 Çağatayca sözcüğün Osmanlı Türkçesiyle karşılıkları verilmiştir. Eser kısa bir mukaddime ile başlar. Bu bölümde Çağatayca ve Osmanlı Türkçesi imlaları arasındaki farklara dair açıklamalar vardır. Daha sonra asıl sözlük bölümüne geçilir. Alfabetik olarak düzenlenen sözlükte, her madde başı Çağatayca kelimenin Osmanlı Türkçesiyle karşılığı verildikten sonra Nevâ'î ve diğer Çağatay Türkçesiyle eserlerini yazan

yazarlardan tanıklar getirilir. Birçok nüshası bulunan sözlüğün eldeki nüshaları iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi mensur bir mukaddime ile başlayıp muhtasar iken diğeri manzum bir girişle başlayıp mufassaldır. Elimizdeki nüshası mensur bir girişle başlar.

Erken dönemde bazı Batılı araştırmacılar eser üzerinde bazı araştırmalar yapmıştır. Türkiye’de ise Besim Atalay’ın çalışmasından sonra Mustafa Kaçalın bir makale ile sözlüğü tanıtırken Muharrem Güzledir sözlüğü bir doktora tezi çalışmasına konu etmiştir.

Baş: 1b

عشق و محبت میخانه سینک رند قدح پیمایی و شعر و بلاغت کاشانه سنک طوطی شکر خایی میر علی شیر
نویابی ... ظرفای دیار و بلغای سخن کذار مابینلرنده متداول اولن نظم و انشالری نسخه لرینک املارنده هر
مفتوحدن صکره الف و هر مضمومن صکره ...

Son: 61a

یولدوز: یلدز لفظنک تعبیریدر فرهادنامه ده شتا وصفنده کلور که:

قمر سرچشمه سی هر تون توكوب موز

موز اولان قطره لار کردیده یولدوز

FT: Çağatay Türkçesi-Batı Türkçesi, nesih, 63 yk., 14 st./ 1 stn., 214 x 135, 155 x 90 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu Avrupa kâğıt. Bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Çâr kûşe kahverengi deri, ebrû kâğıtla kaplı miklepli cilt. Miklep kopmuştur, bazı yapraklar şirazeden ayrılmıştır.

Kayıtlar: 1a’da İzzet Hasan ed-Derendevî’ye ait 1221/1806-07 tarihli bir vakıf kaydı ile aynı isme air 1219/1804-05 tarihli bir mühür vardır.

Kaynaklar: İA. I. 116; DİA. I. 312-14; Kaçalın, Mustafa S. "Abuşka sözlüğü." *Türk Dilleri Araştırmaları* C. 13, s. 23-28; Muharrem Güzledir, "Abuşka Lügati (giriş-metin-indeks)", Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2002, (Yayımlanmamış Dr. Tezi).

İlmü’l-iştikâk ve’s- sarf ve’n-nahiv ve’l-kâfiye ve’l-arûz (gramer ve şiir ilimleri)
159/6

43

قاعدة اشتقاق / Kâ’ide-i İştikâk

Yazarı belli olmayan bu Türkçe eserde, Farsçada kelime türetmesi konusu ele alınmıştır.

Baş: 100b

قاعدة اشتقاق

بلکل که بعضلر قنتده زبان فارسیده اصل مشتق منه صیغه ماضیدر قچن ماضینک اخری تاء ساکنه اوله...

Son: 103b

... ساکن اولان کلیمیه متصل اولسه الفنک حذفی واجب اولور کتابتده و هم تلفظده و بو لفظ استکی جمعی اند
کلور

FT: Türkçe, ta’lik; 100a-103b yk., 15 st./ 1 stn., 180 x 145, 130 x 75 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Harf değişimleri ile Türkçe karşılığı verilen sözcüklerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

Kayıtlar: Eser 1005/1596-97 yılında istinsah edilmiştir. 103b’de Ebu’s-su’üd b. Muhammed adına 1005/1596-97 tarihli bir temellük kaydı vardır.

TABİ'Î İLİMLER UYGULAMALI BİLİMLER
İlmü'l-firâse, ilmü' ahkâmi'n-nücûm, ilmü'l-ihtiyârât ve ilmü's-sihr (gizli ilimler)

123

44

ترجمة كتاب القرائات / Tercüme-i Kitâbu'l-Kirânât ve'l-İttisâlât li-Ebî Ma'sher el-Belhî /
والإتصالات لأبي معشر البلخي

Herhangi bir giriş bulunmaksızın 1b'de itibaren başlayan eserde; klâsik astroloji bilgisine göre gezegenlerin birbirlerine yakınlaşmaları, birbirlerinden uzaklaşmaları gibi konular üzerinde durulmuştur. Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi adlı çalışmada eserin Ebî Ma'sher el-Belhî'nin (ö. 272/885) *Kitâbu'l-Kirânât ve'l-İttisâlât* adlı Arapça eserinden tercüme edildiği kaydedilmiştir. Eser kevâkib-i mütehayyire ve bunların birleşmeleri, yakınlaşmaları gibi durumların anlatımı ile başlar. Daha sonra burçlar, Türklerin tarihi, burçların halleri, ay ve güneş tutulması gibi konulardan sonra beyân-ı ahvâl-i pâdişâh başlığı ile sona erer. Eserin başında II yk. vardır. Ia'da eserin fihristi vardır. Ib boş. Ila'da Farsça bir beyit vardır. Iib'de eserin ikinci bir fihristi vardır. Ia boş. Eser 43a'da son bulur. 43b boş. Eserin sonunda I boş yk. vardır. Eserin Kandilli Rasathanesi (349) ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Bağdatlı Vehbi 903) olmak üzere iki nüshası daha tespit edilmiştir.

Baş: 1b

بو باب كواكب متحيره و اتصال و تربيعين و ثلثين و مقابله و مقارنة سن بيان ايدر. حروفه اشارت اولنمشدر.
مثلا ع تربيعه ث ثثليته س تسديسه مقابليه نه مقارنيه اشارتدر.

Son: 43a

... وجهی عطارددر پس ايمدی زهره صاحب بيت و صاحب مثلته ... اوج حال زهره ده بولندی مستولی زهره اولدی موضع هيلاجه پس کتخدا زهره در ديدک و قس علی هذا.

FT: Türkçe, ta'lik, II+ 43 + 1 boş yk., 39./ 1 stn., 208 x 135, 150 x 80 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Sırtı kahverengi deri, kapaklar mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplı miklepli cilt. 33b'de eserin konusuna uygun diktörtgen şeklinde bir çizim vardır; benzer bir çizim de 42a'da vardır. 36b'de dâirevî bir şekil vardır. Nüsha boyunca kurt yenikleri var. Ayrıca eserin sonunda 2 yaprak koparılmıştır.

Kayıtlar: Ia'da Mustafa Safvet b. El-Hâc Mehmed Ârif'e ait tarihsiz bir mülkiyet kaydı vardır. Aynı kaydın altında "Mehmed Ârif" yazılı bir mühür vardır.

Kaynaklar: OAstLT. 279.

140/1

45

تعبیر نامه شیخ علی / Ta'bîrnâme-i Şeyh Alî /
شیخ علی / Şeyh Alî

Bir rüya tabiri olan bu eserin ilk sayfasında yazar adı olarak Şeyh Alî ismi görünmektedir. 1b-6a arasında eserin mufassal bir fihristi vardır, 6b-8a arasında istihâreye dair bir metin. Asıl metin ise 8b'de başlar. Eserde rüyanın tanımı ve rüyaya dair genel konulara değinildikten sonra tematik olarak rüyada görülen şeylerin yorumu yapılmaktadır. Örneğin rüyada Allah, melekler ve peygamberler görüldüğünde bu neye işaret eder? Sorusuna cevap verilmektedir. Eser 70b'de sona erer. 71a'da mecmuanın ikinci eseri olan Ta'bîrnâme-i Ca'fer-i Sâdık başlar. Ia'da

bir dua tarifi mevcuttur. Ib boş. 1a'da bir dua metni vardır. Bu şekilde tematik olarak bölümelere ayrılan eser 53 bölümden oluşmaktadır.

Eserin Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp. 3088/6 numara ile Gazi Hüsrev Bey Ktp. R 6652 ve R 5423 numaralarda kayıtlı üç nüshası daha tespit edilmiştir.

Baş:1b

هذا كتاب تعبير نامه تأليف شيخ على رحمة الله عليه
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ... اما هر کم دوش کورسه انک تعبيری اچیلور اکر ابو دوش ایسه شاذ اوله...

Son:70b

... و اکر کبرو قلان قرآنده اوقوسه سعادتدر و عمری اوزون اولمقدر انشاء الله تعالی تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب و صلی الله علی سیدنا محمد و آله اجمعین والحمد لله رب العالمین

FT: Türkçe, ta'lik, I+ 1a-70b yk; 13 st./ 1 stn.,225 x 150, 160 x 100 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı kahverengi deri, ebru kâğıtla kaplı kapak. Şîrâze dağılmış, çoğu yapraklar şîrâzeden ayrılmış, nüshanın birçok bölümünde kurt yenikleri mevcuttur. Bir an önce restorasyona sokulması gerekir.

140/2

46

تعبير نامه جعفر صادق / Ta'bîrnâme-i Ca'fer-i Sâdık

Elimizdeki bu Türkçe eser, İsnâ aşeriyye'nin altıncı, İsmâliyye'nin beşinci imamı ve Ca'ferî fıkhnın kurucusu Ca'ferü's-Sâdık diye meşhur olan Ebû Abdullâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Alî Zeynelâbidîn'e (ö. 148/765) nispet edilen kısa bir rüyâ tabirinin Türkçe tercümesidir. Sonunda birkaç cümlelerin eksik olduğu bu ta'bîrnâmenin sonunda 2 boş yaprak vardır.

Baş:71a

هذا كتاب تعبير نامه من تصنيف جعفر صادق رضی الله عنه
بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب تعبير نامه مختصر من تصنيف جعفر صادق رضی الله عنه اما كلدك امدی بونی دخی بر درلو تعبير کتابیدر قچن دوش بلمسنه بو تعبير کتابنه بقلر ...

Son:72a

يکرمی طقوزنجی کيجه کورسه قروشوقدر اونودورلر هيچ اثری بوقدر اوتوزنجی...

FT: Türkçe, Ta'lik, 71a-72a + 2 boş yk; 13 st./ 1 stn.,225 x 150, 160 x 100 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 140/1

160/2

47

تعبير نامه جعفر صادق / Bk. 140/2. Ta'bîrnâme-i Ca'fer-i Sâdık

Ta'bîrnâme'nin bu nüshasında, eserin öncesinde yöneticilik (siyaset) ile ilgili öncesi eksik bazı nasihatler vardır. Bu nasihatlerin sonunda (3a'nın başı) metnin yazılışına dair şu ferâğ kaydı vardır.

و قد وقع الفراغ عن ترقيم هذا النسخة في وقت صلوة العشاء في اواخر شهر ذالقعده الشريفة لسنة ثلاث و ثمانين و مائة و الف عن يد الفقير ... ابراهيم بن الحاج عثمان افندي الساكن في قسبة ايساقچي في نهر طونه

Buna göre başı eksik bu metin, evâhir-i Zilka'de 1183 / 17-27 Mart 1770 tarihinde, Tuna Nehri yakınında bulunan İsakçı kasabasında oturan İbrâhîm b. el-Hâc Osmân Efendi tarafından istinsah edilmiştir.

Baş: 3a

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ تَعْبِیْرُ نَامَةِ بِحَسَابِ جَعْفَرِ صَادِقِ رَضِیَّ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ دَنْ مَنَقُولِدِرْ كِهْ تَعْبِیْرِیْنِ بَیَّانِ قَلَمَشْدَرِ بَرِ اَیِّ اوتوز كوندر هر كونك كیجه سی دوش كورسه ایو میدر كم میدر بیان قلمشدر ایوسنده شاد اوله نخسنده صدقه ویره قورتوله والله اعلم بعده ایك اولكي كیجه سی..

Son: 4a

... اوتوزنجی كیجه سی دوش كورسه بو خوش بشارتدر سوكلو دوستندن ایلك كون والله اعلم بالصواب

FT: Türkçe, nesih, 3a-4a yk., b.b. st./1 stn., 154 x 85, 128 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. 1a'daki sayfa cetvelleri yaldızlı, diğer sayfadakiler kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Sırtı kahverengi deri, mukavva zemin üstü solmuş bir kâğıtla kaplı miklepli cilt. Üst kapak kopmuş olup bazı formlar şirazedden ayrılmıştır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası İbrâhîm b. Hacı Osmân Efendi tarafından 1183/1769-70 tarihinde istinsah edilmiştir.

152

48

ترجمة كامل التعبير / Tercüme-i Kâmilü't-Ta'bîr

Elimizdeki bu Türkçe eser; Türkiye Selçukluları döneminde tabip ve müneccim olarak şöhret bulmuş ilim adamlarından olan Hubeys b. İbrâhîm b. Muhammed et-Tiflîsî'nin (ö. 629/1232 [?]), II. Kılıçarslan'a ithaf ettiği Farsça alfabetik rüya tabirnamesinin Türkçeye yapılan tercümesidir. Eserde, tercüme yapılan rüyaların bilgisi bulunmamaktadır.

Dânyâl'in Kitâbü'l-Usûl, Ca'fer es-Sâdık'a nisbet edilen Kitâbü't-Taksîm, İbrâhîm el-Kirmânî'nin Kitâb-ı Düstûr, Câbir el-Mağribî'nin Kitâbü'l-İrşâd, İbn Sîrîn'in Kitâbü'l-Cevâmî', İsmâîl b. Eşhâs'ın Kitâbü't-Ta'bîr, Abdüsselâm b. Hasan'ın Kenzür-rü'ye'i-Me'mûnî, Abdûs'ün Kitâbü Beyânî't-ta'bîr gibi eserlerden yararlanılarak kaleme alınan Kâmilü't-Ta'bîr 15 fasla ayrılmıştır. Eserin önsözünde rüya ve rüya tabiri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Eserin Türkçe birkaç tercümesi bulunmaktadır.

Baş: s.1

هذا كتاب تعبیر نامه كامل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شكر بی حد و ثناء بی عد اول خدای ودوده كه احد و صمد و قادردر ... اما بعد بلکل كه بو كتاب تعبیروك مؤلف شیخ حكیم ابو الفضل حبیبش بن ابراهیم بن محمد ... بیورر

Son: s. 434

اگر عورت اولمسه قزی دغا بیلاق كورمك دشنده انی كورمكه هیچ خیر یوقدر والسلام

FT: Türkçe, ta'lik, 434 sayfa.; 17 st./ 1 stn., 262 x 165, 180 x 110 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, âbâdî kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çârkûşe kahverengi deri ebrû kâğıtla kaplı miklepli cilt. Miklep ciltten ayrılmak üzeredir.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Kâtib Şu'ayb b. Hâfız Habîb tarafından istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: DİA. XVIII. 268-70.

160/2

49

احكام طالع و تقويم سال / Ahkâm-ı Tâli' ve Takvîm-i Sâl

Gizli ilimler sahasında kaleme alınan bu Türkçe eser, aylara göre düzenlenmiş olup her ayda cereyan edecek bazı olaylar hakkında tahminler yürütülmektedir. Eser baş taraftan eksiktir. Eserde öncelikle ele alınan ay ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra bu ayda olması beklenen olaylar sıralanmıştır.

Baş: 1a

باب سلطانه بر مدبر عاقل كمسنه ظهور ايدوب كلسه لر كر كدر اهل اسلام اندن رأى صواب ايدوكنه اتفاق اوزره...

Son: 52a

... كوهستان وزنكبار ولايتنده وبا اولا والله اعلم بالصواب لا يعلم الغيب الا الله

FT: Türkçe, nesih, 52 yk., 15 st./1 stn., 154 x 85, 128 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. 1a'daki sayfa cetvelleri yıldızlı, diğer sayfadakiler kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Sırtı kahverengi deri, mukavva zemin üstü solmuş bir kâğıtla kaplı miklepli cilt. Üst kapak kopmuş olup bazı formalar şirazededen ayrılmıştır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası İbrâhîm b. Hacı Osmân Efendi tarafından 1183/1769-70 tarihinde istinsah edilmiştir.

MÜŞTEREK İLİMLER

Tarih

139

50

تاریخ مصطفی نجیب (وقعة سلیمیه) / (Vak'a-i Selîmiyye) Târîh-i Mustafâ Necîb

1247/1831, مصطفی نجیب كوسه / Mustafâ Necîb Köse

Mustafa Necîb Efendi Tarihi, Osmanlı Devleti'nde 1803-1808 yılları arasında meydana gelen olayları konu edinen bir eserdir. Kitapta; yeniçeri Ocağı'nın bozulması, yeniçerilerin devlete karşı gelmeleri, yapılması düşünülen askerî ve diğer alanlardaki yeniliklere karşı çıkışları; Edirne Vakası, Kabakçı Mustafa İsyanı gibi olaylar anlatılmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri ile olan ilişkileri, Avrupa'da vuku bulan siyasî ve askerî olaylar hakkında bilgiler de verilmektedir. Yazma eser kütüphanelerinde 20 civarında nüshası bulunan eser, 1280/1863-64 yılında Arap harfli olarak basılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise üç ayrı yüksek lisans çalışmasına konu olmuştur.

Baş: 1b

فرايد مهر التماع حمد و ثنا و خرايد پروين اجتماع سپاس بى انتها كشيده سلك اللال ارا ...

(2b)

بو عبد حقير يعنى مصطفى نجيب پر تقصيرك عرق غيرت و حميتنى تهيج و آتش حزن و تاثرله ملتهب...

Son: 73b

... بالغ اولور ضعيف الجثة وسط القامة ترس چهره عبوس الوجهه ابو الفساد غدار بيدار مشؤ القدم منكر النعم نصاب نصفت وانسانيتدن واطل صلاحى ناقابل بر كوسه باطل ايدى حزلهم الله تعالى

FT: Türkçe, rik'a, 73 yk; 17 st./ 1 stn., 220 x 150, 160 x 95. Mm. Sarı renkte, orta kalınlıkta aharlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı yeşil renkte deri mukavva zemin üstü etrafı yıldız su yoluyla çevrili bordo bir kâğıtla kaplı cilt.

Kaynaklar: OM. III. 107; Babinger. 379; İlhan Aslan, “Mustafa Necib Efendi'nin Tarihçiliği ve Tarih-i Mustafa Necib Adlı Eserinin Transkribi ve Değerlendirmesi”, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale 2003 (Yayımlanmamış YL. Tezi); Oğuzhan Dik, “Mustafa Necib Efendi Tarihi Koyunoğlu Yazma Nüshası”, Fırat Üniversitesi, SBE, Kırıkkale 2003 (Yayımlanmamış YL. Tezi); Bayram Doğan, “Mustafa Necib Efendi Tarihi”, Ankara Üniversitesi, SBE, Kırıkkale 2003 (Yayımlanmamış YL. Tezi).

153

51

مرآت كائنات / Mir'ât-ı Kâ'inât

Nişâncızâde, Muhyiddîn Mehmed b. Ahmed b. Mehmed b. Ramazân/ نشانجی زاده،
محي الدين محمد بن احمد بن محمد بن رمضان، ö. 1031/1621

Osmanlı dönemi tarihçileri ve fakihlerinden Nişâncızâde'nin kaleme aldığı bu Türkçe eser; yaratılıştan başlayarak Kanunî Sultân Süleymân'ın saltanatının son yıllarına kadar gelen genel bir tarihtir. Nişâncızâde muhtelif tarihlerden derleyerek sekiz kısım halinde telif ettiği bu eserinde; sadece tarih kitaplarından değil siyer, tefsir, hadis, akaid, fıkıh ve edebiyata dair eserlerden de yararlanmıştır. Birçok hikâyeyi de havi eserin yazma eser kütüphanelerinde çok sayıda nüshası bulunduğu gibi Arap harfli çeşitli baskıları da yapılmıştır. (Bulak 1258/1842-43; 1269/1852-53; İstanbul 1290/1873-74). Eser, A. Faruk Meyan tarafından da sadeleştirilip neşredilmiştir. Elimizdeki nüshasının başında IX yk. vardır. Ia boş. Ib-VIa arasında eserin fihristi vardır. VIb-IXb arası boş.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل السلاطين المؤمنين حماة الدين المبين ... اما بعد اشبو تاريخ مرآت الكائناتك جامع و مرتبى
... بنده حقير وافكندة پر تقصير نشانجی زاده محمد بن احمد بن محمد بن رمضان ... دير كه قسم خامس و
اول نصف ثانی کتاب مرقوم اولان اشبو اوراق...

Son: 293b

... ومجموع ممالك روي زمين زير نكين ظفر قرينلری اولمق مقدر و میسر و مقرر اولا بحق الحق وصفاته
العلم

FT: Türkçe, nesih, IX+293 yk., 29 st./ 1 stn., 282 x 172, 192 x 105 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü kahverenginde gömme şemseli ve miklepli deri cilt. Eserin sonundan bir forma şirazeden ayrılmıştır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Evâyil-i muharrem 1090/1679-80 tarihinde istinsah edilmiştir. Ia ve 293b'de Abdullâh yazılı tarihsiz bir mühür vardır.

Kaynaklar: Keşf. I. 566-67; Atâi. II. 648-50; OM. III. 141; Hediye. II. 272; Kehhâle. III. 55; Babinger. 165-166; Nişâncızade Muhammed b. Ahmed, *Mir'at-i Kainat: Dünya ve İslam Tarihi*, (sadeleştiren: A. Faruk Meyan), Berekat Yayınları İstanbul 1987.

166

52

ترجمة تاريخ طبري / Tercüme-i Tarîh-i Taberî

Eser, Taberî diye meşhur olan Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîhü'l-Ümem ve'l-Mülûk* adlı Arapça eserinin

tercümesidir. Elimizdeki tercüme dördüncü cildi havidir. Yunus b. Meta hikâyesi ile başlayıp Mute savaşının anlatımı ile son bulmaktadır. Tercümenin kime ait olduğu noktasında, elimizdeki metinde bir işaret yoktur. Yazma eser kütüphanelerindeki Taberî Tarihi'nin Türkçe tercümeleri üzerinde yaptığımız bir inceleme sonucunda, elimizdeki metnin; Ahmed Paşa adlı bir devlet adamının emri ile ismi belirsiz biri tarafından yapılan tercümenin bir parçası olduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen bu tercüme nüshası en fazla bulunan Taberî Tarihi tercümesi olup Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiştir.

Baş: 1b

طبرينك دورنجي جلددير
علمدان شويله روايت اولنديكم ملوكي طوايف زماننده جق درولو عجايب واقع اولمشدر جمله سندن برى يونس
ابن متى حكايتدير

Son: 216a

جعفر طيارك اوغلى اوكنجه جمله اصحابيله جعفر طيارك اوغلى اوتوز بش ياشنده ايدى بوندن صكره جمادي
الآخر رجب و شعبان آبي مدينه ده اولدى و رمضان آبي دخى پيغمبر مدينه طوردى اندن صكره مكه فتحنه
عزم ايلدى

FT: Türkçe, ta'lik, 216 yk., 19 st./1 stn., 300 x 203, 237 x 150 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü kahverengi, şemseli deri cilt. Şemsede hatâyî ve Rûmî motifli çizimler vardır. Şîrâze tamamen dağılmış, neredeyse tüm yapraklar şirazedden ayrılmıştır. Üst kapak hayli yıpranmıştır.

Kaynaklar: DİA. XXXIX. 314-320.

Siyer İlmi (Megâzî, Şemâil, Hilye)

117

53

ذیل زیر ویسی / Zeyl-i siyer-i Veysî

نابی، یوسف بن سید / Nâbî, Yûsuf b. Seyyid Mustafâ b. Seyyid Mahmûd er-Ruhâvî, / مصطفی بن سید محمود الرهاوي
d.1052/ 1642— ö.1124/1712

XVII. yüzyılda yaşamış meşhur Türk şairlerinden Nâbî'nin Türkçe olarak kaleme aldığı *Zeyl-i Siyer-i Veysî*; Osmanlı inşâ sanatının önemli isimlerinden biri olan Veysî'nin yazdığı *Dürretü't-Tâc* isimli siyerine yazılan bir zeyldir. Nâbî bu esere iki zeyl yazmıştır. Bunlardan biri Bedir Gazve'sinden Benî Kaynukâ Vak'a'sına, ikincisi Kaynukâ'dan Mekke'nin fethine kadar meydana gelen olayları konu edinmektedir. Elimizdeki nüshada Nâbî'nin ikinci zeyli bulunmaktadır. Dolayısıyla eserde, Kaynukâ'dan Mekke'nin fethine kadarki süreçten bahsedilmektedir. Mensur olarak kaleme alınan eser –Veysî'ninki kadar ağır olmasa da- Osmanlı inşâ sanatının önemli eserleri arasında yer almaktadır. Yazma eser kütüphanelerinde 100'ü aşkın nüshası bulunan eser, 1248/1832-33 yılında Bulak Matbaası'nda basılmıştır. Cumhuriyet devrinde ise yapılmış bir neşri tespit edilemediği gibi üzerine yapılıp da tamamlanan bir ilmî çalışma da tespit edilememiştir; ancak eser üzerinde Dicle ve Balıkesir üniversitelerinde iki ayrı doktora çalışmasının devam ettiği <http://osmanliedebiyati.com> adresli çevrimiçi kaynaktan öğrenilmiştir.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم
يا رب سحاب فيضى باران ايله
اول فيض ايله كشت كامى ايله

ایتدم هوس نیت تکمیل سیر
سلطان رسل عشقنه آسان ایله

(3a)

امیدم خلقدن نابی نه احسان و نه تحسیندر
مجرد خدمت پیغمبریده شوق مطلقدر

Son: 201a

... سائر فتوحات آخریده متصور اولمیان صورتین متخالفتینی اشمال ایله اعلاى درجات امتیازده جلوه کر
قلنمق شیوه خفیه تقدیردن مستبعد دکلدر والله تعالی اعلم.

FT: Türkçe, nesih, I+201 yk., 23 st./ 1 stn., 200 x 110, 155 x 75 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. 1b'de etrafı pembe renkli kalınca bir cetvelle çevrili yaldız zeminli bir serlevha ile bir mihrâbiyye bölümü vardır. Hem serlevhâ hem de mihrâbiyye bölümünde herhangi bir süsleme motifi bulunmamaktadır; ancak mihrâbiyyenin turuncu renkte tığları vardır. 1b-2a'daki sayfa cetvelleri ile ibareler arasında konan kalınca noktalar yaldızken diğer sayfalarındaki cetveller ile bu noktalar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Bunun dışında; nüshadaki başlıklar, belirtme ifadeleri (kıt'a, nazm vb.) ve bazı sözcüklerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Mukavva zemin üstü koyu yeşil renkte yaldız motiflerle bezenmiş, milkepli deri cilt. Ciltte yaldız şemse ve zencirek bulunmaktadır. Köşebentlerde ise hatâyî motifli bezemeler vardır. Şîrâze sağlam durumda olmasına karşın, ciltte bazı tahripler vardır. Yapraklarda da yoğun tozlanma mevcuttur.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Seyyid Süleymân Hâfız el-Bükâ'î b. Osmân tarafından 1207/ 1792-93 yılında istinsah edilmiştir. Ia'da "Emîn" yazılı bir mühür vardır.

Kaynaklar: Şeyhî. IV. 472-75; Hediye. II. 568; OM. II. 448; İA. IX. 3-9; DİA. XXXII. 258-60. Mesrret Diriöz, *Meserret. Eserlerine göre Nâbî*, Fey Vakfı, İstanbul 1994; Mesrret Diriöz, "Nâbî'nin Âilesine Dâir Yeni Bilgiler." *Türk Kültürü*, S. 167 (1976): 668-673; Reyhan Keleş, *Şair Nâbî Bibliyografyası*, Ziraat Fakültesi Ofset Tesisleri, Erzurum 2011.

119

54

درة التاج فى سيرت صاحب المعراج / (Siyer-i Veysî) / (سیر ویسی)

Veysî, Üveys b. Mehmed Alaşehrî, / اویس بن محمد الأشهری, d. 969/1561-62—ö.
1037/1628

Elimizdeki eser; Türk edebiyatındaki siyer türünün en önemli ve çok okunan örneklerinden biri olan Veysî'nin *Dürretü't-tâc* isimli siyeridir. Tamamlanamayan bu eser; Mekkî ve Medenî diye iki cilde ayrılmıştır. Elimizdeki nüsha bu eserin ikinci cildi olup eserin başında yer alan ifadeden de anlaşılacağı üzere siyerin "Medenî" bölümünü oluşturmaktadır. Bu ikinci ciltte Hicret olayından Bedir savaşına kadarki dönemde gelişen olaylar ele alınmaktadır. Osmanlı dönemi klâsik inşa sanatının da önde gelen örnekleri arasında yer alan bu esere Nev'izâde Atâyî ve Nâbî tarafından zeyiller yazılmıştır. Yazma eser kütüphanelerinde 100'ü aşkın nüshası bulunan eser, Nuran Öztürk tarafından bir doktora tezi çalışmasına konu edilmiştir. Eserin başında (1a'da) kayıtlar ile birkaç beyit vardır. Eser 77a'da sona

ermekte olup işlenen en son konu başlığı “Maktel-i Esmâ binti Mervân”dır. 77b’de bazı karalamalar bulunmaktadır.

Baş: 1b

قسم دوم از سير مرضيه سيد المرسلين عليه افضل الصلوات من خالق السموات والأرضين كه بقسم مدني
معروفست از ان شاعر سنجيده مقال ويسى باريك خيال رحمه الله
دمدر اولورسك اي قلم جادوانه فن
پيرايه بند شاهد كلچره سخن
دمدر اولورسك آتش وقاد طبعله
خاطر فروز نكته شناسان انجمن

Son: 179a

... بو قدر صحيح الاعضا نره شيران بينا واريكن بر مرد اعمى ارسالي بعيد كورينور ديمشدر اما رقمكش
صفحه درة التاج ياننده عميرك فرستاده جناب بيغمبري اولمدوغنه دليل جليل لا ينقطع فيه غنران نابغه سيله
تسليت بخش عمير اولدقلايدر والله تعالى اعلم بحقايق الامور.

FT: Türkçe, nesih, 77 yk., 21 st./ 1 stn., 280 x 120, 200 x 80 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Nüshadaki tüm sayfa cetvelleri yaldızlıdır. Başlıklar, *beyt* gibi belirtme ifadeleri ve alıntılar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Mukavva zemin üstü ebrû kâğıtla kaplı cilt. Nüshanın bazı yapraklarında nemlenmeler vardır; bazı yaprakların da kenarları koparılmıştır.

Kayıtlar: 1b’de Muhsinzâde Mehmed Hafid ile Ahmed Resim’e ait birer mülkiyet kaydı vardır. Aynı sayfada müderris Abdurrahmân Efendi’nin 1190/1776-77 tarihli mülkiyet kaydı vardır. Aynı sayfada eserin her iki cildinin de mütâla’a edildiğini gösterir 16 Cemâziyelevvel 1181/ 10 Ekim 1767 tarihli bir kayıt vardır.

Kaynaklar: Keşf. I. 738-39; OM. II. 477-79; İA. XIII. 308-309; Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretü’-t-tâc fi Sireti Sâhibi’l-mi’râc)*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, SBE, (Basılmamış Doktora Tezi), 1997; Nuran Yılmaz, "Veysi'nin Dürretü't-tâc adlı siyeri ve nüshalarının tanıtımı." *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 8 (1999): 35; Suat Donuk, "Siyer-i Veysi'ye Yazılan Zeyiller ve Nev'izâde Atâyî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 38, 2015, s. 103-141.

141/1

55

درة التاج في سيرت صاحب المعراج / (سير ويسى)
(سیر ویسی)

Veysi, Üveys b. Mehmed Alaşehrî, / اویس بن محمد الأشهری, d. 969/1561-62—ö.
1037/1628

Elimizdeki eser; Türk edebiyatındaki siyer türünün en önemli ve çok okunan örneklerinden biri olan Veysi'nin *Dürretü't-tâc* isimli siyeridir. Tamamlanamayan bu eser; Mekki ve Medenî diye iki cilde ayrılmıştır. Elimizdeki nüsha bu eserin birinci cildi olup eserin başında yer alan ifadeden de anlaşılacağı üzere siyerin “Mekki” bölümünü oluşturmaktadır. Bu birinci ciltte en başından Hicret olayına kadar Hz. Peygamber’in hayatı anlatılmakta olup 23 makaleden oluşmaktadır.

Baş:1b

سير ويسى رحمه الله
بسم الله الرحمن الرحيم
كنون وقتست كزكلك سخن كوي
بسوي ذكر بيغمبر نهم روي

...
ديباجه طراز صحائف آثاره خفی دكلدر كه اول خاتم يمن رسالت و خاتمة شرفنامه نبوت

Son:78b

...قدم خجسته مقدملري فياضة عنايت خواجه عالم صلى الله تعالى عليه و سلم پاك و مجلى و حليه صحت ايله
محلى اولوب مدة العمر درديپاي كورمك اولمدي والله تعالى اعلم قد وقع الفراغ من المكي في اثنين شعبان
المعظم سنة تسعين و الف

FT: Türkçe, ta'lik, 1a-78b yk; 21 st./ 1 stn., 227 x 130, 160 x 78 mm. Başlıklar, bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler ve noktalar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü siyah renkte bez cilt. Bir an önce restorasyona girmesi gereken bu yazma eser hayli tahrip olmuştur. Öncelikle şiraze dağılmıştır; ancak nüshanın en kötü tarafı kurt yeniklerinin fazlalığıdır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası 2 Şa'bân 1090/ 8 Eylül 1679 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Bk. 119.

141/2

56

Bk. 119. Dürretü't-Tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc (Siyer-i Veysî) / درة التاج فى سيرت /
صاحب المعراج (سير ويسى)

Elimizdeki eser; Türk edebiyatındaki siyer türünün en önemli ve çok okunan örneklerinden biri olan Veysî'nin *Dürretü't-tâc* isimli siyeridir. Tamamlanamayan bu eser; Mekki ve Medeni diye iki cilde ayrılmıştır. Elimizdeki nüsha bu eserin ikinci cildi olup Hz. Peygamber'in Medine'deki hayatına dair bilgiler verilmektedir. 14 makaleden oluşmaktadır.

Baş: 81a

دمدر اولرسك اي قلم جاودانه فن
پرايه بند شاهد كل چهره سخن

...
تاریخ سنجان مأثر پیغمبري به معلومدر كه اكثر معظمت وقایع سلطان الثقلین...

Son: 153b

...جناب پیغمبري اولمدوغنه دلیل جلیل لا یقطع فيه غزان تسلیت بخش خاطر عمیر اولدقزیدر. والله تعالى
اعلم بحقایق الامور

FT: Türkçe, ta'lik, 81a-153b; 21 st./ 1 stn., 227 x 130, 160 x 78 mm. Başlıklar, bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler ve noktalar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü siyah renkte bez cilt. Bir an önce restorasyona girmesi gereken bu yazma eser hayli tahrip olmuştur. Öncelikle şiraze dağılmıştır; ancak nüshanın en kötü tarafı kurt yeniklerinin fazlalığıdır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Nısf-ı Ramazan 1090 / 20 Ekim 1679 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Bk. 119.

129/3

57

[ولادت و تزوج فاطمة الزهرا] / [Velâdet ü Tezevvüc-i Fâtimatü'z-Zehrâ]

Müellifi/mütercimi belirsiz bu Türkçe eserde, Hz. Fâtıma ile Hz. Alî'nin evliliği ve Hz. Fâtıma'nın doğumu anlatılmaktadır. Eserin başı eksiktir. Eserin sona erdiği 76b'de mecmuadaki dördüncü eser başlar.

Baş: 64a

برنجی کندی اندن فاطمة الزهرايه ام سلمه تربيت ايئدی چون امير المؤمنين على كرم الله وجهه کندی منزلته کلدی

Son: 76b

يو سوزى معقول كورديلير ير يره جمع اولوب حضرت على كرم الله وجهه يه ويردى والله اعلم بالصواب

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), 64a-76b yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Sayfa cetvelleri yeşil mürekkeple çekilmiş bazı kelime ve ibarelerin üstüne çizilen çizgiler de kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü vişneçürüğü renginde, miklepli deri cilt. Cilt sırttan ve Sertap bölümünden önemli oranda yıpranmış ve bu bölümlerden kopmak üzeredir. Eserin baş kısımlarında önemli oranda kurt yenikleri vardır.

129/4

58

[Velâdet-i Peygamber aleyhi's-selâm]/ [ولادت پیغمبر عليه السلام]

Müellifi/mütercimi belirsiz bu eserde, Hz. Peygamber'in hayatı ve bu ana konunun bir devamı mahiyetinde dört halifenin hilâfetleri konu edilmiştir. Eserin yaprakları birbirine karışmıştır. Eser 83b'de kesildikten sonra 96a'da devam eder. Buradan da 115b'ye kadar devam eder. Burada da kesilen eser daha sonra 138a'da devam eder. Buradan da 149a'ya kadar düzenli olarak gelir.

Baş: 76b

رسول الله دنيايه کلدوکی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ... الشيخ الامام الاجل زاهد الاستاد القاضى عماد الملة والدين ... بكل
کم رسول حضرتى صلى الله عليه و سلم جميعى مخلوقاتك سلطانيد...

Son: 149a

عورتک قرارى قلمدى شهادت کتوردی مسلمان اولدی واروب اول منافقلره کوردکی عرض ایلدی جمله
مسلمان اولدیلر

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), 76b-149a yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Sayfa cetvelleri yeşil mürekkeple çekilmiş bazı kelime ve ibarelerin üstüne çizilen çizgiler de kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü vişneçürüğü renginde, miklepli deri cilt. Cilt sırttan ve Sertap bölümünden önemli oranda yıpranmış ve bu bölümlerden kopmak üzeredir. Eserin baş kısımlarında önemli oranda kurt yenikleri vardır.

155

59

Delâ'il-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâ'il-i Fütüvvet-i Ahmedî (Tercüme-i

دلائل نبوة محمدی و شمائل فتوة احمدی (ترجمة معارج النبوة) /

Altıparmak Mehmed Efendi (Çıkrıkçızâde), Mehmed b. Mehmed el-Üskübî, / آلتی

بیرمق محمد افندی، محمد بن محمد الاسکوبی ö. 1033/1623-24

Elimizdeki bu Türkçe eser, Mollâ Miskîn'in (ö. 907/1501-02) *Me'âricü'n-Nübüvve* adlı Farsça siyerinin tercümesidir. Osmanlı dönemi meşhur âlimlerinden Altıparmak Mehmed Efendi tarafından yapılan bu tercüme, kaynak metindeki gibi bir mukaddime, dört rûkn ve bir hâtîme üzerine tertip edilmiştir. Eserin elimizdeki eksik ve yaprakları birbirine karışmış nüshasında üçüncü rûknün sonundaki bir sayfadan eserin sonuna kadarki bölümü yani dördüncü rûkn ile hâtîme bölümü yer almaktadır. *Me'âricü'n-Nübüvve*'yi kendisinden önce XVI. yüzyılın yüzyılın meşhu âlim ve tarihçilerinden Celâlzâde Sâlih Çelebi (ö. 1567) de tercüme etmesine karşın, Altıparmak Mehmed Efendi'nin tercümesi, özellikle de sade dili ve anlatımı dolayısıyla daha fazla beğenilip meşhur olmuş ve nüshaları daha fazla yaygınlık kazanmıştır. Bu bağlamda yazma eser kütüphanelerinde 100'ü aşkın nüshası bulunan bu eser, Cumhuriyet devrinden evvel Arap harfli olarak birkaç defa basıldığı gibi Cumhuriyet devrinde de önce A. Faruk Meyan tarafından daha sonra da İ. Turgut Ulusoy tarafından sadeleştirilerek neşredilmiştir.

Eserin elimizdeki nüshasının yaprakları birbirine karışmıştır. Eser 83b'de kesildikten sonra 96a'da devam eder. Buradan da 115b'ye kadar devam eder. Burada da kesilen eser daha sonra 138a'da devam eder. Buradan da 149a'ya kadar düzenli olarak gelir.

Baş: 1a-b

زیرا شمدی محمدک صلی الله علیه و سلم اصحابی طاغلمشدر... جبرئیل علیه السلامی ارسال ایدوب بو آیت
کریمه کتوردی و اذ بمکرک بک للذین کفروا... تمت الرکن الثالث ویلیه الرکن الرابع یسرنا الله اتمامه وبشرنا
بختامه الخیر و السلام

...

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین و علیه التکلان
دردنجی رکن اول حضرتک صلی الله علیه و سلم مکة مکرمه دن مدینه منوره یه هجرتک بیاننده دروبو رکنده
هجرتدن ایام رحلته دک اولان واقعات ذکر اولنور اون ایکی بابی مشتملدر...

Son: 149a

ثابت ایله تا کیم حین انتزاعده ویوم حسابده نجاتمه سبب اوله بحرمة الانبیاء والمرسلین وبمحمد وآله و
اصحابه اجمعین هذا آخر الكتاب وتمام الخطاب والحمد لله رب العالمین

FT: Türkçe, nesih, 149 yk., 23 st./ 1 stn., 248 x 148, 190 x 92 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Sayfa cetvelleri ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü vişneçürüğü renginde deri cilt. Nüsha boyunca yoğun kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eser, İsmâîl Akhisârî tarafından Selh-i Zilhicce 1038/ 20 Ağustos 1629 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. I. 212-213; DİA. II. 542; El². I. 423; Mollâ Miskîn, *Me'âricü'n-Nübüvve*, (terceme: Altıparmak Mehmed Efendi), (sadeleştiren: A. Faruk Meyan) Berekat Yayınevi, İstanbul 1977; Altıparmak Muhammed b. Muhammed Efendi *Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâ'il-i Fütüvvet-i Ahmedî*, (sadeleştiren: İ. Turgut Ulusoy), (yayına hazırlayan: Abidin Sönmez) Hisar Yayınevi, İstanbul 1984; Seyfettin Erşahin, Osmanlı Toplumunun Hz. Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, *İslami Araştırmalar Dergisi*, XVIII, sayı: 3, 2005, s. 336-58; Ayhan Tergip, "Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. III. S. 15, s. 222-32.

سير نبی / Siyer-i Nebî

ضرير، مصطفى بن يوسف بن عمر / Darîr, Mustafâ b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî, / ö. 796/1393'dan sonra.

İslâmî devir Türk edebiyatındaki ilk siyer kitapları arasında yer alan ve *Tercümetü'd-Darîr* diye de bilinen bu Türkçe eser Hz. Muhammed'in hayatını çok geniş bir şekilde anlatmaktadır. Mısır sultanı Mansûr Alî'nin isteği üzerine eserini kaleme kalan Darîr, bu ünlü eserini Ebû'l-Hasan el-Bekrî ve İbn Hişâm'ın kitaplarından faydalanarak serbest tercüme yoluyla meydana getirmiştir. Onun bu önemli ve yaygın eseri yüzyıllarca okunmuş, daha sonraki siyerlere örneklik ve kaynaklık ederek Anadolu'daki Türk edebiyatı üzerinde kuvvetli tesirler bırakmıştır. Siyerin çeşitli kütüphanelerde 50'yi aşkın nüshası bulunmaktadır. Yıldırım Kaplan eseri bir doktora tezi çalışması kapsamında ele alırken Esra Egüz de yakın zamanda eserdeki manzumeler üzerinde bir doktora tezi hazırlamıştır.

Eserin elimizdeki nüshası, siyerin birinci cildi olup baş taraftan 78 yaprak eksiktir. Eser 144a'da sona ererken 144b boştur. 145a-b de boş iken 146a'da eserin ikinci cildi başlar.

Baş: 79a

... كلدیلر قچن سکان ... نظر ایلدی کوردی کم بر قوجه کشی ادرو طوردی عزت ایلدی الله یاپشدی یاننه کچوردی ...

Son: 144a

... هر نه کم اشارت اولوردی راولر انی یزرلردی درلو درلو علامتیر کم اولمشیدی... اما ابو الحسن البکری .... کم سیر النبى کتابنى جمع ایپدیر و دخى عبد الملك بن هشام محمد بن اسحاق قولندن نه کم شرح ایلمش ایسه بو ضریر حقیر و مستمند فقیر دخى نسخه لری مطالعه قلوب بلدوکی و اکلدوغی قدرنجه بو ترکی دلنده ترجمه قلدی عرب دلنی بلمین کشیلره بو معجزه نبوتدن برقچ کلجی اکتندی والله اعلم بحقیقه الحال اولکی جلد بوراده تمام اولدی

FT: Türkçe, ta'lik, 79a-145b yk., 19 st./1 stn., 295 x 195, 210 x 122 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar, sayfa cetvelleri, bazı sözcük veya iabrelerin üstüne çizilen çizgiler ve kimi ibareler arasına konan büyükçe noktalar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Cilt kopmuş.

Kaynaklar: OM. III. 137-38; İA. I. 253; TDEA. II. 195-96; EI². II. 159; DİA. VIII. 498-99; Zeynep Korkmaz. "Erzurumlu Darîr ve Memlûk Türkçesinin Oğuzcalaşmasındaki Yeri", *Şükri Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 267-274; Yıldırım Kaplan, "Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Kitab-ı Siyer-i Nebi'si", Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2006 (Yayımlanmamış YL Tezi); Esra Egüz, "Erzurumlu Mustafa Darîr'in Siretû'n-Nebi'sindeki Türkçe Manzumeler (İnceleme-Metin), İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul 2013, (Yayımlanmamış DR Tezi)

162/2

61

Bk. 162/1. Siyer-i Nebî / سير نبی

Darîr'in *Siyer-i Nebî* adlı eserinin ikinci cildi olan elimizdeki nüshası 146a'da başlayıp 308b'de sona erer. Sonda yer alan numaratsız iki yaprakta da eserin iki ayrı fihristi bulunmaktadır.

Baş: 146a

هذا كتاب سيرة النبي صلى الله عليه وسلم جلد ثاني
بسم الله الرحمن الرحيم

في ابتداء وحى وشروع دعوت نبوت ونزول قرآن العظيم صاحب ترجمه ضرير حقيير دردمن فقير ابو الحسن البكري رحمة الله عليه قولندن عبد الملك هشام روايتندن نبوت ظهورنك شرحنه ابتدا ايدر انشاءالله تعالى اتمامه ايرشدره امين يا رب العالمين
نظم يقين اولدي كه اول سلطان عقبا....

Son: 308b

...قريش اعيانندن يدي كشي مسلمان اولوب مشار بالبنان اهل ايمان اولدي والله اعلم بحقيقة الامور. ايشده ايكنجي جلد دخي تمام اولدي والحمد لله على الاتمام ... عن يد ...محمود فخري الامام بجامع ارسلان پاشا ... في غرة ربيع الآخر المعظم في ليلة الاثنين في شهر المزبور في وقت العشاء سنة ١٠٦٥ .

FT: Türkçe, ta'lik, 146a-308b + II yk.; 19 st./1 stn., 295 x 195, 210 x 122 mm.

Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar, sayfa cetvelleri, bazı sözcük veya iabrelerin üstüne çizilen çizgiler ve kimi ibareler arasına konan büyükçe noktalar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Cilt kopmuştur.

Kayıtlar: Eserin eimizdeki nüshası gurre-i Rebülâhir 1065/ 8 Şubat 1655 tarihinde Arslan Paşa Camii'nde imam olan Mahmûd Fahrî tarafından istinsah edilmiştir.

İlmü't-tabakât ve tezâkir (biyografî ilimleri)

129/6

62

[حضرت سليمان] / [Hazret-i Süleymân]

Müellif ya da mütercimi belirsiz olan bu eserde, Hz. Süleymân'ın saltanatı hakkında kısa bilgiden sonra Hz. Süleymân ile karınca arasındaki cereyan eden hikâyeye yer verilmiştir. Eser 94b'de sona ermektedir. 95a-b'de "Matlab: sekiz mes'ele beyân ider İmâm Gazzâlî İhyâ'-ı Ulûm" başlıklı yine Türkçe bir metin vardır.

Baş: 89a

حضرت سليمان

سليمانك پادشاهلغى اتاسندن ميراث دكدى و ورث سليمان داود اول زمانكه سليمان تخته اوتوردى...

Son: 94b

قرنجه ايتدى سن بونك كى نظر ايتمه بزه كائنه بق بسم الله ديوب صونديلر تمامت سليمان چريسى يديلر

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), 89a-95b yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm.

Diğer fizikî özellikler için bk. 129/1.

129/7

63

Regâiyübü'l-Menâkîb [Menâkîb-ı Şeyh Sadrüddîn] / [مناقب شيخ صدرالدين]

Şeyh Mûsâ Sadrî / شيخ موسى صدري / ö. 1006/1598'den sonra

XIII. yüzyılda yaşamış olan meşhur mutasavvıf ve âlim Şeyh Sadreddîn Konevî'nin (ö. 1274), menkıbelerini derleyen ve hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Şeyh Mûsâ Sadrîtarafından yazılan bu Türkçe eser; kısa bir hamdele ve salvele bölümüyle başlar. Daha sonra, eserin yazılış sebebinin açıklanmasıyla devam eden bu eserin yazarı; bazı dostlarının isteği üzerine Şeyh Sadreddîn el-Konevî'nin menkıbelerini bir araya getirerek adına *Regâiyübü'l-Menâkîb* adını verdiğini ifade etmektedir. Eser 135a'da sona ermektedir. 135b-136b arasında bir "gurrenâme" vardır. Receb 1006/ Şubat-Mart 1598 tarihinde yazılan eser M. Emin Aġar tarafından neşredilmiştir.

Baş: 116b-117a

هذا كتاب مناقب شيخ صدرالدين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الهادى العلام ... اما بعد ايها الاخ الاكرم والصديق المكرم بلكل كم بو اولياء كرام و اصفياء عظام اسكنهم الله الملك المنعام ... ي

عنى الشيخ موسى صدرى ... ايدر كه اول صدر صفة اسلام ... مولانا شيخ محمد بن اسحاق القنوى ... المدعو
بالشيخ صدر الدين قنوى ... طلاب موحدین حضرتلرينك مناقب اوليا كتابلرندن جابجا مذکور و بين الناس
مشهور اولن بعض رغايب مناقبلرينى جامع .....
Son: 135a

شيخ صدقه حضرتلرى مرحومى كندى خانه لرنده دفن ايدوب و قبر شريفلرين وصيت ايدوب بر يرده
قودر مشدر رحمة الله تعالى عليهم اجمعين والحمد لله رب العالمين

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), 89a-95b yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm.
Diğer fizikî özellikler için bk. 129/1.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Zilhicce 1124/Aralık-Ocak 1712-13 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Mûsâ Sadrî, *Regayibü'l Menakıb: Sadreddin Konevi'nin Menkıbeleri*, (hzl. M. Emin Ağar), Anka Yayınları, İstanbul 2002.

129/8

64

مناقب اولياء / Menâkıb-ı Evliyâ

Müellifi belli olmayan bu Türkçe eserin başlığında *Menâkıbu'l-Evliyâ* kaydı bulunsa da eserde; evliyânın yanında peygamber ve diğer din büyükleriyle ilgili olmak üzere yaklaşık 50 hikâye/menkibe yer almaktadır. Her bir hikâyede başlıklar belirtilmiştir. Bu bağlamda Hz. Hızır'ın hikâyesi, Hz. Âişe'nin menkıbeleri, Hz. Eyyüb'un hikâyesi, Erve Hatun hikâyesi, Şeyh San'an hikâyesi, Hatun kişi hikâyesi, Mansûr b. Ammâr, Sultân Mahmûd Gaznevî, Kadı ile Harâmî hikâyesi, Hz. Peygamber'in mi'râcı gibi menkıbe ve hikâyelerin de yer aldığı bir bölüm 251a'ya kadar devam eder; burada istinsah kaydı konulup arkasındaki sayfada "hikâyet-i Ebû Tâlib" başlıklı bir metne yer verilmiştir. Bu menkıbe de 255a'da sona erip istinsah kaydına yer verildikten sonra, 255b'de "hikâyet-i Dürr-i Meknûn" başlıklı bir hikâye bölümüne yer verilmiştir. 262a'da sona eren bu bölümden sonra "Hikâyet-i Sîmurg-ı Ankâ" başlıklı bir hikâyeye yer verilmiştir. Bu hikâyeden sonra da komşu haklarıyla ilgili birkaç hikâyeye yer verilmiştir. Bu hikâyeler mecmuası 270b'de sona erer. Aynı sayfada îman konusundaki temel hususlar hakkında yine Türkçe bir metin başlar bu bölüm 272a'da sona erer.

Baş: 149b

مناقب اولياء الله بودر

بر زمانده بر صالح كشى وار ايدى بو كتنك بر ياوز عورتى وار ايدى و اكى اوشقلى وار ايدى...

Son: 270b

قيامته شكایت ايلسه كر كدر بن بونك شرنندن امين دكلم ديو بيور مشدر

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), 149b-270b yk., 15/ 1 stn., 200 x 140, 148 x 90 mm.
Diğer fizikî özellikler için bk. 129/1.

Kayıtlar: Eserdeki iki istinsah tarihi bulunmaktadır: Zilhicce 1124/Aralık-Ocak 1712-13; Zilka'de 1124/Kasım-Aralık 1712.

142

65

ترجمة تذكره الاوليا / Tercüme-i Tezkiretü'l-Evliyâ

Elimizdeki bu Türkçe eser, Ferîdüddîn Attâr'ın (ö. 618/1221) Farsça kaleme aldığı Tezkiretü'l-Evliyâ'nın, ismi belirsiz biri tarafından yapılan tercümesidir. Oldukça

rağbet gören Tezkiretü'l-Evliyâ'nın, Batı Türkçesi ile yapılmış birkaç farklı tercümesi bulunmaktadır. Bunlardan birkaçının mütercimi belli bazılarının mütercimi belirsizdir. Elimizdeki tercüme de yazma eser kütüphanelerinde nüshaları bulunan ve bazılarında mütercim adı olarak Ali Rıza Karahisarî ismi kaydedilmekte ise de eserin bizzat kendisinde bu noktada bilgi bulunmayan tercüme ile aynıdır. Tercümenin sadece Süleymaniye Kütüphanesi'nin koleksiyonlarında bulunan birkaç nüshası şöyledir: Dügümlü Baba 541. Fatih 4260, Darülmenevi 358; Hacı Beşir Ağa 471, Hacı Mahmud 4512 (Karahisarlı Ali Rıza adına kayıtlı); Hekimoğlu 729, İzmir 466 (Karahisarlı Ali Rıza adına kayıtlı); Laleli 2031 (Karahisarlı Ali Rıza adına kayıtlı); Nuri Arlasez 50, Uşşaki Tekkesi 43; Yazma Bağışlar 5957 ist. 821; Ayasofya 3137.

Tercüme 2b'den itibaren başlar; öncesinde, 1b-2a arasında eserin fihristi vardır. 1a boştur. Eser 121a'da sona ermektedir. 121b boş. sonda da 1 boş yk. vardır.

Baş:2b

هذا كتاب تذكره الاوليا
شكر و ثنا اول خالقه كه يوغ ايكن بزى وار ايلدى ... اما بعد بو كتابى تصنيف بيوران مرحوم و مغفور
... فريدالدين خواجة عطار قدس سره الغفار حضرتلرى بويله بيورديلر كه...

Son:121a

... بن بنلكى بندن ايراق قلدن ننه كيم حالم اشبو دور ديدي رحمة الله عليه رحمة واسعة و صلى الله على سيدنا
محمد و آله اجمعين الطيبين الطاهرين والحمد لله رب العالمين

FT: Türkçe, ta'lik, 121 + 1 boş yk; 21 st./ 1 stn., 240 x 127, 190 x 95 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çârkûşe vişneçürüğü renginde deri, mukavva zemin üstü çiçek motifleri bulunan bir kâğıtla kaplı miklepli cilt. Baştaki birkaç forma şîrâzeden ayrılmıştır. Nüsha boyunca kurt yenikleri vardır.

Kayıtlar: Eser Şeyh Mehmed Rûhî tarafından 1264/1847-48 (istinsahı 967/1559-60 tarihli olan bir nüshadan) yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Ahmet Kartal, "Attâr'ın Tezkiretü'l-evliyâ İsimli Eseri ve Türkçe Tercümeleri", *Diriözler armağanı: Prof. Dr. Meserret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz hatıra kitabı*, (hazırlayanlar: M. Fatih Köksal, Ahmet Naci Baykoca), Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2003, s. 393; Nesibe Kablander, "Feridüddin-i Attar'ın Tezkiretü'l-Evliya'sının Türkçe Tercümeleri ve Mütercimleri.", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* C. 8, S. 41 (Aralık 2015), s. 197-203.

156

66

Şakâ'iku'n-Nu'mânîye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmânîye / الشفائق النعمانية فى علماء الدولة
العثمانية

Taşköprüzâde, İsameddîn Ebü'l-Hayr Ahmed b. Mustafâ b. Halîl / عصام / طاشكبرى زاده, d. 901/1445 – ö. 968/1569.

XVI. yüzyılın meşhur âlimlerinden Taşköprüzâde tarafından kaleme alınan bu Arapça eser, Osmanlı'daki önemli biyografik eserlerden olan ve Arapça kaleme alınan *Şakâ'iku'n-Numânîye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmânîye* adlı eseridir. Gözleri görmediği için başkasına yazdırarak hazırladığı bu eserinde Taşköprüzâde, Osman

Gazi'den başlayarak Kanunî sultan Süleyman devri sonlarına doğru, 1558 yılına dek yetişen bilginlerle şeyhlerin hayat hikayelerine yer vermiştir. Eser, padişahların sayısına göre 10 tabakaya ayrılmış; her tabakada ele alınan padişah zamanında yetişenler gösterilmiştir. Eserde 150 şeyh ve 371 bilgin olmak üzere 571 kişinin biyografyası yer almaktadır. Yazıldığı yüzyıldan itibaren farklı kişilerce tercüme edilip kendisine zeyiller yazılan eserin, yazma eser kütüphanelerindeki nüshalarının sayısı 100'ün üzerindedir. Eser Osman Rescher tarafından Almancaya da çevrilmiştir.

Eser, Osmanlı döneminde Hâkî mahlaslı Muhtesibzâde Mehmed Belgradî (ö.1560), Ahmed b. Dervîş (ö. 1564'ten sonra), Edirneli Mehmed Mecdî Efendi (ö.1591), İbrâhîm b. Ahmed el-Amasî er-Rûmî (ö. 1711'den sonra) gibi isimler Türkçeye tercüme edildiği gibi Alî b. Bâlî (ö. 1574), Nev'îzâde Atâ'î (ö. 1536), Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb (ö. 1723), Şeyhî Mehmed Efendi (ö. 1732), ve Fındıklılı İsmet (ö. 1904) tarafından da zeyilleri yapılmıştır.

Eserin elimizdeki nüshası baş taraftan eksik olan eser, Mevlâ Hayrüdîn maddesiyle başlar. Eser 210b'de son bulur. 211a-b'de ise eserin müellifi Taşköprüzâde'nin hayatı hakkında Arapça bilgiler verilmiştir. Verilen bilgilerin sonunda "mine'l-vefeyât" ifadesiyle kaynak verilmişse de bu kaynağın tam künyesi verilmemiştir.

Baş: 1a

... اين المجلس فقال اللانق بالكو راني ان الخدم في هذه الوسيمة ولا يجلس فوقه هذا الكلام في خاطر السلطان
محمد خان فعين له جانب اليمين و عين جانب اليسار...

Son: 210a-b

... هذا آخر الكتاب و قد املته على بعض من الاصحاب مع كلال البصير ... و قد فريت عن املانه يوم السبت
آخر شهر رمضان المبارك بتاريخ سنة خمس و ستين و تسعمائة بمدينة قسطنطينيه ... و ثبت حجتى و سدد
لسانى و اهد قلبى و سلسل سخيمة صدرى سبحانه الله و بحمده سبحان العظيم طعم الاء لا اطفى من المن و هو امر
من الألا عند المن

FT: Arapça, nesih; 211 yk., 18 st./ 1 stn., 205 x 140, 148 x 85 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Madde başlarının değişikliğini gösteren "ve minhüm" ifadesi ile hayatı hakkında bilgi verilen âlimin sayfa kenarına çıkılan ismi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverengi, hatâyî motifleri olan şemseli deri cilttir. Üsta kapak kopmuştur. Şiraze dağılmış olup baştaki formalar şirazeden ayrılmıştır. Nüsha boyunca sayfalarda yoğun su lekeleri vardır.

Kayıtlar: Eser 28 Zilhicce 1023/ 29 Ocak 1615 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. II. 1057; OM. I. 346; Hediyye. I. 143; GAL. II.559-62; Kehmâle. II. 177; DİA. XL. 151-52; Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 353-64; Behçet Gönül, "İstanbul Kütüphanelerinde eş-Şakâ'îku'n-Nu'mâniyye Tercüme ve Zeyilleri, *Türkiyat Mecmuası*, C: 7-8 [II], İstanbul 1945: 136-168; Üstüner, Kaplan. "Biyografi geleneğimizde Şakâik-i Nu'mâniyye." *Akademik Bakış* 1, s. 1 (1997): 68-72.

165

67

ترجمة قصص الانبياء/ Tercüme-i Kısasu'l-Enbiyâ

Mütercimi belirsiz olan bu eser, Ebü'l-Hasen Muhammed b. Abdullâh el-Kisâ'î'nin Kısas-ı Enbiyâ'sının Türkçeye tercümesidir. Eserin elimizdeki nüshasında

mütercime dair bir bilgi yoktur; Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud 4311 numarada kayıtlı bulunan nüshasının sonunda ise

Bihamdillâh kitâb irdi tamâma / Hezâr şükr olsun irdi ihtimâma

Hak rahmet eylesün kim ana / Fakîr Muhsinoğlı Ahmedî du'âdan ana (195b)

Yer ve tarihe dair ise şu bilgiler mevcuttur:

“... bu kitâb-ı şerîf şehri-i Antakyada oldu tamâm

dokuz yüz otuz dokuz yılında Zilhiccenün ikinci gününde ey hümâm...” (196a)

Bu bilgilerden Ahmedî mahlaslı Muhsinoğlu el-Antakî'nin mütercim olduğu çıkarılabilir; ancak bahsi geçen kişinin müstensih olabileceği de uzak bir ihtimal değildir. Nitekim eserin Milli Kütüphane'de tespit ettiğimiz nüshalarında da (Milli Ktp. Tokat İl Halk Ktp. 7/1, Milli Ktp. 8575) bu bilgi mevcut değildir.

Kıyasu'l-Enbiyâ eserlerindeki muhtevaya bağlı olarak K. Kerîm'de isimleri geçen peygamberlerin kıssalarının anlatıldığı bu eser, Hz. Alî'nin övgüsünde olan bir manzumeden sonra nihayete ermektedir.

Eserin dört nüshasını tespit etmiş bulunmaktaysak da yapılcak olan ayrıntılı bir araştırma ile nüsha sayısının daha da artacağını tahmin ediyoruz. Yaptığımız araştırma neticesinde eser üzerinde bir araştırma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله
اجمعين قال الشيخ الامام محمد ابن عبدالله الكسائي رحمه الله عليه ابن عباسن روايت قفور

Son: 270a

بو كتاب شريف ايچنده ذكر اولنان انبياء واوليالر زمره سيله بله حشر ايده اولارك شفاعتندن بزى ... قلميا كه
ارحم الراحمين و اكرم ... اولدر

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli); 270 yk., 31 st./2 stn., 300 x 205, 230 x 145 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar ve bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Ciltsiz. Cildi kopmuş olup, şiraze dağılmıştır. Yaprakların alt kısımlarında su lekesi izleri ile kurt yenikleri vardır.

AMELÎ İLİMLER Ahlâk, Âdâb ve Siyâset İlimi

121/1

68

Lâyıha / لایحه

Âkif Paşa, Mhmed Âkif b. Ayntâbîzâde Kadı Mehmed Efendi / عاكف پاشا، محمد عاكف /
بن عینتابی زاده قاضی محمد افندی d. 1202/1787 – ö. 1261/1845.

XIX. yüzyılda yaşamış meşhur devlet adamları Âkif Paşa tarafından kaleme alınan bu eser, Lâyıha olarak bilinmektedir. Eserin başında (1a'da) bu Lâyıha'nın ilk eserini oluşturduğu mecmuanın içinde bulunan eserlerin adları kaydedilmiştir. Âkif Paşa layıhasında; Rum milletinin Osmanlı devletinin hâkimiyeti altında olan tüm Rumeli ve Adaların Yunan memleketleri olduğunu, bunların kendilerine ecdâdından miras kaldığını iddia etmekte, “Ya bu memleketleri alırız ya da serbest oluruz.” diyerek bu yerleri tekrar almak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını, Moskovlu'nun da bunları teşvik ettiğini, diğer Avrupa ülkelerinin ise gizliden gizliye bu planlara destek

verdiklerini ifade eder. Karşı tarafın iddialarını bu şekilde dile getiren Paşa buna karşı üç şey dışında ellerinden gelecek bir şey olmadığını söyler. Buna göre ya a) biz de can ve malımızdan geçerek bu emelleri besleyenlere karşı var gücümüzle savaşaacağız, ya b) buraları onların istediği gibi onlara bırakıp Anadolu'ya gideceğiz veyahut da c) Allah korusun Kırım, Hint ve Kazan halkları gibi esirliği kabul edeceğiz. Âkif Paşa bu üç seçeneğe yer verdikten sonra kişisel fikri olarak ilk seçeneği seçtiğini; ancak başka fikri olanın bunu açıkça ifade etmesini teklif ederek lâyihasına son verir. Eser 10b'de sona ermektedir. 11a boştur. 11b-43b arasında ise Âkif Paşa'nın Tabsıra'sı yer almaktadır.

Baş: 1b

اصحاب عقل و ارباب بصيرته معلوم و هويدا و جمله عندنه شك و اشتباهدن عارى و ميرادر كه اهل ايمان اولنلر بالطبع مجموع كفره يه خصم جان و اللرندن كلسه روى ارضده مجموع كفارى قليبچدن كچورمكلكه فرصت جويان اولدقلى مثللو جمله كفره ملنلرى دخى ...

Son: 10b

... بو بابده كشيده سلك سطور اولان مطالعات آراى سليمه اصحابنك اذهاننده رهن قبول و تسليم اولديعى تقديرده ارکان دولت و مجموع اهل اسلام بيننده حقيقى اتقاق قلوب و اتحاد كلم قضيه سنك تاييدنى موجب اولمق ايجون لاجل التمهير اشبو لايحه كتب و تحرير اولندى والله اعلم.

FT: Türkçe, ta'lik, 10 yk. (1b-10b); 17 st./ 1 stn., 227 x 140, 143 x 65 mm. Sarımtırak, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Tezhip özelliği olarak değerlendirilecek bir şey yoktur. Sırt ve kenarlar kahverengi deri; kapaklar ise mukavva zemin üstü mavi renkte kadife cilttir. Kapakların kenarlarında yaldız bir zencirek vardır.

Kayıtlar: 1a'da "min kütübi'l-fakîr" başlığı altında "Celâlüddîn" yazılı bir mühür vardır.

Kaynaklar: OM. II. 324; İA. I. 242-46; DİA. II. 261-62; İnal. I. 115-127; Ahmed Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1997, s. 93-97 ; Mehmet Karaca, "Âkif Paşa ve Tabsıra", (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul, İstanbul Üniv., Edebiyat Fak. Türkoloji Bölümü, 1950; İbrahim Kavaz, *Belgelerle Âkif Paşa Hayatı ve Eserleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005.

121/2

69

تبصرة / Tabsıra

عاکف پاشا، محمد عاکف / Âkif Paşa, Mehmed Âkif b. Ayntâbîzâde Kadî Mehmed Efendi / ابن عینتابی زاده قاضی محمد افندی, d. 1202/1787 – ö. 1261/1845.

Öncesinde (1b-10b) Âkif Paşa'nın Lâyiha'sının bulunduğu bu Türkçe eser, Âkif Paşa'nın Tabsıra'sıdır. Bir mukaddime ve "mebhas" adı verilen iki bölümden oluşan Tabsıra'nın mukaddime bölümünde Paşa, 1252/1836 senesinde meydana gelen Churchill vakasından (Kadıköy'de oturan İngiliz asıllı Churchill adındaki bir gazetecinin ruhsatsız olarak avlanması ve bu avlanması esnasında bir çocuğu yaralaması sonucunda tevkif edilip hapse atılması) bahsedip bunun nasıl siyasî bir olay haline getirildiğini ve sonuçta kendisinin azline sebep olduğunu anlattıktan sonra Pertev Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin şeref ve namusunu incitici tavırlarını eleştirmek ve adı geçen paşanın nasıl biri olduğunu anlatmak için eserini kaleme aldığı ifade etmektedir. Eserini bir mukaddime ve iki bölüm (mebhas) üzerine inşa

ettiğini de bu bölümde ifade eden Âkif Paşa, eserine Tabsıra ismini verdiğini de belirtmektedir. Âkif Paşa eserinin yazılış gayesini bu şekilde açıklamakta ise de; ondan bahseden kaynakların verdiği bilgiye göre eserin asıl yazılış gayesi, Âkif Paşa'nın bahsettiği olay üzerine görevinden azl edilmesi ve bu azilde Pertev Paşa'nın parmağının olduğunu düşünmesi üzerine kaleme alındığıdır. Âkif Paşa mukaddimede, Churchill vakasını anlatıp bunun nasıl siyasi bir olaya dönüştürüldüğünü, neticede bu olayın kendisinin azline nasıl sebep olduğunu, Stefanaki ile tercüman Pisani'nin tezvirlerini, Pertev Paşa'nın bu mesele karşısında takındığı tavır açıklamakta ve bu durumun devletin şerefi ile mütenasip olmadığını söylemektedir.

Âkif Paşa, birinci mebhaste, Stefanaki, Ponsobby ve Pertev Paşa'nın neden kendisine düşmanlık ettiğini anlatırken ikinci mebhasi ise tamamen Pertev Paşa'ya hasredip ikinci bölümde başladığı tenkitlerine bu bölümde devam etmektedir. Âkif Paşa'nın 10 civarında yazma nüshası bulunan bu eseri, Cumhuriyet'ten önce birkaç kez Arap harfli olarak basılmıştır. Cumhuriyet döneminde de Mehmed Karaca'nın 1950'de eseri konu alan bitirme tezi bulunmaktadır. Eser 43b'de son bulmaktadır. 44a'da Ebu's-su'üd Efendi'nin, Şam kadısı olduğu sırada oğlu Mehmed Efendi'ye gönderdiği nasihat içerikli mektubu. 44b-45a arası boştur. 45b-50a arasında Bâyezîd Mektebi'nde Farsça muallimi olan Mehmed Ârif'in Celâleddîn Efendi'ye gönderdiği uzunca bir mektup vardır. Mektupta şarap ve meyhanenin geniş bir tavsifi vardır.

Baş: 11b

اصحاب عبرت و خیرته نمایان اولدیغی وجهله بو عالم کون و فسادده تصاریف زمان و وسائل اسباب این و آن ایله رونمای مرآت ظهور اولان صور تماثیل حوادث یومیه و وقایع کونیه نک...

Son: 43b

... کلیا بیوایه و تهی مایه کورنمکی زوراکی التزام تحمل ایتمکدن ناشی کرچه بعض بطائنه حال و شاننه وقوف تامی اولان ارباب وقتی الداده مامش ایسه ده بنم کبی ظاهر بیبی و من لم ینتفع بظنه لم ینتفع بیقینه مسئله سندن عاقل نشین اولنلری ایناندرر کبی اولمشدر.

FT: Türkçe, Ta'lik, 32 yk. (11b-43b); 11 st./ 1 stn., 225 x 160, 145 x 115 mm. Diğer fiziki özellikler için bk. 121/1.

Kaynaklar: OM. II. 324; İA. I. 242-46; DİA. II. 261-62; İnal. I. 115-127; Ahmed Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1997, s. 93-97 ; Mehmet Karaca, "Âkif Paşa ve Tabsıra", (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul, İstanbul Üniv., Edebiyat Fak. Türkoloji Bölümü, 1950; İbrahim Kavaz, *Belgelerle Âkif Paşa Hayatı ve Eserleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005.

132

70

پند مرشدی (احمدیه) / Pend-i Mürşidî (Ahmediyye)

Mürşidî, Ahmed b. Osmân Ağa / احمد بن عثمان اغا, ö. 1174/1760-61.

Elimizdeki bu Türkçe manzum eser, müşterek İslamî kültürde birçok örneği bulunan nasihatnâme veya pendnâme türünün oldukça fazla okunup halk arasında meşhur olmuş örneklerinden biridir. Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî tarafından sade bir dil ve anlatımla kaleme alınan bu eser, 10000 beyit civarında hacimli bir pendnâmedir. Mesnevî nazım biçimiyle ve arada farklı vezinler kullanılmakla birlikte eserin

bütününde aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılan eser bahislere ayrılmıştır. Mesnevî nazım biçiminin geleneksel giriş bölümlerinden (tevhid, münâcât, na't ve dört halifeye övgü) sonra, dünya malı, ana baba hakkı, rızık, hırs ve açgözlülük, cömertlik, misafir, ihanet, fitne ve fesat, gybet, kibir, tevazu, tevbe ve istiğfar, şükür ve hamd, Kur'ân tilaveti, peygamber mucizeleri, velilelerin kerametleri, nefsin mertebeleri, sigara içmek, sihir ilmi, kimya ilmi, kabir ve kabristan, kıyamet ve mahşer, yalan yere şahadet gibi birçok konu hakkında bahisler açılmış ve bu bahislerde okuyucuya öğütler verilmiştir.

Yazma eser kütüphanelerinde çokça nüshası bulunan eserin farklı tarihlerde gerçekleştirilmiş birçok Arap harfli baskısı da mevcuttur. Seydi Türkeri eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yaparken Ali Çelik de eseri tanıttığı bir makale kaleme almıştır. Yakın zamanda ise eserin çeviriyazımı M. Sait Nermetlu tarafından neşredilmiştir.

Baş: 1b

کتاب مرشدی پندی احمدی رحمة الله عليه
بسم الله اوله ایش ابتداسی
انک عونيله اولور انتھاسی

Son: 216b

یونی یازدم یادگار اولمق ایچون
اوقیان احبابدن بر دعا المق ایچون

FT: Türkçe, nesih, 217 yk; 17 st./ 2 stn., 205 x 148, 160 x 100 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Eserdeki sayfa ve sütun cetvelleri kırmızı mürekkeple çekilirken tüm başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı kahverengi deri, ebrû kâğıtla kaplı kapak. Bazı yapraklar şirazeden ayrılmıştır.

Kayıtlar: 1a'da "Abdülkâdir" adlı birine ait 1210/1795-96 tarihli bir mülkiyet kaydı ile aynı şahsa ait bir mühür.

Kaynaklar: OM. I. 33; Ali Emîrî Efendi, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, C. I, s. 5; Seydi Türkeri, "Ahmed Mürşîdî'nin Pend-nâme'si.", İnönü Üniversitesi, SBE, Malatya 1999, (Yayımlanmamış YL Tezi); Diyarbakırlı Ahmed Mürşîdî, *Pendnâme*, (hızl. M. Sait Nermetlu), Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012; Ali Çelik, "XVIII yy Müelliflerinden Ahmed Mürşîdî'nin Ahmediyye İsimli Eseri." *Akademik Araştırmalar Dergisi: Osmanlı Özel sayısı*, S. 4-5 (2000): 85-101; Gönül Ayan, "Ahmed Mürşîdî ve eserleri." *AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Prof. Haluk İpekten'in Anısına*, S. 1 (1993): 31-40.

EDEBİYAT

Türk Edebiyatı

116

71

حدیقة السعداء / Hadîkatü's-Sü'edâ

Fuzûlî, Mehmed b. Süleymân / محمد بن سليمان, ö. 963/1556.

Türkçe olarak kaleme alınan bu eser, XVI. yüzyıl meşhur Türk şairi Fuzûlî'nin yazdığı *Hadîkatü's-Sü'edâ* adlı eser olup 1b'den itibaren başlamaktadır. Türk edebiyatındaki en önemli maktellerden biri olan Fuzûlî'nin bu eseri, eserin konusuyla ilgili birkaç ayet ve hadisin açıklandığı bir mukaddime ile başlamaktadır. Bu bölümden sonra ise sebab-i te'lîf gelmektedir. Fuzûlî Hz. Hüseyin'in şahadet

olayını hikâye ederken; kendisinden önce bu olay etrafında Arapça ve Farsça birçok eserin yazıldığını söyledikten sonra, Kâşifi'nin *Ravzatü's-Şühedâ*'sını kaynak aldığını bildirmektedir. Kânûnî'nin paşalarından Mehmed Paşa'ya sunulan eser, 10 bölüm ve bir hâtimeden oluşturulmuştur. Bu bağlamda yazar ilk bölümde peygamberlerin başına gelen belalardan, ikinci bölümde Hz. Peygamber'in Kureys kafirlerinden çektiği sıkıntılardan, üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde sırasıyla Hz. Peygamber, kızı Hz. Fâtıma ve Hz. Alî'nin vefatlarından bahsettikten sonra altıncı bölümle birlikte asıl konuya yani Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesiyle neticelenecek olaylar dizisini anlatmaya başlar. Klâsik inşâ sanatına uygun olarak kaleme alınan eserde; 16'sı Arapça, 523'ü de Türkçe olmak üzere 541 parça manzume vardır.

Cumhuriyet'ten önce eserin birkaç Arap harfli baskısı yapıldığı gibi Cumhuriyet devrinde de birkaç ayrı baskısı Servet Bayoğlu ve Mehmet Faruk Gürtunca tarafından sadeleştirilerek neşredilen eserin ilmî neşri ise Şeyma Güngör tarafından yapılmıştır. Abid Nazar Mahdum ise eser üzerinde, Kâşifi'nin *Ravzatü's-Şühedâ*'sı ile karşılaştırmayı konu alan bir doktora çalışması yapmıştır.

Eserin elimizdeki nüshasının 1a sayfasında, eserin adı ile muhtelif mülkiyet kayıtları; Arapça bir beyit ve Hasan adlı bir zatın 1060/1650 tarihini gösteren doğum tarihi kaydı vardır. Eserin sonunda 2 yazılı yk. vardır. +Ia boş iken +Ib'de bir mülkiyet kaydı vardır. +IIa'da bir dua metni, +IIb ise boştur.

Baş: 1b

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
رب اشرح لی صدری و یسر لی امری و احلل عقدة من لسانی یفقهو قولی، رباعی
یا رب ره عشقکه بنی شیدا قل
احکام عبادتک بکا اجرا قل
نظاره صنعکه کوزم ببنا قل
اوصاف حبیبکه دلم کویا قل

(5a)

...دیدى ای پرورده خوان نعمت فیض شاه کربلا فضولی مبتلا...

n: 240b

... ثواب عظمایه متواصل اولمق مأمولیه اخلاص (احلاص) قلب ایله متوجه اولنلر کاتب الحروف الکتابه
حسنت کربلادن ذره و بحر رحمت ربانیدن بر شمه ایله اول حضرت رب العالمین مستسعد ایلیه دیو دعاء
خیر قلالر.

FT: Türkçe, nesih, 240 + II yk., 21 st./ 1 stn., 175 x 120, 140 x 70 mm. Sarımtırak (yer yer krem rengi), orta kalınlıkta (yer yer ince), aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Nüshanın ilk 13 yaprağında yer alan sayfa cetvelleri, başlıklar, şi'r, nesr, rübâ'î gibi belirtme ifadeleri, mısralar arasına konulan üç nokta, bazı sözcük veya ifadelerin üstüne çizilen çizgiler, Arapça veya Farsça alıntılar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Sırtı vişneçürüğü renginde bez, kapaklar mukavva zemin üstü desenli bir kâğıtla kaplı miklepli cilt. Şîrâze dağılmaya yüz tutmuş. Arada birkaç yaprak şîrâzeden ayrılmıştır. Nüsha boyunca sayfalarda yoğun tozlanma ve nemlenme bulunmaktadır. Nüshanın baş taraflarında seyrek bulunan kurt yenikleri sonlara doğru yoğunlaşmaktadır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Mustafâ b. Yûsuf tarafından 23 Rebûilevvel 1014 / 8 Ağustos 1605 tarihinde istinsah edilmiştir. 1a'da "kâtib-i evrâk-ı Sultân

Mehmed Hân Gâzî” olan Süleyman b. Çelebi’ye ? ve “Osmân Kâtib’e ait birer mülkiyet kaydı vardır. Bu kayıtların yanında tam okunamayan bir mühür vardır. Aynı sayfada Şeyh Ahmed el-Kâdirî’ye ait bir vakıf kaydı ile bu kaydın hemen altında aynı zata ait olduğu anlaşılan bir mühür vardır. 240b’de “bu kitâb âhîrinde iki mühür / her gören sanmasun ki zâiddür /Lutfînün olduğına bu nüsha / İki mühür ana iki şâhiddür” şeklindeki bir dörtlüğün altında iki mühür bulunmaktadır. Birinde “Muhammed Mustafa” birinde ise “Ahmed” yazan her iki mührün de nüsha traşlanırken yarısı koparılmıştır. +İb’de “Monlâ Ahmed”e ait bir mülkiyet kaydı vardır. Elimizdeki nüshanın 213b sayfasında eserin, mülkiyetine girdiği Lutfî tarafından bir not düşürülmüştür. Hz. Hüseyin’in şehadetinin anlatıldığı bu bölümde; “kan ağlamamanın muhâl-ender-muhâl” olduğunu söyleyen Lutfî kendisinin 2 saat boyunca “giryân” olduğunu ifade etmektedir.

Kaynaklar: OM. II. 360; IA. IV. 686-99; DİA. 13. 240-46; EI². II. 937-39; TDEA. III. 249-58; Safâ. Edebiyyât. V/2. 674-79; Abdülkadir Karahan, Fuzûlî, Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul 1949; Fuzûlî, *Hadîkatü’s-sü’edâ*, (hzl. Şeyma Güngör), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987; Müjgan Cunbur, *Fuzûlî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul 1956; *Fuzûlî Kitabı: 500. Yılında Fuzûlî Sempozyumu Bildirileri*, (ed. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 1996.

<http://www.iranicaonline.org/articles/fozuli>

121/3

72

Kasîde-i Musanna’a / قصيدة مصنعة

Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa b. Şa’ban / سروري، مصلح الدين مصطفى بن شعبان / (d. 897/1492 – ö. 969/1562)

XVI. yüzyılın meşhur âlim, şârih ve şâirlerinden olan Sürûrî tarafından kaleme alınan bu Türkçe manzum eser, yazmanın kenarında yer almakta olup kasidenin başında şu ifade bulunmaktadır:

“*Sultân Mustafa Hân hazretlerinin asr-ı ma’ârifinde şu’arâ-yı be-nâm u belâgat-insi[c]âmından Ahmed Sürûrî merhûmun sultân-ı müşârün ileyh hazretleri haklarında inşâd eylemiş oldukları kasîde-i musanna’adur. Her beytin san’atı rakamlarla işâret kılınmışdur.*”

Osmanlı şiir sanatında fantastik bir uğraşı alanı olan her beyitte bir sanat göstererek şiir yazmanın bir örneği olan bu kaside aruzun *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbıyla yazılmış olup elimizdeki nüshası 108 beyitten oluşmaktadır. Dolayısıyla kasidenin tümünde 108 ayrı edebî sanat icra edilmiştir. Kasidede; tarsi’, tarsi’ bâ-tecnîs, tecnîs ve çeşitleri, iştikâk, sec’-i mütevâzî, sec’-i mütevâzin, sec’-i mutarraf, maktûb, reddü’l-acz ale’s-sadr, tezâd, tazmîn, isti’âre, mürâ’atü’n-nazîr, te’kîdü’l-medh bimâ yüşbihü’z-zem, iltifât, İhâm, teşbih, tensikü’s-sıfât gibi birçok sanatın örneği verilmiştir. Bazı sanatlara birden fazla beyitle örnek verilmiştir. Yazma eser kütüphanelerinden birkaç nüshası ile karşılaşılan bu kaside İsmail Güleç tarafından şerh edilerek neşredilmiştir.

Baş: 11b (kenarda)

ترصيع

ای سکندر در سلیمان سطوت و داراب دار

۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱
وی غضنفر فر نریمان رتبت و سهراب وار
۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

Son: 19b (kenarda)

مقطع
دشمنک بغرن اریسون شمع وش قهرک اودی
دولتک قندیلی ویرسون مخشر اولسون پرشرار.

FT: Türkçe, ta'lik, 8 yk. (11b-19b); b.b st./ 1 stn., b.b. x b.b., b.b. x b.b. mm. Diğer fiziki özellikler için bk. 121/1.

Kaynaklar: OM. II. 225; Kehhâle. III. 866; Karabulut. V. 3695-98 (10047); DİA. XXXVIII. 170-72; EI². (İng.). IX. 249-50; İsmail Güleç, *Sürûri'nin Şehzâde Mustafa Medhiyyesi Yâhut Kasîde-i Masnû'a*, Kitabevi, İstanbul 2013.

121/4

73

[Maḥiyyet-i İlm-i İnşâ] / [ماهیة علم انشا]

“Mâhiyyet-i ‘ilm-i inşâ” başlığını taşıyan bu kısa metin, müstakil bir eser olabileceği gibi, müstakil bir eserin bir bölümü de olabilir. Mecmuanın 1a yaprağında bu eser için “risâle-i usûl-ı inşâ li'n-Nâbî” kaydı düşülmüştür; ancak Nâbî'nin ilgili eseriyle karşılaştırıldığında bu kaydı doğrulayacak bir bilgi ile karşılaşılammıştır. Eserde, Osmanlı dönemi klâsik inşâ sanatının ne olduğu tanımlandıktan sonra bu ilimle ilgili kavramlar açıklanmıştır. Bu bağlamda; secî', fermân, ahdnâme, tehniyetnâme gibi kavramlar üzerinde durulmuştur.

Baş: 51b

ماهیة علم انشا علم انشا بر علمدر که خطب و رسالندن اولان کلام منثور (منثور) و رسائل حیثیتندن تصور اولنور...

Son: 59b

بیت مال مسلمین الف لامسز (لامسبز) یازیلور منشی اولانلر وجه مسروح اوزره هر لفظی صحیحنی بلدکن صکره قلمه کتوروب صحت اوزره تحریر ایدرلر.

FT: Türkçe, ta'lik, 8 yk. (51b-59b); 17 st./ 1 stn., 225 x 140, 152 x 75 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Diğer fiziki özellikler için bk. 121/1.

121/5

74

[Mecmû'a-i Elgâz] / [مجموعه الغاز]

Bir lügaz mecmuası olarak değerlendirilebilecek bu eser 60b'den itibaren başlar; ancak 60a'da biri Arapça ikisi de Farsça olmak üzere 3 beyit vardır.

60b'de Rahmî'nin lügazı ile lügaz mecmuası olarak isimlendirdiğimiz bölüm başlamaktadır. Rahmî'nin mensur olan lügazı ve bu lügazın hallinden sonra “hall-i lügaz-ı Mîr Ra'ûf” başlıklı bir metin gelmektedir. Bu metinden sonra ise sırasıyla Maksûd Efendi ve Rahmî'nin birer manzum lügazı yer alır. Rahmî'nin lügazı hall

edildikten sonra, şairi belli olmayan manzum bir lügaz ile mensur bir lügaz gelir. En sonda ise Fâik'e ait iki manzum lügaz vardır.

Baş: 60b

لغز رحمی افندی

ندر اول جسم بیاضک اسمی که ابتدای تجسمنده نام دیگرله معروف و نامدار ...

Son: 66b

بیلمک استرسک بو لغزی اولشوخک
ذروه قاف ایله طوت پاپینی فائق همسر.

FT: Türkçe, ta'lîk, 6 yk. (60b-66b); b.b. st./ 1 stn., 225 x 140, 152 x 75 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Diğer fiziki özellikler için bk. 121/1.

121/6

75

[Takrîz-i Seyyid Vehbî li-fermân-ı Sultân Ahmed-i Sâlis] / تقریض سید وهبی لفرمان /
سلطان احمد ثالث]

Seyyid Vehbî, Hüseyin b. el-Hâc Ahmed / حسین بن الهی، ö. 1149/1736. Seyyid Vehbî'nin takrîzi 67b'den itibaren başlamaktadır. Başlıkta da ifade edildiği üzere, III. Ahmed'in bir fermanına Seyyid Vehbî tarafından yazılan bu takrîz manzum-mensur bir şekilde olup padişahın övgüsü yapılmaktadır. 74b'de sona eren bu takrîzden sonra şairin bazı şiirleri bulunmaktadır. 75a'da birinin Seyyid Vehbî'ye ait olduğu söylenen 4 kıt'a vardır. 75b-77b arasında Sâbir Pârsâ Efendi'nin Ağazâde Mehmed Dede'nin gazeline tahmîsi, Ağazâde'nin bir gazeli, Sultân Murâd, Hubbî, Muhibbî, Bahtî, Sultân Ahmed, Sultân Mehmed'e ait gazeller yer alır. 78a'da "mutâbıku'l-a'dâd kelimât" başlığı altında bazı kelimelerin ebced hesabına göre sayısal karşılıkları verilmiştir. 78b boştur. Eserin sonunda 20 boş yk. vardır.

Baş: 67b

سلطان احمد ثالث حضر تارینک موجبجه عمل اولنه عباره سیله کشیده بیورمش اولدقلى طغرای غرالرینه
عصر محاسن حصرلری مشاهیر ارباب هنر و معارفدن منشی ماهر مرحوم سید وهبی افندیکنک تقریض
بینظیرلریدر.
تقریض

احسننت ای رقم کش منثور خسروی
وی تاجدار کشور صوری و معنوی

Son: 74b

دنپاده بنی کرچه چراغ ایتمک افندم
قیل لطفک ایله دولت اخرايه مظهر.

FT: Türkçe, ta'lîk, 11 yk. + 20 boş yk. (67b-78a); b.b. st./ 1 stn., 225 x 140, 152 x 75 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Diğer fiziki özellikler için bk. 121/1.

Kaynaklar: Safâyî. 700-04; OM. II. 234; İA. X. 543-47; EI². XI. 202; DİA. XXXVII. 74-75; Hamit Dikmen, "Seyyid Vehbi ve Divanının karşılaştırmalı Metni", Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 1991. (Yayımlanmamış Dr. Tezi).

همایون نامه (ترجمه انوار سهیلی) / Hümâyûnnâme (Tercüme-i Envâr-ı Süheylî) / واسع عیسی، علاء الدین علی بن صالح فلبه / Vâsi' Alîsi, Alâeddîn Alî b. Sâlih el-Filibevî / وي، ö. 950/1543.

Elimizdeki bu Türkçe eser, Doğunun meşhur siyasetname ve masal kitabı olan *Kelile ve Dimne* kitabının Türkçeye tercümesidir. Eserin mütercimi Filipeli Alî, Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifî'nin (ö. 1502) *Envâr-ı Süheylî* adını verdiği Farsça versiyonunu kaynak almıştır. Devrin padişahı Kânûnî'ye sunulan tercüme, gerek padişah gerekse devrin edebiyat çevreleri tarafından çok beğenilmiştir.

Alâeddîn Alî Çelebi, süslü nesrin kalıplarına uygun olarak yazdığı eserine sanatlı bir hamdele ve salveyle başladıktan sonra tercümesini oluşturma sebebini anlatmaktadır. Bu bölümde, *Kelile ve Dimne* hikâyesinin tercüme serüvenini özetle anlattıktan sonra hikâyenin Anadolu Türkçesine aktarılmadığını, bu boşluğu doldurmak amacıyla çevirisini oluşturduğunu ifade etmektedir. Mütercim, sebeb-i te'lif bölümünden sonra padişahı methedip asıl hikâye bölümüne geçmektedir.

Alâeddîn Alî Çelebi çevirisini yaparken kaynak metne fazla bağlı kalmamış, kendi düşünce ve tasvirleriyle eseri zenginleştirmiş, muhteviyatını tasvirî tablolar, âyet ve hadisler, esas metinde olmayan Arapça, Farsça yeni şiirlerden başka kendisinden ve diğer Türk şairlerinden ilâve ettiği manzum parçalarla genişletmiştir.

Yazıldığı dönemde, nesir sanatında benzeri görülmemiş bir şaheser olarak telakki edilen Hümâyûnnâme, sadece Osmanlı sahasında değil Batı da büyük ilgi görmüş ve XVII. yüzyıldan itibaren birçok Avrupa diline çevrilmiştir.

Dili çok muğlak ve ağırdalı olarak görülen Hümâyûnnâme, sonraki yüzyıllarda Şeyhülislam Yahyâ, Osmânzâde Tâib gibi muhtelif kişiler tarafından kısaltılmıştır. Cumhuriyet'ten önce Arap harfli baskısı yapılan eser 2009 yılında Tuncay Bülbül tarafından bir doktora çalışmasına konu edilmiştir. Bülbül geniş bir incelemeyle birlikte eserin tenkitli metnini hazırlamıştır.

Yazma eser kütüphanelerinde 50'yi aşkın nüshası bulunan tercümenin elimizdeki nüshasının başında üç yapraklık bir fihrist bölümü vardır. 1a'da da Süleymânnâme'den alındığı söylenen mütercimin hayatı hakkında yarım sayfalık bilgi vardır.

Eserin elimizdeki nüshasının başında III yapraklık bir fihrist vardır.

Baş: 1b

حضرت حلیم خلاق و حکیم علی الاطلاق جلت حکمتہ کہ وظایف لطایف حمد و ثنای ...

(2b)

جملہ تصانیفدن کہ قواعد تالیفی حکمت عملیہ اوزرینہ مبتنی اولہ ... کتاب کلیلہ و دمنہ در کہ حکمای ہند طرز خاص اوزرہ تالیف ایدوب...

(3a)

...اول کتاب شریفی حکیم روشن رای بیدپای برہمن رای جهان آرای دابشلیم ہندی نک نامینہ کہ ممالک ہندک مالکی ایدی زبان ہند اوزرہ تصنیف ایتمشدر...

(5a-b)

اکہ بناء والی ولایت ہرات سلطان حسین بایقرہ امراسینک سرخیلی امیر سهیلی التماسی ایلہ خطیب منبر فصاحت ... مولانا حسین بن علی الواعظ المعروف بالکاشفی ... کتاب مزبورہ طرز خاص و لباس جدید کیدوردی ... شول کتاب کہ حالیا بین الانام انوار سهیلی نامی ایلہ اشتہار تا بولمشدر ... چون اول مخدرہ ہمایون تنق کموندن وجہ مشروح اوزرہ الوان بوقلمون ... یوز کوستروپ جامہ ہندی ایلہ غنج و دلال ایلر

ایدی وکاه لباس فارسی و قباي پهلوي ایله جلوه قلوب کاه حله تازی و شقه حجازی ایله عرض جمال ایلر ایدی
اما بالایی هواسی هنوز دیبایی زیبای ترکی ایله آرایش بولمامش ایدی ... کردون دون تلفیق اسباب تعویقه
مسامحه قلورسه کتاب مزبوره نسخ مذکوره نک بریسندن خامه عربی عامه ایله رومی جامه کیدورم ...
(10b)

پادشاهک چون همایون نامنه اولدی تمام
اکه ویردی هاتف غیبی همایون نامه نام

Son: 395a

و عبارات نا پسندیده به ذیل اغماض و انصافی شامل قیلوب بو حقیر کمسنه نک سقطنه عین سخطله ناظر
اولمیوب عین رضا ارزانی بیوره لر ...
چون که بدین پایه رساندم کلام
به که کنم خستم سخن و السلام

FT: Türkçe, ta'lik (reddâdeli), III + 395 yk., 23/ 1 stn., 235 x 140, 178 x 87 mm.
Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. 1b'de etrafı yeşil bir cetvelle çevrili, koltuklarında da hatâyî motiflerin bulunduğu bir serlevha vardır. Bu serlevhanın üstünde de yaldız mürekkeple çizilmiş hatâyî ve rûmî motiflerin bulunduğu ve tığları olan bir mihrâbiyye vardır. Bunun yanında 1b-2a'da sayfa betvelleri yaldız diğer sayfalardaki de kırmızı mürekkeple çekilmiştir. Ayrıca başlıklar ve belirtme ifadeleri de kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü kahverengi, yaldız su yolu bulunan miklepli cilt. Ön kapak koparılmıştır. Ayrıca şiraze dağılmaya başlamıştır. Yazmanın ilk 10 yaprağında yoğun su lekeleri vardır. Nüsha boyunca ortalarda ve yaprakların alt kısımlarında kurt yenikleri vardır. Bunlar daha az oranda cilt yüzeyinde de vardır. Şirâze dağılmak üzeredir. Bir an önce restorasyona girmesi gerekir.

Kayıtlar: Eser Seyyid İbrâhîm Hamdî tarafından evâil-i Zilka'de 1174/ 4-13 Haziran 1761 yılında istinsah edilmiştir. 1a'da birâderzâde-i Elmâs Mehmed Paşa Abdülkâdir ve Alî Nesîm b. Sâlih adlı iki kişiye ait mülkiyet kaydı ile aynı kişilere ait mühürler vardır.

Kaynaklar: Mecdî. 486-87; Keşf. II. 1509; Hediyye. I. 744; OM. II. 304-05; İA. XIII. 226-30; DİA. II. 315-16; EI. IV. 1186-87; Tuncay Bülbül, "Hümâyünnâme (İnceleme-Metin), (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2009; Zehra Toska, "Kelile ve Dimne'nin Türkçe Çevirileri", *Journal of Turkish Studies /Türklük Bilgisi Araştırmaları*, C. XV (1991), s. 355-57.

131

77

دیوان عزت علی پاشا/ Dîvân-ı İzzet Alî Paşa

İzzet, Alî Paşa b. Defterdâr Mehmed Paşa /عزت، علی پاشا بن دفتردار محمد پاشا/
1147/1734.

XVIII. yüzyılda yaşamış olan devlet adamı, hattat ve divan şairi İzzet Alî Paşa'nın şiirlerinin bir araya toplandığı bu eser sayfa düzenine göre numaralandırılmıştır. 1-25 sayfalar arasında kasideler, 26-55 sayfaları arasında tarihler; 56-62 arasında musammatlar, 64-135 arasında gazeller, 136-159 arasında da sırasıyla şarkılar, kıt'alar, rubâ'iler, müfredler, lügazlar ve mesneviler yer almaktadır. Dîvân'ın tenkitli metnini hazırlayan İrfan Alpay, yurtiçi ve yurtdışındaki 28 nüshasını tespit etmiştir; ancak elimizdeki nüsha Alpay'ın tespit ettiği nüshalar arasında yer almamaktadır.

Baş: s.2

در ستایش خاقان جنت آشیان مرحوم سلطان احمد خان علیه الرحمة والغفران
بر پادشاه که لطف خدایه قرین اولور
نام شریفی فاتح ایران زمینی اولور

Son: s. 159

شده کم زین اولور حروفاته
یره قفلدر عباراته

FT: Türkçe, nesih, 160 sayfa; 19 st./ 2 stn., 203 x 120, 152 x 85 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Bazı yapraklarda “Ahmed Zü'l-küfûl” damgası vardır. Eserdeki sayfa ve sütun cetvelleri yıldızla çekilirken tüm başlıklar ve mahlas sözcüğü olan İzzet kelimeleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bunun yanında dîvânın kasîdeler, tarihler, musammatlar ve gazeller gibi bölüm başlarında da ince kalemle işlenmiş mihrâbiyyeler vardır. Bu bağlamda; s.2'de lacivert ve yıldız zemin üstünde farklı renkteki mürekkeplerle çizilmiş hatâyî motifleri bulunan mavi renkli tığları olan bir mihrâbiyye vardır. Benzer mihrâbiyyeler s. 36, s. 56, s. 64, s. 130, s. 134, s. 136, s. 142, s. 154'te de vardır. Çârkûşe vişneçürüğü renginde deri, ebrû kâğıtla kaplı miklepli kapak.

Kayıtlar: 1a'da “Abdülkâdir” adlı birine ait 1210/1795-96 tarihli bir mülkiyet kaydı ile aynı şahsa ait bir mühür.

Kaynaklar: Fatîn. s. 299-300; Râmiz. 221; OM. II. 316-17; Tuhfe-i Nâ'ilî. II. 658-59 (2801); TDEA. V. 45-46; DİA. XXIII. 556-57; Fatma Sabiha Kutlar, "XVIII. yüzyıldan bir şair: İzzet Ali Paşa, metin ve inceleme.", Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 1988 (Yayımlanmamış YL Tezi); A. İrfan Aypay, *Lâle Devri Şairi İzzet Ali Paşa: Hayatı-Eserleri-Edebî Kişiliği*, İstanbul 1998.

133

78

مجموعه منشآت / Mecmû'a-i Münşe'ât

Eser, muhtelif mektup suretlerini hâvi bir münşe'ât mecmuasıdır. 1a-2a arasında birkaç Türkçe şiir vardır

Baş: 2b

اقدمجه بر مقتضای عبودیت وصدق طوبیت تبریک جاه اجلال و تحریک سلسله تسعید اقبال عالیبری امنیه لازمه
سیله...

Son: 78b

... موما الیهانک دیکر بر کریمه سی تولد ایدوب اسمی امینه لطیفه تسمیه قلنمش اولدغندن همان رب منان
اوزون عمر عنایت و احسان بیورسون

FT: Türkçe, rik'a, 79 yk; b.b. st./ 1 stn., 200 x 160, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Çârkûşe kahverengi deri, yeşil renkte ebrû kâğıtla kaplı kapak. Kapak eserden ayrılmaya başlamış.

137/1

79

دیوان کمال امی / Dîvân-ı Kemâl Ümmî /
Kemâl Ümmî, İsmail / اسماعیل / ö. 880/1475-6.

XV. yüzyıl mutasavvıf şairlerden Kemâl Ümmî'nin Divân'ından seçilmiş yaklaşık 40 şiir bulunmaktadır. 28b'de sona eren eserden sonra mecmuadaki ikinci eser olan Vesîletü'n-Necât başlamaktadır. Kemâl Ümmî'nin divanını neşreden Hayati Yavuzer, 42 nüshasına ulaştığı divanda, Kemâl Ümmî'ye ait 144 parça şiiri kaydetmiştir.

Baş: 1a

خبر ويرر سكا هر بر نفسده بر قايل
كه دنيا وارلغى بر كولكدر زایل

Son: 28b

نه نور طولنديسه خرشيد بحمد الله كه اول مرشيد
مظفر حضرتين تجريد ير نده قمر قلدى

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 1a-28b yk; 14 st./ 2 stn., 210 x 145, 170 x 130 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Sayfa ve sütun cetvelleri ile başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı kahverengi deri, ebrû kâğıtla kaplı cilt. Sayfaların sol alt köşeleri yoğun kurt yeniklerinden dolayı parça parça olmuş olup kopmak üzeredir ve bu bölümlerdeki yazılar da okunmamaktadır.

Kaynaklar: Dervîş Ahmed, *Menâkıb-ı Kemâl Ümmî*, Millet Kütüphanesi, Alî Emîrî Manzum 1323/1; OM. I. 152; TDEA. V. 271-272; DİA. XXV. 229-30; Ramazan Sarıççek, "Kemal Ümmî, Hayatı, Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)", İnönü Üniversitesi, SBE, Malatya 1997 (yayımlanmamış Dr. Tezi); Hayati Yavuzer, *Kemal Ümmî divanı (inceleme-metin)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Bolu 2008; W. C. Hickman, "Who was Ümmî Kemal?", *Boğaziçi üniversitesi Dergisi*, IV-V, İstanbul 1976-77, s. 57-82; W. C. Hickman, "On The Manuscripts of The Divan of Ümmî Kemâl", *JTS*, III (1979), s. 197-207; W. C. Hickman, "Ummi Kemal İn Anatolian Tradition", *Turcica*, XIV, Paris 1982, s. 155-167.

137/2

80

وسيلة النجات (مولد نبی) / (Mevlid-i nebî) Vesîletü'n-necât
Süleymân Çelebi / سليمان چلبى, ö. 824/1422-23

Türkçe mevlid metinleri arasında en meşhuru olan Süleyman Çelebi'nin mevlidinin bu nüshasında, tevhîd, iltimâs-ı du'â, Hz. Âdem'in yaratılması, Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi, mucizeleri ve mi'râcı bölümleri bulunmaktadır. Elimizdeki nüsha mi'râc bahsinin ortasında yarım kalmıştır.

Baş: 28b

هذا كتاب مولود النبى عليه الصلوت و السلام
بسم الله الرحمن الرحيم
الله آدين ذكر ايده لم اول
واجب اولدر جمله اشده هر قولا

Son: 54a

ياننه الدى نوازش ايلدى
خوش مسكين قيزوم صفا كلدوك ديدي

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 28b-54a yk; 15 st./ 2 stn., 210 x 145, 181 x 125 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 137/1.

Kayıtlar: Eserin bu nüshası 1061/1650-51 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. II. 1910; OM. II. 221; Karabulut. II. 1236 (3338); DİA. XXIX. 485-86; Ahmet Ateş, *Vesiletü'n-necat: mevlid, Dede Süleyman Çelebi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1954; Dede Süleyman Çelebi, *Mevlid: (Vesiletü'n-Necat)*, (hzl. Faruk Kadri Timurtaş), MEB Yayınları, Ankara 1972; Ahmet Aymutlu, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, MEB Yayınları, İstanbul 1995; Süleyman Çelebi, *Mevlid*, (hzl. Necla Pekolcay), Ankara 1997, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

137/3

81

Mesnevî-i İslâmî / مثنوی اسلامی
İslâmî / اسلامی

Eski Anadolu Türkçesi devresinde kaleme alındığı düşünülen bu eserin yazarı İslâmî mahlaslı bir şairdir. Hayatı hakkında bilgi tespit edilemeyen bu şair, klâsik mesnevî tertibine uygun olarak besmele, tevhîd, münâcât, Hz. Peygamber'in na'tı ve dört büyük halifeye övgü kısımlarıyla eserine başlar. Daha sonra âlemin yaratılması, ölüm, anne baba sevgisi ve onlara hürmet etme gereği, Cebrâ'îl özelinde melekler, nübüvvet, tekrar ölüm konusuna dönüş, sorgu melekleri ve kabir hâli, kıyâmet hâli, şeytânın cennetten uzaklaştırılması, Hz. Peygamber'in mi'râc hadisesi, cehennem ve cehennem ehli, cennet ve cennet ehli, sırât ehli, bînamazların durumu gibi konular ele alınmıştır. Bu haliyle erken dönem Anadolu sahasında yazılan manzum dinî mesnevîlerin ilk örnekleri arasında yer alan bu eser, halka İslamiyet'i öğretmeyi amaçlayan bir vaaz ve nasihat kitabı niteliğindedir. Eserde yer alan ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla, İslâmî de eserini, Battâlnâme, Dânişmendnâme ve Saltuknâme türü eserlerde olduğu gibi halkın huzurunda okunup dinlenmek üzere meclisler şeklinde kaleme almıştır. Mesnevî nazım biçimiyle kaleme alınan eser *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır; ancak eserde yer yer gazel nazım biçimindeki şiirlere de yer verilmiştir.

1996 yılında Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice ve İ. Hakkı Aksoyak tarafından, Hasan Yüksel'in özel kütüphanesinde bulunan tek nüshasından hareketle bir incelemeyle birlikte metni neşredilen mesnevinin elimizdeki bu nüshası görülememiştir. Eserin elimizdeki nüshası 100b'de sona erer. 101a'da mecmuadaki dördüncü eser başlar. Yapılan taramalar neticesinde eserin Milli Ktp. Yz A 3925 numarada kayıtlı bir nüshası daha bulunmaktadır; ancak bu nüshanın başı ve sonu eksiktir.

Eldeki nüshayı yapılan neşirle kısmî olarak karşılaştırdığımızda, elimizdeki nüshanın oldukça eksik olduğu; buna karşın çok önemli oranda nüsha farklılıklarının mevcut olduğu görülmüştür. Reddâdeli olan nüshanın bu özelliğinden hareket edilerek 81b'den ve 89b'den sonra kopuklukları olduğu görülmektedir.

Baş: 54b

هذا كتاب اسلاميه رحمة الله عليه بسم الله الرحمن الرحيم
بشليالوم سوزه بسم الله
كامل اولور جمله بسم الله

Son: 100b

كمكى قلورسه بر دعا اسلاميه
رحمت اتسون حق كرمسون طامويه

...
ديالوم والله اعلم بالصواب
وير صلوات مصطفايه كلسون ثواب

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 54b-100b yk; 13 st./ 2 stn., 210 x 145, 165 x 128 mm.
Diğer FT özellikleri için bk. 137/1.

Kayıtlar: Eserin bu nüshası Ebûbekr b. Badak ? el-Cebbâr tarafından Evâsıt-ı Şa'bân 1061/29 Temmuz-8 Ağustos 1651 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Hasan Yüksel; H. İbrahim Delice; İ. Hakkı Aksoyak, *İslâmî'nin Mesnevî'si*, Sivas 1996.

137/4

82

[مجموعه حکایات] / [Mecmû'a-i Hikâyât]

İslâmî'nin mesnevisinden sonra gelen bu eser, "Hikâyet-i erba'a ve 'işrîn" başlıklı bir hikâye ile başlar. Hasan Basrî'nin borçlanması ve bir kadının kendisine kefil olmasına dair olan bu hikâyeden sonra "hikâyet-i hamse ve 'işrîn" başlığıyla Ebû'l-Hasan el-Harekânî'nin rüyasında Allah ile hicabsız görüşmesinin konu edildiği bir hikâyeye yer verilir. "Hikâyet-i seb'a ve 'işrîn" başlığı altında da Süfyân adlı bir mutasavvıfın bülbülün kafesinde olmasına üzülmeye dair hikâyesi bulunmaktadır. "Hikâyet-i râbi'" başlığı altında da Hz. Musa zamanında ortaya çıkan bir kıtlık üzerine yapılan tüm duaların kabul görmemesine karşın "Barh-ı Esved" adlı birinin duasının kabul edilmesine dair bir hikâye yer almaktadır.

Baş: 101a

حکایت اربع و عشرين
پيرلرک پيرى حسن بصرى مکر
اولمشدى جود اچنده معتبر

Son: 108b

بونلره طولشمکل سن زنهار
اولمياىز تا قتمده شر مسار

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 101a-108b yk; 13 st./ 2 stn., 210 x 145, 165 x 128 mm.
Diğer FT özellikleri için bk. 137/1.

137/5

83

داستان کسکباش / Dâstân-ı Kesikbaş

کردجي علي / Kirdeci Alî

Mevlid hikâyeleri olarak değerlendirilen ve genellikle de Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necât adlı mevlidiyle birlikte yer alan destanlardan olan elimizdeki destanın, XIV. veya XV. yüzyılda yaşadığı varsayılan Kirdeci Alî tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Mesnevi nazım şekliyle yazılan bu destan, yaklaşık 110 beyitten müteşekkil olup aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır. Hz. Alî cenknâmelerinden olan destanda, bir dev tarafından gövdesi ve oğlu yenilen bir kesikbaşın Hz. Peygamber'den yardım istemesi üzerine, Hz. Alî'nin

görevlendirilmesi ve Hz. Alî'nin günlerce süren yolculuktan sonra devin saklandığı kuyunun dibine varıp devî öldürerek esir aldığı Müslümanları kurtarması konu edilmektedir. Eserin metni Mustafa Argunşah tarafından neşredilmiştir.

Baş: 108b

داستان كسكباش معجز اتينى
بشليالوم سوزه بسم الله ايله
دورشلوم دون كون اللهله

Son: 112b

چون قصه بورده اولدى تمام
وير صلوات مصطفىايه والسلام

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 108b-1112b yk; 13 st./ 2 stn., 210 x 145, 165 x 128 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 137/1..

Kaynaklar: Kirdeci Ali, *Kesikbaş Destanı*, (hzl. Mustafa Argunşah), Kültür Bakanlığı, Ankara 2002; Amil Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. yy. Kadar (Sultan II. Murad devri)* : 824-855/1421-1451, Kitabevi, İstanbul 1999, s. 77-78.

137/6

84

داستان ابراهيم / Dâstân-ı İbrâhîm

Anadolu sahası Türk mesnevi edebiyatının ilk örnekleri arasında yer alan bu kısa mesnevinin kim tarafından yazıldığı net olarak bilinmemektedir; ancak Amil Çelebioğlu eserin müellifini Kayserli İsâ olarak gösterir. Eserin metnini neşreden Muhammet Kuzubaş ise bu noktada bir bilgi vermemektedir. Yaklaşık 105 beyitten oluşan mesnevi aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır. Eserde Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhîm'in vefatı konu edilmiştir.

Baş: 112b

هذا كتاب ابراهيم دستان بسم الله الرحمن الرحيم
اي كريم سنسين اخى صبر ايلين بو اشلره
هم صبرلق سز ويررسين جمله قالمشله

Son: 117a

چون صلوات كتوره سين سن اكا
حق تعالى رحمت ايليه سكا

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 108b-1112b yk; 13 st./ 2 stn., 210 x 145, 165 x 128 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 137/1..

Kaynaklar: Muhammet Kuzubaş, "Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* C. I, S. 2, 2008: 304-340; Hanife Koncu, "Edebiyat-tarih bağlamında bir mesnevi: Dâstân-ı vefât-ı İbrâhîm." *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi = Journal of Turkish Cultural Studies*, S. 4 (2003): 305-29.

137/7

85

داستان گيک / Dâstân-ı Geyik

Anadolu sahası Türk mesnevi edebiyatının ilk örnekleri arasında yer alan bu kısa mesnevinin kim tarafından yazıldığı net olarak bilinmemektedir. Mustafa Argunşah eserin Kirdecî Ali'ye mal edildiğini ileri sürerken, eserin metnini neşredenlerden biri olan Namık Aslan, meclislerde okunan bu ve benzeri destanların, anlatıcılarına mal edildikleri için eserin farklı nüshalarında Kirdecî Ali, Sâdık Veli, İzzetoğlu, Sadreddin, Müdâmî gibi ayrı ayrı kişilerin yazar olarak kaydedildiğini söylemektedir. Yaklaşık 95 beyitten oluşan mesnevi aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır. Mu'cizât-ı nebî türündeki eserler arasında yer alan bu eserde; Hz. Peygamber'in peygamberliğine şahadet getiren bir geyiğin hikâyesi söz konusu edilmektedir.

Baş: 117a

هذا كتاب داستان كيك بسم الله الرحمن الرحيم
كر سورسن عشقلى محمدى
وير صلوات يا محمد امتى

Son: 121a

عشقله بر روح فخر كاینات
ایده لوم جان كوكلدن الصلوة

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 117b-121a yk; 13 st./ 2 stn., 210 x 145, 165 x 128 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 137/1.

Kaynaklar: Amil Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. yy. Kadar (Sultan II. Murad devri)* : 824-855/1421-1451, Kitabevi, İstanbul 1999, s. 81-82; Muhammet Kuzubaş, “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Güvercin, Hikâyet-i Geyik)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* C. I, S. 2, 2008: 304-340 Aslan, Namık. “Manzum Dini Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 20. s. 189-207; Gıyasettin Aytaş, “Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve Haza Destan-ı Geyik”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*. S. 12. s. 161-170. Nurettin Albayrak, “Dînî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri”, Marmara Üniversitesi, SBE. İstanbul 1993 (Yayımlanmamış YL Tezi).

137/8

86

داستان خاتون / Dâstân-ı Hatun

Eski Anadolu Türkçesi devrinde mesnevî nazım biçimiyle yazılan kısa destanlardan olan Hatun Destânı, Kâzım Köktekin'in neşrine göre 239 beyitten oluşmaktadır. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılan mesnevîde, Hz. Peygamber'in bir mucizesi anlatılmıştır. Eserde, Hz. Peygamber zamanında, bir annenin kazara gözünü kör eden oğlunu önce ateşe vermelerini emretmesi daha sonra ise Hz. Hasan ve Hüseyin'in araya girmesi ile affetmesi konu edilmiştir.

Baş: 121a

داستان خاتون بسم الله الرحمن الرحيم
باشلیالوم سوزه بسم الله ايله
دورشالوم دونى كون الله ايله

Son: 126a

اتا انا دعاسى مقبول اولور
انلرى خوشنود قول اولور

FT: Türkçe, harekeli ta'lik, 121a-126a yk; 13 st./ 2 stn., 210 x 145, 165 x 128 mm. Diğer FT özellikleri için bk. 137/1..

Kaynaklar: TDVA. IV. 164; Amil Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. yy. Kadar (Sultan II. Murad devri) : 824-855/1421-1451*, Kitabevi, İstanbul 1999s. 81-82; Kâzım Köktekin, "Eski Anadolu Türkçesi İle Yazılmış Hatun Destanı ve Dili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 1999, S. 12, s. 1-29.

145

87

Muhammediyye /محمديه

Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed b. Sâlih /محمد بن صالح اوغلى يازىجى اوغلى، ö. 855/1451

Manzum olarak kaleme alınan bu Türkçe eser, Yazıcıoğlu Mehmed'in yine kendisinin yazdığı Arapça *Megâribü'z-zamân*'ın manzum tercümesi olan Muhammediyye'sidir. İnzivaya çekilmişken bazı dostlarının kendisinden Hz. Peygamber hakkında bir eser yazmalarını istemeleri, bunun üzerine Hz. Peygamber'i rüyasında görüp Yazıcıoğlu'nun eserini yazma sebeplerindedir. Mevlid türü veya dinî-destanî eserler arasında değerlendirilebilecek eser üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yaratılış, ikinci bölümde Hz. Peygamber'in doğumu, hayatı, savaşları, mucizeleri ve yakınları; üçüncü bölümde ise kıyâmet alâmetleri, ahret hayatı ve hususiyetleri anlatılmaktadır.

Müellifinin ifadesine göre 9028 beyitten oluşan eser, farklı nazım biçimleri ve aruz kalıplarının kullanıldığı görülmektedir. Eserin elimizdeki nüshası, tam olup eserin sonunda muhtemelen eserin istinsahını yapan kâtib tarafından yazılan münâcât türünde bir manzume vardır.

Baş: 1b

اله واحد رب تعالى
هو الله البديع الحق الاعلى

Son: 269b

حبيبيه صلوة بيله تحيات
داخى أنه كم خير البريات

FT: Türkçe, ta'lik; 269 yk., 16 st./ 2 stn., 202 x 155, 160 x 114 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Başlıklar ve sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çehârkûşe vişneçürüğü renginde deri, mukavva zemin üstü siyah renkte gömme şemseli deri cilt. Cilt sırttan ikiye ayrılmış, şîrâze dağılmaya başlamış. Ayrıca eserde kurt yenikler vardır.

Kayıtlar: Nüsha Evâsıt-ı Şevvâl 956/ 1-11 Kasım 1549 tarihinde Ferhâd b. Emîr Şâh b. Muhammed b. Sungur tarafından istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. II. 1618; OM. I. 194-96; Karabulut. IV. 2772 (7440); Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, (hzl. Amil Çelebioğlu), İstanbul, 1996, MEB Yay.

Elimizdeki eser, XVII. yüzyıl klâsik Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Bosnalı Sâbit'in şiirlerini bir araya getirdiği dîvânının bir nüshasıdır. Sâbit'in kısa mesnevilerini de barındıran bir mecmua içerisinde yer alan divanda, 1b-42b arasında şairin kasîde, tarih ve musammatları yer almaktadır. 43b-104a arasında gazeller, 104-113a arasında, kit'alar, rübâ'iler, ferdler, müfredler ve matla'lar yer almaktadır. Divan 113a'da sona ermektedir; 114b-134b arasında şairin Edhem ü Hümâ mesnevisi, 135b-138b arasında Berbernâme mesnevisi, 139b-143b arasında da Derenâme mesnevisi vardır.

Yazma eser kütüphanelerinde 50 civarında nüshası bulunan divan Turgut Karacan tarafından neşredilmiştir.

Baş: 1b

خوشا فرخنده اختر ليله ممتاز و مستثنا
که عنوان برات قدریدر سر سوره اسرا

Son: 113a

آچلمز کن طلسم گنج مشکل بند شلوار ی
یتشدی تو دینجه آنی فتح ایتدی آغیز یاری

FT: Türkçe, ta'lik; 1a-113a yk., 19 st./ 2 stn., 200 x 125, 152 x 73 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. 1b'de etrafi turuncu bir cetvelle çevrili bir mihrâbiyye vardır. Mihrâbiyye'de yıldız zemin üzerinde turuncu, yeşili açık mavi mürekkeplerle çizilmiş hatâyî motifler vardır. Aynı mihrâbiyye 43b'de de yer almaktadır. Ayrıca nüshadaki tüm sayfa ve sütun cetvelleri yıldız olup başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Çârkûşe kahverengi deri, ebru kâğıtla kapak. Şîrâze dağılmış olup çoğu forma şirazedden ayrılmıştır.

Kaynaklar: Sâlim. 261-66; OM. II. 118; Tuhfe-i Nâilî. I. 135-36; İA. X. 10-14; DİA. XXXV. 349-50; M. Hancıç, *Miradziya Sâbitâ Uziçanına*, Sarajevo 1940; Turgut Karacan, *Bosnalı Alâeddîn Sâbit Divanı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1991.

Elimizdeki eser, XVII. yüzyıl klâsik Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Bosnalı Sâbit'in, Edhem ü Hümâ adlı mesnevisidir. Sâbit'in amaçladığı gibi tamamlayamadığı bu mesnevîde; Belh şehrinde sakalık yapan Edhem adlı bir gencin, Hümâ'ya olan aşkı konu edilmektedir. Eser mesnevî nazım biçiminde ve aruzun fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün kalıbı ile yazılmıştır.

Yazma eser kütüphanelerinde 50 civarında nüshası bulunan divan Turgut Karacan tarafından neşredilmiştir. Eserin elimizdeki nüshası Karacan'ın şerine göre 65 beyit civarında eksiktir.

Baş: 114b

حمد اکه کیم اولوب مدبر عرش
یتدی ظل همای فضلنی فرش

Son: 134b

بدلال وبخود فروشی کل
بشکيب و صبوری بلبل

FT: Türkçe, ta'lik; 114b-134b yk., 19 st./ 2 stn., 200 x 125, 152 x 73 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Nüshadaki tüm sayfa ve sütun cetvelleri yıldız olup başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Çârkûşe kahverengi deri, ebru kâğıtla kapak. Şîrâze dağılmış olup çoğu forma şîrazeden ayrılmıştır.

Kaynaklar: Bk. 148/1. Bosnalı Sâbit, Edhem ü Hümâ, (hızl. Turgut Karacan), Sivas 1990; Halit Balkaya, "Türk Edebiyatında Edhem ü Hüma (Edhemnâme) Mesnevileri ve Bir Yanlışlığa Dair.", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi: Prof. Dr. Sadi Çöğenli Özel Sayısı*, S. 18 (2001): 103-06.

148/3

90

Berbernâme / بربرنامه

Sâbit, Alâeddîn Bosnavî / علا الدين بوسنه وى / ö. 1124 / 1712.

Sâbit'in bu eseri; mesnevi nazım biçiminde, aruzun "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla kaleme alınmış olup 93 beyitlik kısa bir mesnevidir. Eserde bir berber çırağının Çorlu'da başından geçen bir olay anlatılmıştır. Sâbit'e has soğuk teşbihlerle kaba saba ifadelerin yer aldığı bu mesnevi, Turgut Karacan tarafından neşr edilmiştir.

Baş: 135b

نقل ايدر چورليده بر كاشف راز
بر جوان پاره او دلداده نواز اول

Son: 138a

آچلوب كاله عيش جاويد
چقدى كلجيله تقاريق اميد

FT: Türkçe, ta'lik; 135b-138b yk., 19 st./ 2 stn., 200 x 125, 152 x 73 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Nüshadaki tüm sayfa ve sütun cetvelleri yıldız olup başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Çârkûşe kahverengi deri, ebru kâğıtla kapak. Şîrâze dağılmış olup çoğu forma şîrazeden ayrılmıştır.

Kaynaklar: Bk. 148/1. Turgut Karacan, "Sâbit, Berbernâme", *Çevren*, Cilt: XVII, no: 76 (1990): 37-44.

148/4

91

Derenâme (Söz Ebesi / Hâce Fesâd) / (سوز ايه سى / خواجه فساد)

Sâbit, Alâeddîn Bosnavî / علا الدين بوسنه وى / ö. 1124 / 1712.

Sâbit'in kısa mesnevileri arasında yer alan bu mesnevi; aruzun "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbı ile yazılmıştır. Eserde halk arasında "Söz Ebesi" diye meşhur olan bir kötü adamın Ermeni bir kadına aşık olması, onu elde edemeyince de birkaç arkadaşıyla kadına tuzak kurup ona tecavüz etmeleri hikâye edilmiştir.

Baş: 139b

زمره شيفته دن بر نخسند
نقل ايدردى بر عجايب پابند

Son: 143b

اول زماندن طويلوب منقبه سى
قالدى اول شخصه سوز ابه سى

FT: Türkçe, ta'lik; 139b-143b yk., 19 st./ 2 stn., 200 x 125, 152 x 73 mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı Avrupa kâğıt. Nüshadaki tüm sayfa ve sütun cetvelleri yıldız olup başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Çarküşe kahverengi deri, ebru kâğıtla kapak. Şîrâze dağılmış olup çoğu forma şîrazeden ayrılmıştır.

Kaynaklar: Bk. 148/1. Bosnalı Sâbit, *Derenâme ya da Hâce Fesâd veya söz Ebesi*, (hzl. Turgut Karacan), Sivas 1990.

151

92

Şarkı Mecmû'ası / شرقى مجموعہ سى

Eser bir şarkı mecmuası olup, muhtelif makamlarda genellikle şairleri belli olmayan şarkılar yer almaktadır.

Baş: 1a

شرقى اصفهانى
اي جفا جو جوړه مائل دلربا کوسدم سکا
اي فلک مشرب هزاران آشنا کوسدم سکا

Son: 66b

ایمروز و در دست نه پیدا
یارم بکشتی کشتی بد ریا

FT: Türkçe, ta'lik; 66 yk., b.b. st./ b.b. stn., 195 x 125, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mukavva zemin üstü kırmızı renkte bez cilt. Yaprakların bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu için şîraze yoktur.

158

93

مجموعه الاشعار والفوائد / Mecmû'atü'l-Eş'âr ve'l-fevâ'id

Farklı eserlerden koparılan formların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bu eserde; şiir, fevâ'id, ilaç tarifleri gibi farklı konulardaki metinler bir araya getirilmiştir. 1a boş. 1b-4a arasında Farsça kısa hikâye ve anekdotlar yer almaktadır. 4b-7a boş. 7b'de Eflâtun ve kadim Yunan âlimlerinin kadim Mısır'da bir yılın bir ay olarak telakkî edildiğine dair Farsça bir metin. 8a boş. 8b-9a'da ilaç tarifleri vardır. 9b'de felâhat (ziraat) ilmine dair Türkçe kısa bir metin bulunmaktadır. 10a-b'de birkaç ilaç ve madde tarifi vardır.

11a'da muhtemelen mecmuanın sahibi olması gereken birkaç isim kayıtlıdır. 11b'de Remzî'nin bir gazeli. 12a'da birkaç beyit, 12b-13a arasında 4 mektup metni vardır. 13b-22b arasında "der-beyân-ı menâsıb-ı sitte" başlıklı Rumeli'deki yerler hakkında kısa kısa bilgiler verilmiştir. 23a-25a arasında yine Rumeli ve Anadolu'daki arpalıkların listeleri vardır. 25b boş.

26a-28b arasında Sıdkî mahlaslı bir şairin şiirleri vardır. 29a-46b arasında ise Sâbir, Râgıb-ı kadîm, Vehbî (III. Ahmed'in yaptırdığı çeşmeye tarih), Nef'î, Bâkî, Âşık Ömer, Nedîm, Rahmî, Şeyhî mahlaslı İstefe şeyhi Seyyid Mustafâ Efendi, Hâfız, Şâhî, Ahmed, Necîb, Halîmî, Sabûhî, Vahdetî, Yahyâ, Nâbî, Zülâlî, Firâkî gibi şairlere ait şiirler yer almaktadır. 47a-51a arasında birkaç mektup sureti, İstefe kasabesindeki köylerin isimleri ile Sürûrî'nin bir hezeli vardır. 51b-56b arasında Zihni'nin kaside nazım biçimiyle kaleme alınmış 3 hicviyesi vardır. 56b-58a arasında Veysi'nin "Elâ ey şehri-i İstanbul" ifadesiyle başlayan meşhur kasidesi, 58b-66b arasında Kâzım, Hilmi, Rızâ, Es'ad gibi birkaç şairin şiirleri ile birkaç mektup sureti, 67a-68b arasında Midhat Paşa hakkında Kâzım Paşa'nın kaleme aldığı kaside nazım biçimindeki hicviyesi vardır. 69a-70a arasında Muhammediye şerhinden alıntılanmış birkaç manzume mevcutken 70b-82a arası boştur. 82b'de İstefe'deki bir mahkeme davasının hücceti yer almaktadır. 83a boş. 83b'de her ayın ikişer gününün naHS olduğuna dair bir kayıt, 84a'da birkaç beyit vardır. 84b-85a boş. 85b'de Yine İstefe'deki bir mahkeme davasının hücceti mevcuttur. 86a-b boş. 87a'da Arapça rakamlar hem yazı hem rakamlarla yazılmıştır. 87b-88a'da vefk ilmine dair Arapça bir metin, 88b-89a boş. 89b-90a arasında İstefe'de cereyan eden hükûkî meseleler dair mektup tarzında iki metin vardır. 90b-91a boş. 91b-95b arasında macun terkipleri vardır.

Baş: 1a

یکی در باغ خود رفت دزدی را دید پشت واره پیاز
برشیت خود گرفته گفت در باغ من چه میکنی گفت میرفتم

Son: 95b

بو اجزالی سحق ایدوب انچه الكدن اله یوب بعده کفایت مقداری تریاکیله یوغوروب ... ایده لر بش در هم قور
صح اولور ...

FT: b.b. (Türkçe, Arapça, Farsça); b.b. (Ta'lik, nesih, rik'a); 95 yk., b.b. st./ 1 stn., b.b. x b.b., b.b. x b.b. mm. b.b. Genel olarak başlıkların yazımında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Dağınık formların bir araya getirildiği bu eser, mukavva zemin üstü nefti renkte, yıldız cetvelleti bir deri cildi bulunan iki kapak arasına alınmıştır. Yapraklar dağınık haldedir.

163

94

سلیمان نامه کبیر / Süleymânâme-i Kebîr

Firdevsî-i Rûmî (Uzun Firdevsî) / (اوزون فردوسی) 918/1512'den sonra. Bu Türkçe eser, XV. yüzyıl tarihçi ve şairlerinden Firdevsî-i Rûmî tarafından kaleme alınan Süleymânâme-i Kebîr adlı eserin 29. ciltten 65. cildin yarısına kadarki bölümü ihtiva etmektedir. Eserde esas temayı, Hz. Süleyman ile ilgili kıssalar oluşturmakla birlikte dil, edebiyat ve halk bilimi özelliklerini taşıyan hatta astronomi, coğrafya, tıp ve gemicilik gibi alanlarında ilgilendirmektedir. Firdevsî, II. Mehmed döneminde yazmaya başladığı bu eserini, II. Bâyezîd ve I. Selîm dönemlerinde de yazmaya devam etmiştir. Kendi ifadesiyle 50-60 yılını bu eserin yazımı için harcamıştır. Eserin tamamı olmasa da bazı ciltleri bazı yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu olmuştur.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم
حضرت سلیمان نامه علیه السلام یکر می طقوزنجی جلدن التمش بشنجی جلدك نصفنه دكين نقل اولنور
یعنی اوتوز التی بیچق جلد بو جلدك ایچنده بیان اولنور
یکرمی طقوزنجی جلدن اوتوزنجی جلده دकिन سام ایله رستمك عظم جنك و سیرانلری واردر...

Son: 176a

رستمه حواله قیلدی رستم دخی تیغ ضحاکى برابر ویردی تیغلر بربرینه افعی مثال صرمشدر اوددوکلی
میدانی دوتدی نوبت رستمه کلدی اشغیده ان شاء الله ذکر اولنور التمش بش بیچق جلد دخی بونده تمام اولدی
بوندن صکره عجایب غرایب قصه لر نقل اولنور

FT: Türkçe, ta'lik, 176 yk.; 41 st./1 stn., 290 x 205, 260 x 170 mm. Sarımtırak, orta kalınlıkta, az aharlı, su yollu kâğıt. Başlıklar, kimi özel isimler, sayfa cetvelleri ve kimi ibareler arasına konan büyükçe noktalar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Bu noktaların bazıları da yeşil mürekkeple imla edilmiştir. Mukavva zemin üstü vişneçürüğü renginde miklepli deri cilt. Yazmanın tümünde nemlenme vardır. Cildin kenarları hayli yıpranmış.

Kayıtlar: Eser, 25 Cemâziyelâhir 1227/ 1812-13 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. II. 106; İA. IV. 649; DİA. XIII. 127-129; Halil İbrahim Usta, "Firdevsî-i Rûmî'nin Bir Münâzarası", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 49, 1 (2009): 61-93.

Atâ Çatıkkaş, "Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme-i Kebir'i: 72. cilt, gramersentaks-lûgat-metin.", İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul 1979 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); Hamdi Güleç, "Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'si (42. Cilt) Dâsitân-ı Ceng-i Aheng-i Efrasiyab-ı Türk' üzerinde bir metin incelemesi." Ege Üniversitesi, SBE, İzmir 1994 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); Gülnaz Genç, "Firdevsî-i Rumi: Süleyman-name (25. ve 26. ciltler.", Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 1995 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); İlhamı Jafarova, "Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme-i Kebir'i 63. cilt: inceleme-metin-dizin.", Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 2010 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); İlhamı Caferoğlu, "Firdevs-i Rûmî'nin Süleymân-nâme yazmasının bilimsel yayını ve dil incelemeleri: 81. cilt, 28 yaprak (1), Mimar Sinan Üniversitesi, SBE, İstanbul 2003 (Yayımlanmamış YL. Tezi); Sezer Özyaşamış, "Firdevs-i Rûmî'nin Süleymân-nâme yazmasının bilimsel yayını ve dil incelemeleri: 81. cilt, 28 yaprak (2).", Mimar Sinan Üniversitesi, SBE, İstanbul 2003 (Yayımlanmamış YL. Tezi); Fikret Türkmen, "Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme isimli Eserinin Yazılışı ve Nüshaları." *Edebiyat ve dil yazıları: Mustafa İsen'e armağan*, (Ed. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Süer Eker), Ankara 2007; Asuman Ahmed Abdo Shaban, "Firdevsî: Süleyman-nâme (44.cilt), metin ve fiiler üzerine bir inceleme.", İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1990 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); Halil İbrahim Usta, "Firdevsî-i Rûmî: Süleymannâme-i Kebîr (c.43-46): inceleme-tenkitli metin-sözlük", Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 1995 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); Yasemin Abul, "Süleymannâme-i Kebir'in 43. cildi üzerinde metin ve inceleme.", Celal Bayar Üniversitesi, SBE, Manisa 2004 (Yayımlanmamış YL. Tezi).

167

95

Mazharu'l-Acâyib (Tercüme-i Tûtînâme) / (ترجمه طوطی نامه) / مظہر العجایب لطیفی / Latîfî

Eser, Doğu edebiyatının hikâye türündeki en önemli eserlerinden birisi olan Tûtî-nâme'nin Latîfî mahlaslı biri tarafından Çağatay Türkçesine yapılan tercümesidir. Bu tercümenin kaynak metni, aslen Sanskritçe olup adı Sukasaptati (Çakasaptati)'dir. Eserde, çerçeve hikâye tekniğiyle bir papağanın ağzından çıkan hikâyeler yer almaktadır. İlk düzenli çevirisi 1330 yılında Şeyh Ziyâeddîn Nahşebî tarafından yapılmıştır. Hikâyelerin daha evvel de çevirisi yapılmışsa da bu çeviriler fazla kaba ve yalın, ayrıca sanatsal değer taşımayacak tarzda olduğu için yeni bir çeviriye ihtiyaç duyulmuştur. Nahşebî, eseri “gece” adını verdiği 52 bölüme ayırarak tercüme ederken kaynak metindeki bazı hikâyeleri atlamıştır. Zamanla Nahşebî'nin tercümesi de anlaşılabilir hale gelince, Türk-Hint hükümdarı Ekber'in emriyle Eb'ül-fazl b. Mübârek eseri yeniden tercüme etmiştir. XVII. yüzyılda ise Muhammed Kâdirî aldı biri tarafından 35 bölüme indirilip daha da sadeleştirilmiştir. Nahşebî'nin verisyonunun esas alındığı elimizdeki tercüme, mahlasını Latîfî olarak veren bir mütercim tarafından Hidmet Mevlânâ Ra'dî diye tanıtılan bir devlet adamının işareti ile Çağatay Türkçesine tercüme edilmiştir. Bahsi geçen iki isimle ilgili olarak başvurulmuş temel biyografik kaynaklarda bilgi bulunamamış olup konuyla ilgili olarak ayrıntılı bir araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Baş: 1a

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين غفر الله
ولى و ابيهما ... راويان اخبار و ناقلان آثار انداغ ايتيب ددلار كيم ايام ...

Son: 349a

قلماقغه مشغول بولدى و برجه مؤمن لارنى هم الله تعالى انصاف برييب اوز عبادتيغه آشنا قلغاي آمين و رب
العالمين آمين و رب العالمين برحمتك يا ارحم الراحمين

FT: Çağatay Türkçesi, ta'lik, 349 yk., 15 st./1 stn., 356 x 215, 265 x 150 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva zemin üstü yeşil renkte kâğıtla kaplı şemseli ve salbekli cilt. Zemini kırmızı mürekkeple boyanmış şemse ve salbekte hatâyî motifler vardır.

Kayıtlar: Eser, 1299/1881-82 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: İbrahim Sona, “Türk edebiyatında Tûtî-nâme Hikâyeleri (inceleme-tenkitli metin)”, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara 2012 (Yayımlanmamış Dr. Tezi).

168

96

مجموعه انشا / Mecmûa-i İnşâ

Mecmûada, Meclis-i mâliye azasından Nazîf Efendi'nin mazbatası, Alî Paşa'nın Kıbrıslı Mehmed Efendi'nin Rumeli teftişini konu alan Fransızca kaleme aldığı ve Ârifî Bey'in Türkçeye tercüme ettiği takriri, Paris anlaşmasını imzalayan düvel-i sittenin sefirleri tarafından yazılan tezkerenin aynen tercümesi, muhârebe esnasında düvel-i müttefikenin devlet-i aliyyeye teklif ettiği askerî tanzimatın reddine dair Reşîd Paşa'nın yazdığı lâyhâ, Alî Paşa'nın Fransızca kaleme aldığı ve Türkçeye tercüme edilen i'lânâmesi gibi daha ziyade XIX. yüzyıla ait mektuplar yer almaktadır. Mektuplar 31a'da son bulurken şiirler vardır.

Baş: 1a

مجلس عالی خزائن رئیسى رشدى پاشا انشاسیله مالیه خزینه سینه و سائر دوائر اعطا اولنان بیان نامه نك
صورتیدر ۵ جمادی الآخر ۱۲۸۱
دایره لر طرفندن اموال حربیه نك حسن اداره سیله بر کونه تلف و سرف وقوعه کلامسى و محاسبه لرینك
یولنده رؤیت اولنمسی...

Son: 31a

... لکن بعدازین بونک صیدا ایالتنده قالمسی طرف شاهانه مزه بین الدول شئین و نقیضه یی

FT: Türkçe, rik'a, 37 yk., 15 st./1 stn., 215 x 155, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çâr küşe kahverengi, yıldız zencirekli mukavva zemin üstü siyah renkte bez cilt. Yer yer yapraklar şirazedden ayrılmıştır.

171

97

مخوف اوچوروملر / Mahûf Uçurumlar

Mehmed Behçet Yazar / محمد بهجت یازار / 1890-1980

Fecr-i Âtî edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Mehmet Behçet Yazar'ın şiirlerinin Arap harfleriyle yazıldığı bu eserin numaralandırılmış sayfa sayısı 274'tür. s.1'de şairin adı, şiir kitabına verdiği isim ile kitapta yer alan metinlerin başlıkları kaydedilmiştir. s.2'de kırmızı mürekkeple yazılmış ve 25 Temmuz 1324 tarihli bir şiir kaydedilmiştir. Şiirin sonunda "Alî Cânib" imzası vardır. Mehmet Behçet Yazar'ın şiirleri, s.3'ten itibaren başlayıp 269. sayfaya kadar devam eder. s. 270 boştur. 271-274 sayfaları arasında kitabın fihristi yer alır. Fihristin sona erdiği 374. sayfanın arkasından gelen numaralandırılmamış sayfada "Kardeşim Behçet Beg'e" başlıklı bir şiir vardır. Mehmed Emîn imzasının olduğu bu şiirin başında "Selanik: Teşrin-i evvel 1324" kaydı vardır.

Şiir kitabında; Mahûf Uçurumlar, Defter Hâtrâtıma (Ali Cânib Bey'e ithaf edilmiş), Mübhem Adımlar, Zulmetler İçinde, Fânî Tehassürler, Bir kızım Olaydı, Küdûret Tablosu, Kurbanlar (Manzum), Muallime, Gözleriniz İçin, Rüyalarım, Susadım (Manzum), Zehrî Günlerimden, Güneşere Dâir (Manzum), Modada Bir Akşam (Manzum), Ah Şu Kadınlar, Küçük Hanım (Manzum), Paskalyada, Dalgın Parçalar (Manzum), İstikbâle Doğru, Hâtıralar, Câmi, Elemler, İztırâb-ı Muhayyel, Al Gelincik, Samîmî Hulyâlar, Ruhum Diyebilir miyim?, Bedbaht Taşlar, Hayât-ı Aşk, Emel-i Şikeste (Manzum), Senin İçin, Dinliyor musun?, Temennîler başlıklı çoğu mensur bazıları da manzum olan şiirleri yer almaktadır.

Şiirlerin sonunda yazılış yeri ve tarihleri mevcuttur.

Baş: s. 3

مخوف اوچوروملر
بر متروکه: بویوک بر خلجاندن صکره:
أوت... أوت مخوف، هولناک

Son: s. 269

بونک اوزرینه بر چوق گونلر کچمشدی فقط او ملانک هنوز گورنمیور... و حالا او ایکی صولغون بکزمی
مکتوبی اوکا ویرمک امللریله روح کبی صاقلیبورم
بکقوز: ۲۵ حزیران ۳۲۴

FT: Türkçe, rik'a, 275 sayfa.; b.b. st./ 1 stn., 190 x 110, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, kalın, fabrikasyon kâğıt. Şiirler eflatun renkli bir mürekkeple yazılmıştır. Çiçek motifli ince bir kâğıtla kaplı kapak.

Kaynaklar: Necatigil. 408-09; TDEA. VIII. 569; İnal. ??? 269; Rıfat Necdet Evrimer, *Fecr-i Ati Şairleri Mehmed Behçet ve Tahsin Nahid*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1961; Mehmed Behçet Yazar, *Edebiyatçılar Âlemi* (Yayına hazırlayan: Mustafa Everdi), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999.

172

98

Çile / چله

Mehmed Behçet Yazar / محمد بهجت یازار / 1890-1980.

Eserde, Fecr-i Âtî edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Mehmet Behçet Yazar'ın bazı şiirleri Arap harfleriyle yazılmıştır. Yazıldıkları tarihe göre kronolojik olarak sıralanan bu şiirlerin ilki 12 Kânûn-ı Sâni 1938'i gösterirken sonuncusu 18 Mart 1948'i göstermektedir. Bu şiirler arasında yeni tarz şiirlerin yanında gazel, kıt'a, rubâ'î ve şarkı gibi klâsik şiirin nazım biçim ve türlerinde de şiirlerin yazıldığı görülmektedir.

Şiir kitabında, Dögüm, Kader Makdûrundayız, Dolsun Gelsin Câm-ı Mey, Sen Kim Kuşa Men Dâm Olam, Fecr-i Ezelîyiz, Ka'be-i Aşka Doldı Yâr, Bahâr-ı Güle Vir Taze Can, Âşıklarına Geçmiş Ola, Takdîre Mecbûrî Rıza, Yar Gönüldür Saray, Mehmedçik gibi başlıklı şiirler yer almaktadır.

Baş: s. 3

فانته زی

دوکوم

سه ویورمی یم، سه وه جکمی یم
نه اوت دیرم، نه خایر دیرم

Son: s. 136

... قوتک یانمیجه تاب و فری

نه یلیه یم بن بو عمر دربدری

۱۸ مارت ۱۹۴۸۳۲۴

FT: Türkçe, rik'a, 275 sayfa.; b.b. st./ 1 stn., 190 x 110, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, kalın, fabrikasyon kâğıt. Şiirler eflatun renkli bir mürekkeple yazılmıştır. Çiçek motifli ince bir kâğıtla kaplı kapak.

Kaynaklar: Necatigil. 408-09; TDEA. VIII. 569; İnal. ??? 269; Rıfat Necdet Evrimer, *Fecr-i Ati Şairleri Mehmed Behçet ve Tahsin Nahid*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1961; Mehmed Behçet Yazar, *Edebiyatçılar Âlemi* (Yayına hazırlayan: Mustafa Everdi), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999.

173/2

99

Bk. 172 Çile / چله

Baş: s. 61

فانته زی

دوکوم

سه ویورمی یم، سه وه جکمی یم
نه اوت دیرم، نه خایر دیرم

Son: s. 96

بیلمم که بو دنیاده نه در تغیرم
دوندیسسه حیاتم فورومش بر دره یه
۱۶ ایلول ۱۹۴۱

FT: Türkçe, rik'a, 58-96 sayfalar arası., b.b. st./ 1 stn., 110 x 65, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, kalın, fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Kahverengi bez cilt.

173/1

100

یوماق / Yumak

Mehmed Behçet Yazar / محمد بهجت یازار / 1890-1980

Eserde, Fecr-i Âtî edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Mehmet Behçet Yazar'ın *Yumak* adlı şiir kitabındaki şiirlerin Arap harfli metinleri yer almaktadır. Yazıldıkları tarihe göre kronolojik olarak sıralanan bu şiirlerin ilki 22 Eylül 1937'yi gösterirken sonuncusu 24 Teşrîn-i Sâni 1937'yi göstermektedir. Şiirler s. 56'da son bulmaktadır. 57-58. sayfalar boştur. 59. sayfadan itibaren aynı şairin diğer bir şiir kitabı olan *Çile* başlamaktadır.

Şiir kitabında, O Gece, O Gün, Çamlar, Bîçâre Gönül, Yakamoz, Fantezi (Ya da), Gönül, Bora, Bu Âşık Gâh Olur Mecnûn, Silüet, Kor, Kıyıları, Âlem Hayâl u Hâb İmiş, Sığ, Cândan Ezelden Geçmişiz, Rindân İçin Koşmak Gerek, Gelincik, Çok Yandı Bu Gönüm, Yumak, Perî Bacaları başlıklı şiirler vardır.

Baş: s. 3

اوگیجه ..
صاری گلدن دی صولان بکظی آبک
یوکه سیمی ده گلدن بابیغین صاوکه تللی آیدن آیدن...

Son: s. 56

ایچی دولو شعر آوی پرلرک
جیجیلی بیجیلی پری باجالری
طیشتی دولو سحر بو پرلی پرک
جیجیلی بیجیلی پری باجالری
۲۴ تشرین ثانی ۱۹۳۷

FT: Türkçe, rik'a, 1-58 sayfalar arası; b.b. st./ 1 stn., 110 x 65, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, kalın, fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Kahverengi bez cilt.

Kaynaklar: Bk. 172.

174

101

بیک گول چوبانلری / Bingöl Çobanları

Kemâleddîn Kamu / کمال الدین کامی / 1901-1948.

Eserde, 20. yüzyılın şairlerinden Kemalettin Kamu'nun *Bingöl Çobanları* adlı şiir kitabında yer alan şiirlerinin Arap harfli metinleri yer almaktadır. Eserde 40a'ya kadar Kemâleddîn Kamu'nun şiirleri yer aldıktan sonra 4 yapraklık bir boşluktan sonra Ahmed Kudsi Tecer (ö. 1967) ve Ahmed Muhip Dıranas'ın (ö. 1980) şiirleri yer alır.

Kitapta; Hicret, Gurbet, Türkün İlâhîsi, Bingöl Çobanları, İzmir Yollarından, İrşâd, İzmiire Tehassür, Kitâba, İstiklâl Ordusu Şehirlerine, Dumlupınar Yolunda, Çankaya, Dadaş, Üç Yıl, Seneler, Enginde Hâturalar, Bahtı Parlak, Sam, Kimsesizlik, Yurda

Dönüş, Güz, Baharda Tabiat, Tuna, Akdenizden, Yeter ki, Hava Yolcuları, Parisde Renklerden Bahsederken, Siperde Akşam, Bir Yolcuyum, Tek Adam, Ta'kîb, Zafer, Onbaşı, Uçurma, Meçhûl Asker, Bir İhtiyar, Tevfik Fikretin Büyük Ruhuna başlıklı şiirleri vardır.

Baş: 2a

هجرت
اللهم نه بوكاليتجى، نه بوغوجى بر گجه
گوزلرمز بولوطندى آرابه يه بيننجه؛

Son: 70b

بيلديز لرك التون باغچه سنده يز
أبديتكله كلك ديز ديزه ...!
احمد حمدى
٢١ مارت ١٩٣٦

FT: Türkçe, rik'a, 70 sayfa.; b.b. st./ 1 stn., 193 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Siyah kâğıtla kaplı kapak.

Kaynaklar: Necatigil. 207-208; Rifat Necdet Evrimir, *Kemalettin Kamu: Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri*, Üçler Basımevi, İstanbul 1949; Necmettin Esin, *Kemalettin Kamu*, Tokar Yayınları, İstanbul 1975; Gültekin Samanoğlu, *Kemalettin Kami Kamu: Hayatı, Sanatı ve Şiirleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1986.

175

102

Gençlik / كنجلك

Tahsîn Nâhîd / تحسین ناهید / 1887-1919

Eserde, Fecr-i Âfî topluluğunun şiir ve tiyatro sahasındaki güçlü temsilcilerinden Tahsîn Nâhîd'in *Gençlik* adlı şiir kitabının birinci cildi yer almaktadır. Biri manzûm biri de mensur olmak üzere iki ciltten oluştuğu söylenen bu kitabın bu birinci cildinde, Siyâhlar, Pencerenin Karşısında, Ezhâr-ı Âmâl, Sessiz Giryeler ve Tiyatroda başlıklı farklı şiir kitaplarında yer alan şiirler bulunmaktadır. Her şiirin sonunda, yazıldığı yer ve tarih tam olarak kaydedilmiştir. Kitabın jenerik sayfasında verilen bilgiye göre şiirlerin 1317-1328 (1899/1900-1904-05) yılları arasında yazıldığı anlaşılmaktadır. Şiirler 192. sayfada son bulurken, 193-195. sayfalar arasında kitapta yer alan tüm şiirleri gösteren bir fihrist vardır.

Gençlik kitabında; Mukaddime başlıklı bir şiir vardır. *Siyahlar* kitabında ise Zühre, Şimşek, Mehtâb, Sabâvet, Suna, İncelik Perisi, Tesellî, Kız Çocuklar, Gözlerin, Çılgın, İstikbâle Doğru, Bir San'atkâra, Bir Giryeye, Sen Hasta İken, Bir Güzele, Sisler Arasında, Pencerenin Karşısında (Bu başlık altında 12 ayrı şiir vardır) başlıklı şiirler vardır.

Ezhâr-ı Âmâl adlı kitapta ise; Gece Yarısı, Eldivenin Düğmesi, Kurdelenin Parçası, Bir His, Bilsek, Beklerken, Aşka Karşı, Yeşil Yaprak, Şükûfedân-ı Şikeste, Karanlık Hisler, Kadınlar, Takdîr-i Perişân, Gecelerin İlhamı, Fener, Meşâkk-ı Hayat, Sabah-ı Bahar, Bir Şir-i Muhayyel, Bir Ömr-i Hayâlî, Adada Bir Gece başlıklı şiirler vardır.

Sessiz Giryeler kitabında ise, Kâriyerime, Hayâl ü Ümmîd, Yine Sensin, Şimdi Sensiz, Leyle-i Garâm, Hüsüne Nazîre, Zühre, Son Nağme başlıklı şiirler vardır.

Tiyatroda adlı şiir kitabında ise genellikle Fransızca başlıklı beş şiir vardır.

Şiir kitabı, Sanat İçin başlıklı bir şiirle sona erer.

Kitapta şiiirlerin ithaf edildiği birçok kişinin adı anılmaktadır ki bu isimlerin çoğu şairle aynı edebi topluluk içinde yer almaktadır. Bunlar arasında Nâ’il ve Emîn Beyler, Râ’if Necdet Bey, Cihân Bey, Haşmet Bey, Süreyyâ Bey, Müfid Râtib Bey, Muhyiddîn Bey, Salâhaddîn Bey, şekîb Memdûh Bey, Nûrf Ziyâ Bey, Ahmed Hâşim Bey (Ezhâr-ı Âmâl Kitabının tamamı kendisine ithaf edilmiş), Abdûlhak şinâsî Bey, Sermed Muhtar Bey gibi isimler yer almaktadır.

Tahsîn Nâhid’in bu şiir kitabında yer alan şiirleri; Arap harfleriyle basılmış olan Rûh-ı Bî-kayd adlı şiir kitabıyla karşılaştırıldığında; birkaç şiir hariç, elimizdeki defterde yer alan çoğu şiirin Rûh-ı Bî-kayd’da yer almadığı görölmektedir. Dönemin dergilerinden derlemek suretiyle Tahsîn Nâhid’in Rûh-ı Bî-Kayd’daki şiir kitabında yer almayan şiirlerini neşreden Nurullah etin’in makalesinde de; elimizdeki şiirlerin çoğunun yer almadığı görölmektedir. Hal böyle olunca elimizdeki defter, Tahsîn Nâhid’in şiirlerini tespit edip onun şiirini yorumlama noktasında çok önemli bir malzeme sunmaktadır.

Baş: s. 1

تحسين ناهيد

کنجلك

برنجی جلد

منظوم

(سیاهلر، پنجره کک قارشسنده، از هار آمال، سسن کریه لر، تیاتروده..)

(s. 3)

کنجلك

كوزل قومشومه

کنجلكمه دهها دوغروسی چوققلغمه خاتمه چکن...

Son: s. 192

ظن ایدرسه م بو صنعتک شانی،

هپ بودر بویله سوسلو پسولو یالان!..

کوزه لم کل بو شعر صافه اینان.

حیدر پاشا: ۱۹ مارت ۱۳۲۲

FT: Türkçe, rik’a, 165 sayfa.; b.b. st./ 1 stn., 157 x 97, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Mukavva zemin üstü siyah renkte bez cilt. Kimi şiirlerin başında çizilmiş resimler vardır.

Kaynaklar: Necatigil. 363-64; Büyük Türk Klâsikleri. XII. 64-73; Rıfat Necdet Evrimer, *Fecr-i Atı şairleri Mehmed Behçet ve Tahsin Nahid*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1961; Mîna Urgan, *Bir Dinazor’un Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010; Kazım Çandır, Tahsîn Nâhid ve şiirleri Üzerine Bir Araştırma/İnceleme”, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Isparta 2001 (Yayımlanmamış YL Tezi); Bayram Kabakçı, “Tahsin Nahit: Hayatı-Sanatı-Eserleri”, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale 2002 (Yayımlanmamış YL Tezi); Vildan Bilmiş, “Tahsin Nâhid: İnsan ve Eser(Hayatı, şiirleri)”, Fırat Üniversitesi, SBE, Elazığ 2011 (Yayımlanmamış YL Tezi).

Nurullah etin, “Tahsin Nahit ve şiiri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXVI, S.1-2, Ankara 1993: 23-33; Nurullah etin, “Tahsin Nahid’in Rûh-ı Bî-Kayd Adlı Kitabında Yer Almayan şiirleri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya*

Fakültesi Dergisi, C.XXXVII, S.1-2, Ankara 1995: 541-581; Nurullah Çetin, "Tahsin Nahid'in Rûh-ı Bî-Kayd Adlı Eseri", *Türkoloji Dergisi*, C.XII, S.1, Ankara 1997: 209-275.

176

103

[Defter] / [دفتر]

Tahsîn Nâhîd / تحسین ناهید 1887-1919

Eserde, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında yaşamış olan ve Fecr-i Âtî topluluğunun şiir ve tiyatro sahasındaki önemli temsilcisi olan Tahsîn Nâhîd'e ithaf edilen şiirleri derlemektedir. Manzum ve mensur olarak yazılan bu şiirleri, Tahsîn Nâhîd'in birçoğu Fecr-i Âtî topluluğundan arkadaşı olan şairler yazmıştır. Bahsi geçen bu şairler ile şiirlerinin isimleri şu şekilde sıralanabilir:

Emîn Bey (Emîn Bülent Serdaroğlu): Hisârlara Karşı.

Şekip Memdûh Bey: Melâl-ı Gürîzân, Muhammed'den Bir Parça (mensur şiir).

Ahmed Hâşim: Şi'r-i Kamerden Bir Parça.

İzzet Melîh Bey: Köyde Bir Balo Gecesi (mensur şiir).

Muhyiddîn Bey: Bilsen ve Sevsen.

Selâhaddîn Bey: Alfred de Mösyö: Bir Mersiye (çeviri), Melâl-i Mübhem, Bilmem ki Ne Yazayım.

Nâ'il Bey: Yalnızlıklarım.

Râ'if Necdet Bey: Girye-i Rûh, Vedalaşırken.

İbrâhîm Mehdî Bey: Beyaz Yalanlar.

Refik Hâlid Bey: Hâb-ı Mükennen.

Halîl Nâşid Bey: Bir Hayât.

Haşmet Bey: Bir Nağme veya Mektub Olacaktı.

Ziyâ Şâkir: Çizilmiş Satırlar, Düşünürken.

Müfid Râtib Bey ve Dâver Bey'in şiirleri.

Tahsîn Nâhîd'in kendisi veya Mehmed Behçet Yazar tarafından derlenen bu defter; Tahsîn Nâhîd'in mensup olduğu edebiyat topluluğu temsilcileri olan ilişkisini göstermesi bakımından önemli malzeme sunmaktadır.

Baş: s. 1

قرده شم أمين بك طرفندن:

حصارلره قارشى

غروبه قارشى مهابتله ديكله نن قله لر...

Son: s. 99

غبارياسى موقت بر آن حضور اچون بنيمساتيوردى...

۱۷ مایس ۳۲۱ بك اوغلى

تحسين ن

شو اثر هر حالده شایان تقدیردر

FT: Türkçe, rik'a, 101 sayfa.; b.b. st./ 1 stn., 130 x 80, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Yer yer mor ve kırmızı mürekkepli kalemler kullanılmıştır. Mukavva zemin üstü yeşil renkte bez cilt. Birçok yaprak kopmuştur.

Kaynaklar: Necatigil. 363-64; Büyük Türk Klâsikleri. XII. 64-73; Rifat Necdet Evrimer, *Fecr-i Ati Şairleri Mehmed Behçet ve Tahsin Nahid*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1961; Mîna Urgan, *Bir Dinazor'un Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

2010; Kazım Çandır, Tahsîn Nâhid ve Şiirleri Üzerine Bir Araştırma/İnceleme”, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Isparta 2001 (Yayımlanmamış YL Tezi); Bayram Kabakçı, “Tahsin Nahit: Hayatı-Sanatı-Eserleri”, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale 2002 (Yayımlanmamış YL Tezi); Vildan Bilmiş, “Tahsin Nâhid: İnsan ve Eser (Hayatı, Şiirleri)”, Fırat Üniversitesi, SBE, Elazığ 2011 (Yayımlanmamış YL Tezi).

Nurullah Çetin, “Tahsin Nahit ve Şiiri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXVI, S.1-2, Ankara 1993: 23-33; Nurullah Çetin, “Tahsin Nahid’in Rûh-ı Bî-Kayd Adlı Kitabında Yer Almayan Şiirleri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXVII, S.1-2, Ankara 1995: 541-581; Nurullah Çetin, “Tahsin Nahid’in Rûh-ı Bî-Kayd Adlı Eseri”, *Türkoloji Dergisi*, C.XII, S.1, Ankara 1997: 209-275.

177

104

Şiirler / شعرلر

Rızâ Tevfik Bölükbaşı / رضا توفيق بولوك باشي, 1869-1949.

Eserde; *feylesof* lakabıyla bilinen II. Meşrutiyet devri şair, edebiyatçı, felsefeci ve politikacılarından Rızâ Tevfik Bölükbaşı'nın şiirleri yer almaktadır. Şiirler 50b'de son bulur. 50b'den sonra birçok boş sayfa yer almaktadır; defterin sonunda defterde yer alan şiirlerin bir fihrisine yer verilmiştir.

Kitapta; Sâzende-i Nâzende, Nefes: Fitne-i Aşk ile, Nefes: Gel Zâhid, Baba Nasihati, Harab Mabed, Dîvân: Bir Çetin Kayayım, Göz Aşinalığı, Hummâ-yı Aşk, Hep Sendedir, Nefs-i Levvâmenin Bana Hitabı, Şöyle Bir Hasbihal, Acıklı Ana, Uçun Kuşlar, Enâiyyet-i Aşk, Arzihal, Serzeniş, Devriye: O Gice ne Kadar..., Devriye: Gizli Bir Nûr..., Vâli Allah el-Müştekî, Bezm-i Cem, Nefes: Dervişlik, Figân-ı Hasret, Rûmili, Sönmüş Bir Çehrenin Hayali, Celâl Nûriye, Ne Oldu, İzcilere, Gökşuda Çapkınlık başlıklı şiirler yer almaktadır. Bahsi geçen bu şiirlerin Abdullah Uçman'ın hazırladığı *Serâb-ı Ömrüm ve Diğer Şiirleri* adlı yayında yer aldığı görülmektedir.

Baş: 1a

سازنده نازنده

چراغان دورینی کتیردی یاده

صوندیغک بیاله لاله می نه در?

Son: 51a

... بیزدیک شرنندن قاچسه م می بیلمم

دشت کر بیلیه خاک نجفه

رضا توفیق

FT: Türkçe, rik'a, 51 yk., b.b. st./ 1 stn., 200 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Siyah renkte bir kapakla kaplı.

Kaynaklar: DİA. XXXV. 68-70. R. Gökal Arkin, *Rıza Tevfik: Hayatı ve Şiirleri*, Stad Matbaası, İstanbul 1942; Refî Cevat Ulunay, *Rıza Tevfik: Şiirleri ve Mektupları*, İstanbul 1943; Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Rıza Tevfik: Şiirler, Makaleler, Hatıralar*, İstanbul 1950; Abdullah Uçman, *Rıza Tevfik, Kültür ve Turizm Bakanlığı*, Ankara 1986; Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Serab-ı Ömrüm ve diğer şiirleri*, (hzl. Abdullah Uçman), Kitabevi, İstanbul 2005.

178

105

مجموعه اشعار / Mecmûa-i Eş'âr

Bu defter, birinci sayfada verilen bilgiye göre, Millet Kütüphanesi'nde Ali Emîrî koleksiyonu Manzum 307 numaradaki mecmûadan alınan, Tîrsî ve Kânî gibi şairlere ait hicivler yer almaktadır. Defterin Mehmed Behçet Yazar tarafından istinsah edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Baş: s.1

دیوانی هزلیات

علی امیری کتبخانه سی ۳۰۷ نومرو ده مقیددر آل یازبسی یتمش بر صحیفه دن عبارت و نسخ یازی ایله در
صوکنده کی ایکی منظومه شوپله در:
کروه شاعران ایچره کتور قافییه دائم
خنزیر اولدیغم اگله کورن آثار عنوانم

Son: s. 106

یکی قاپو مولوی خانه سی جوارنده مدفوندر بر اثر منظومه سی انفس آثاریدر. عثمانلی مؤلفاری، ج. ۲، ص.
۲۴۹

FT: Türkçe, rik'a, 112 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 203 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Yer yer kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

179

106

مجموعه هزلیات / Mecmûa-i Hezliyyât

Defterde, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum koleksiyonunda, 650 numara ile kayıtlı olan mecmûadan hareketle Hevâ'î ve Nev'îzâde Atâyî'nin hiciv şiirleri toplanmıştır. Bu hicivlerin yanında 51-89 sayfaları arasında Sabahattin Ali'nin (1907-1948) Edebiyat Fakültesindeki arkadaşlarını tanıttığı istihzâ ile karışık uzunca bir terkîb-bendi de defterde yer almaktadır. Sabahattin Ali'nin bu şiiri, Atilla Özkırmı'nın Sabahattin Ali: Bütün Şiirleri başlıklı yayımında "Der-Vasf-ı Yârân: Terkîb-i Bend" başlığı ile kaydedilmiştir. Defterin Mehmed Behçet Yazar tarafından düzenlenmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Baş: s.1

ملت کتبخانه سی ۶۵۰ مجموعه هزلیاتلاردن:

غزل هوائی

بر دنی خودبین بو زری هر جفاسن از میرک
منفعت امید ایوب چکمه جفاسن از میرک

Son: s. 89

ترکیب بندده استهزا اشلنمشدر ترکیب بندک رسمسز علاوه سیدر. کمال کرمز دن بلا بدل اهدا ایلمشدر صباح
الدین علی

FT: Türkçe, rik'a, 89 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 203 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

Kaynaklar: Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri: Dağlar ve Rüzgar, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler*, (hzl. Atilla Özkırmı), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 1999.

180

107

مجموعه هزليات / Mecmûa-i Hezliyyât

Defter, Millet Kütüphanesi Alî Emîrî Manzum koleksiyonunda, 859 numara ile kayıtlı olan mecmûanın nüshasıdır. Bahsi geçen mecmûada ağırlıklı olarak, Müdâmî, Belîğ, Hayâlî, Yahyâ, Nev'î, Rahmî, Zâtî, Lâmi'î gibi şairlerin hiciv ve gazelleri yer almaktadır. Mecmûada şairi bilinmeyen bir bahr-ı tavîl ile bazı mensur metinler de yer almaktadır. Bahsi geçen mecmûayı bu deftere kopya eden, defterin sonuna bir fihrist de koymuştur.

Defteri tutan yer yer defterde ismi geçen şairlerle ilgili tezkirelere müracaat ederek bilgiler de vermektedir.

Baş: s.2

ملت كئتبخانه سى نومرو ۷۵۹ مجموعە هزليات و غزليات
مدامى
لبلرك جانا سنك خاويار مى در بيلمم نه در
پك قيزارمش رخلرك پانجار ميدر بيلمم نه در

Son: s. 114

... قنى اى ظالم او دملر بكا عهد ايتمشدك سنى واللهمى اونوتمم

FT: Türkçe, rik'a, 89 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 203 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Yer yer kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

181

108

مجموعه اشعار و غزليات / Mecmûa-i Eş'âr ve Gazeliyyât

Defter, Millet Kütüphanesi Alî Emîrî Manzum koleksiyonunda, 655 numara ile kayıtlı olan mecmûanın nüshasıdır. Bahsi geçen mecmûada Necâtî, Askerî, Bayburtlu Zihnî, Müştak, Sâbit, Nâbî, Zâtî, Tırsî, Bâkî, Hüdâyî, Veysî, Tarzî, Fâzıl, Güftî, Âlî, Nergisî, Nâbî, Şevket Baba, Sâlim, Firâkî, Me'âlî, Refî'-i Kâlâyî, Tâ'ib ve Hayâlî gibi şairlerin gazelleri vardır. Defterin sonunda, mecmûada şiirleri bulunan şairleri bir fihristi hazırlanmıştır. Yer yer tezkirelere müracaat edilerek şairlerin hayatları hakkında bilgiler verilmiştir.

Baş: s.1

مجموعه اشعار و غزليات
۶۵۵ نومرولو مجموعە دن
نجاتى
نجاتى نك شعرلى اراسنده كورلمشدر...

Son: s. 98

. چشم مجنون شد خيال لیلی راه جلوه كاه
مردم صحرا نشین را خانه می باید سیاه

FT: Türkçe, rik'a, 89 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 203 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Yer yer kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

182

109

مزاح غزته لری / Mizâh Gazeteleri

Defterde mizah gazeteleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bağlamda, Diyojen, Hayâl, Tiyatro gibi mizah gazetelerinin nüshaları, içerikleri hakkında bilgi vermiştir.
Baş: s.1

دیوژن

دیوژنک مجلد بر شکلنی ملت کتبخانه سنده ۵۰۰ نومروده مقید اولارق بولدوم

Son: s. 117

حالبوکه صوگ نسخه ده تموز دخی یازلمشدر ۲۰ پاره بازار ۲۵ تموز شکلنده در

FT: Türkçe, rik'a, 117 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 203 x 140, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Yer yer kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

183

110

مزاح غزته لری / Mizâh Gazeteleri

Defterde 182 no'lu defterdeki mizah gazeteleri hakkında verilen bilgiler devam etmektedir. Bu bağlamda Hayâl, Kahkaha, Kara Sinan ve Karagöz gibi gazeteler hakkında bilgiler verilmiştir. 37. sayfadan itibaren defteri tutanın Millet Kütüphanesi ve Hâlis Efendi Kütüphanesi'nden istinsah ettiği bazı metinler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bu bağlamda Yûnus'un "Çıkdım erik dalına..." ibaresiyle başlayan şathiyesi ve bu şathiyenin şerhi, Lâmi'î, Me'âlî, Necâtî, İbn Kemâl, Hüdâyî, Emrî, Askerî, Mecdî, Kerîmî, Kâmî gibi şairler hakkında tezkirelerin yazdıklarından seçmeler, Lâmi'î'nin latifelerinden bir alıntı vardır. Defterin başında bir fihrist de konulmuştur.

Baş: s.9

ما باقیسی دیگر دفترده

خیال غزته سنک صوگ انتشار اتندن بر صحیفه سی شوپله در:

Son: s. 120

لطفی تاریخی ۸ نجی جلدک صوکی

FT: Türkçe, rik'a, 120 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 205 x 145, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

184

111

مجموعه اشعار و فوائد / Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id

Bir hezeliyât mecmûası olan bu defterde, Nûrî-i Giridî, Yahyâ Bey, Rahmî Çelebi, Refîkî, Sâgarî, Bâkî, Mecdî, Âlî, Fedâ'î, Siyâhî, Hayâtî, Rûhî-i Bağdâdî gibi şairlerin farklı nazım biçimlerindeki şiirleri yer almaktadır. Defterin sonunda bu şairlerin fihristi vardır.

Baş: s.1

نوری (کریدی)

ای صبح کاذب ای یراسه ای قره بطق
ای کیرلی پاسلی سفلی سدکلی او یوز طشق

Son: s. 106

بو پیره زال قاهره نك ردی مستحب
ذم ایندی قهرمانه زنی سید الوری

FT: Türkçe, rik'a, 110 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 205 x 145, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

185

112

تورك خلق ادبیاتی / Türk Halk Edebiyatı
عصمت ذکی ایوب اوغلی / İsmet Zekî Eyüboğlu

Defterde, İsmet Zeki Eyüboğlu'nun Türk Halk Edebiyatı dersinde aldığı notlar yer almaktadır. Jenerik sayfasında Türk Halk Edebiyatı, Kabataş Lisesi, 6 Edebiyat 1932-1933. 64 (Zeki E.) yazılıdır.

Baş: s.1

تورك خلق ادبیاتی
خلق ادبیاتینک آیریجه ادبیاتمک اک اساسلی بر شعبه سی اولارق قبول ایدلمه سی انجق...

Son: s. 128

سالح رفعت، یحیی کمال، رضا توفیق

FT: Türkçe, rik'a, 128 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 197 x 145, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

186

113

اسلامی تورك ادبیاتی / İslâmî Türk Edebiyatı
عصمت ذکی ایوب اوغلی / İsmet Zekî Eyüboğlu, 1925-2003.

Defterde, Türk edebiyatı tarihine dair tutulan ders notları vardır. Bu ders notlarının kim tarafından tutulduğuna dair bir işaret yoktur; ancak bir önceki defterin İsmet Zeki Eyüboğluna ait olması bu defterin de ona ait olabileceğini düşündürmektedir. Arap harfli metni vardır.

Baş: s.1

اسلامی تورك ادبیاتی
بر ... دینی بر اثر و شعر اولمق اوزره ایلک اثر ۴۶۲دک خاقانیه دولتی دورنده یوسفک یازدیغی

Son: s. 71

دئسان: بر نوع نظم شکلیدر

FT: Türkçe, rik'a, 71 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 197 x 145, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

187

114

قوٹو قاپاقلاری / Kutu Kapakları
لا ادری / Lâ-edrî

Defterde, 14 Temmuz 1935 ile 24 Aralık 1946 yılları arasında kıt'a nazım biçimiyle yazılan şiirler yer almaktadır. Şiirler bölümü 98. sayfada sona ermektedir. 99-126 arası boş olup 127-135 arasında bazı notlar vardır.

Baş: s.1

آچتیرمه قوطومی سویلتمه کوتویی
اتالر سوزی

Son: s. 98

۲۳ اراق ۱۹۴۷ کونی اقسامی ساعت ۱۸ ده چیقان بر یانغینیله ملی اکتیم باقانلغی بناسی آنقره ده کاملا
یانمشدر

FT: Türkçe, Rik'a, 136 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 87 x 57, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

188

115

Kutu Kapakları / قوطو قاپاقلاری
لا ادری / Lâ-edrî

Defterde, 14 Temmuz 1935 ile 24 Aralık 1946 yılları arasında kıt'a nazım biçimiyle yazılan şiirler yer almaktadır. 187 numaralı defterde de yer alan bu eserin bu nüshasında şiirlerin başlıkları yazılmıştır.

Defterde; Dilimiz, Cuma Tatili, Tereddî, İkinci Lale Devri, Laboratuvar Cumhuriyeti, Atıcılar, Ali Han, Karnaval, Kanatlar ve Kanatlanlar, Devirlerin Kaderi, Odunlar, Otuz Kanun, İndifâ'ât, Sarılar, Garâ'ib-i Hilkat, Yeni Devrim, Kamutay, Hayvanlar Bahçesi, Tay ve Bay, Üç Devir, Yakarış, Yeni Tıflı, Yumruk Hakkı, Sömüklüler, Tasrîf, Bir Efsâne, Şehr-i Emîn Tüy Diken, Son Bilanço, Kurt Çoban Olursa, Açlar ve Toklar, Yeni Celâlîler, Kâbus, Kurt ve Eşek, Hıyâr Vekîl, Üçünden Biri, Postumuz, Semerci Baş, Orta Oyunu başlıklı kısa şiirler yer almaktadır.

Baş: s.1

آچتیرمه قوطومی سویلتمه کوتویی
اتالر سوزی

Son: s. 85

صوك زمانلرده كى شاشقین دوروميله شو صاغر
دوندى، ملت نظرنده آپ آچیق مسخره به...

FT: Türkçe, rik'a, 85 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 112 x 75, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, çizgili fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Yeşil renkte bir kapakla kaplı.

189

116

Sessiz Giryeler / سسسز کریه لر
Tahsîn Nâhîd / تحسین ناهید, 1887-1919

Defterde, Fecr-i Âtî edebiyat topluluğunda yer alan isimlerden biri olan Tahsîn Nâhîd'in manzum ve mensur şiirlerinin bulunduğu Sessiz Giryeler adlı kitabının Arap harfli metni yer almaktadır. Eserin sonunda hem şiirlerin isimleri hem de şiirlerin ithaf edildiği kişileri gösteren bir fihrist vardır. 1320/1902-03 yılında telif edilmiştir.

Sessiz Giryeler kitabında ise, Kârilerime, Hayâl ü Ümmîd, Cesed ve Rûh, Bir Gece, Eski Pâzîce, Sende Rûhumda, Yine Sensin, Şimdi Sensiz, Leyle-i Garâm, Hande vü Giryeye, Her Zaman Sen, Şimdiki Şi'rim, Zavallı İnsanlar, Berf-i Sîmîn, Hüsnüne

Nazîre, Zühre-i Nâhîd, Mine İsterim, Akşam ve Gece, Babamın Mezarı, Âşinâ-yı Hayâl, Bayram Hediyesi, Zehirli Handeler, İnsanlar Anlasalar, Son Nağme başlıklı şiirler vardır.

Baş: s.3

قارئه لرمه:

سزه اتحاف ايده يم بن بو سونوك كريبه لرى،
سزه اتحاف ايده يم، چونكه سزكدر شعرم

Son: s. 64

بر ميدان معرکه اولمقدن قورتلسه نه اولور يا ربى نا اولور
جغال اوغلى: ۲۴ كانون اول ۱۳۲۰

FT: Türkçe, rik'a, 69 sayfa; b.b. st./ 1 stn., 190 x 125, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, ince, fabrikasyon kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Modern tarzda, üzerinde çiçek resmi çizilmiş kahverengi, kilitli kapak.

Kaynaklar: Büyük Türk Klâsikleri. . XII. 64-73; Behcet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 1989; Rıfat Necdet Evrim, *Fecr-i Ati Şairleri Mehmed Behçet ve Tahsin Nahid*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1961; Mîna Urgan, *Bir Dinazor'un Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010; Kazım Çandır, Tahsîn Nâhid ve Şiirleri Üzerine Bir Araştırma/İnceleme”, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Isparta 2001 (Yayımlanmamış YL Tezi); Bayram Kabakçı, “Tahsin Nahit: Hayatı-Sanatı-Eserleri”, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale 2002 (Yayımlanmamış YL Tezi); Vildan Bilmiş, “Tahsin Nâhid: İnsan ve Eser(Hayatı, Şiirleri)”, Fırat Üniversitesi, SBE, Elazığ 2011 (Yayımlanmamış YL Tezi).
Nurullah Çetin, “Tahsin Nahit ve Şiiri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXVI, S.1-2, Ankara 1993: 23-33; Nurullah Çetin, “Tahsin Nahid'in Rûh-ı Bî-Kayd Adlı Kitabında Yer Almayan Şiirleri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXVII, S.1-2, Ankara 1995: 541-581; Nurullah Çetin, “Tahsin Nahid'in Rûh-ı Bî-Kayd Adlı Eseri”, *Türkoloji Dergisi*, C.XII, S.1, Ankara 1997: 209-275.

Arap Edebiyatı

126/1

117

Kasîde-i Bürde / قصیده برده

İmâm-ı Bûsîrî, Muhammed b. Sa'îd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdullah / امام بوصرى،

محمد بن سعيد بن حماد بن حماد بن محسن بن عبدالله، d. 608/1212-13—ö. 697/1293-94

Eser, İmâm-ı Bûsîrî'nin meşhur kasidesi Kasîde-i Bürde'nin metnidir. Eserden önce kasidenin okunma adabına dair bilgiler (farsça olarak) verilmiştir. Kasidenin sonunda da bir dua metnine yer verilmiştir.

Baş: 1b

ترتیب خوانیدن این قسیده مبارک اول وضو کامل

باب ظاهر سازد و دو رکعت نماز بگذارد و در خلوت ...

(5b)

بسم الله الرحمن الرحيم
امن تذكر جيران بذي سلم
مزجت دمعا جرى من مقلة بدم

Son: 23b.

فاغفر لقارئها واغفر لسامعها
لقد سالتك يا ذا الجود والكرم

(25a)

و بعد الممات و صلى الله على خير خلقه محمد و آله اجمعين

FT: Arapça, Nesih, 1b- 25b yk., 9./ 1 stn., 205 x 130, 140 x 78 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta kâğıt.

Başlıklar kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Mukavva zemin üstü ince deriyle kaplı şemseli cilt. Bir an önce restorasyona girmesi gereken bu eserin cildindeki deri hayli yıpranmış olup yaprakları da çürümeye başlamıştır.

Kaynaklar: DİA. V. 470-71; Mahmut Kaya, *Kaside-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2004; el-Büsîrî, *Die Burda*, (Almanca'ya tercüme eden: C. A. Rales), (ölümünden sonra byayımlayan: Walter Behrnauer. Wien: Ausder Kaiserlich-Königlichen Hof-und Statsd ruckerei, 1860. (Önsöz+ metin aslı+ tercüme + ekler).

126/2

118

Şerh-i Kasîde-i Bürde / شرح قصيدة برده

Doğu Türkçesi ile kaleme alınan bu eser, İmâm-ı Bûsîrî'nin meşhur kasidesi Kasîde-i Bürde'ye yapılan Çağatayca bir şerhtir. Eser 27a'da kaynak metnin yazarı Bûsîrî'nin tercüme-i hâlinin anlatımı ile başlar; ancak bu bölüm Çağatay Türkçesi ile değil de Omsnalı Türkçesi ile yazılmıştır. Bu bölüm 28b'de sona erer. 29a boştur. 29b'den 34b'ye kadarki bölümde Bûsîrî'nin bu kasideyi yazmasının sebebi Çağatay Türkçesi ile anlatılmıştır. 35a'dan itibaren ise asıl şerh bölümü başlar. Daha çok tercümeyle yakın olan bu şerhte, kaynak metne yer verildikten sonra "tercüme" başlığı ile kaynak metnin Çağatay Türkçesine tercümesi mensur olarak ve biraz açılımlanarak tercüme edilmektedir. Dolayısıyla eseri şerh olarak değerlendirmemizin sebebi yapılan bu tercümenin biraz genişletilip açıklanmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa klâsik şerh geleneğinin tüm özelliklerinin bu şerhte uygulandığını söylemek mümkün değildir. Şerh bölümü 163b'de sona erer. 163b-166a arasında şârihin dua talebi; 166a-175b arasında ise Kasîde-i Bürde'yi okumanın faydaları anlatılmıştır. 176a boştur. 176b-178a arasında da bir dua metni vardır. 178b boştur.

Kasîde-i Bürde'nin Hüseyin-i Hârezmî tarafından Çağatay Türkçesi ile yazılan bir şerhi daha bilinmekteyse de elimizdeki şerh bundan farklıdır.

Baş: 27a

ترجمة احوال مؤلف قصيدة البردة

كنيه سى ابو عبد الله اسمى شريفى محمد ابن سعيد الدلاصى ثم البوصيرى ...

(29b)

اسناد قصيدة برده روايت قيبلىب شيخ بزرگوار و پيشواى نامدار شرف الدين ابن عبد الله محمد بن عماد الدين رحمہ الله عليه دين كه بو قصيدة متبركه ني ايلتماق نينك سببى اولودر كه منكا بر رنجى مستولى عارض بولدى مدت مديد ايرديكم بغايت دردناك ايرديم...

(35a)

بسم الله الرحمن الرحيم
امن تذكر جيران بذي سلم
مزجت دمعا جرى من مقلة بدم

ترجمه: ایا همسایه لارنی یاد قیلغاندن که ساکن دور لار موضعی دا که اسم سلم دور کوز یاشنی که کوز اچیدن روان بولوبدور قانغه آمیخته قلدینک حاصل اولمغی...

Son: 163b

اول کشیکه سرودایتادور العیس آق قزیل مویلوک تیوه لارنغمه و آواز ختم ایلدی ناظم قصیده روح الله روحه
قصیده سینی نبی صلوة تحیات ارسال قلماق برله...

(175b)

بو قصیده مبارک نینک اسنادی نهایت سیز تولا ایردی مختصر قیلندی هر کم شک کلتورسه منافق بولور نعوذ
بالله من ذالک و بالله العصمت و التوفیق

FT: Çağatay Türkçesi, ta'lik, 27a-178b yk., 9./ 1 stn., 205 x 130, 140 x 78 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta kâğıt; Başlıklar ve bazı ibarelerin üstüne çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imlâ edilmiştir. Mukavva zemin üstü ince deriyle kaplı şemseli cilt. Bir an önce restorasyona girmesi gereken bu eserin cildindeki deri hayli yıpranmış olup yaprakları da çürümeye başlamıştır.

Kaynaklar: DİA. V. 470-71.

159/7

119

[Kasîde fî Medhi Ebî Hanîfe] / [قصیده فی مدح ابی حنیفة]

Ebü'l-Hasen Mihyâr b. Merzeveyh ed-Deylemî el-Bağdâdî / ابو الحسن مهيار بن مرزويه / ö. 428/1037
الدیلمی البغدادی

Elimizdeki bu Arapça eser, Ebû Hanîfe'nin övgüsünde kaleme alınan bir şiir olup meşhur Arap şairlerinden Mihyâr b. ed-Deylemî'ye atfedilmektedir. Kasidedeki kimi beyitlerde, sözcüklerin üstüne çıkılan notlar bulunmaktadır. Bu notlar bazen sözcüklerin Türkçe anlamını verirken bazen de gramere yönelik notlar bulunmaktadır. 120b-121a boş. 121b'de birkaç not vardır

Baş: 112b

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَعَدُّ ذِكْرَ نِعْمَانِ لَنَا أَنْ ذِكْرَهُ
هُوَ الْمَسْكُ مَا كَرَّرْتُهُ يَتَوَضَعُ

Son: 120a

ونحر مشرق اللون كأن ثدياه حقان

FT: Arapça, ta'lik, 112a-120a yk., 5 st./ 2 stn., 180 x 145, b.b. x b.b. mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu filigranlı kâğıt. Tezhip unsuru yoktur. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverenginde miklepli bi cilttir. Şiraze dağılmaya başladığı gibi eser boyunca su lekeleri vardır.

Kaynaklar: Vefeyât. V. 359-363; *Târîhu'l-Edeb.* V. 375-378; EI². VII. 24-25; DİA. XXX. 40-41.

ANSİKLOPEDİK

134

120

عجائب المخلوقات / Acâ'ibü'l-Mahlûkât

كليبولیلی یازیجی اوغلی احمد بیجان بن صالح / Gelibolulu Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân b. Sâlih / ö. 870/ 1466'dan sonra.

Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân tarafından kaleme alınan bu Türkçe eser, Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvî'nin (ö. 682/1283) aynı addaki doğa tarihine dair Arapça ansiklopedik eserinin hulâsa şeklinde ve serbest bir tercümesi olup 857/1453 yılında Gelibolu'da tamamlanmıştır. Yer yer tasavvufî ve didaktik hususiyeti de olan bu eser göklere, ay güneş ve diğer gezegenlere, günlerin faziletlerine, ayların özelliklerine, denizlere, yedi iklime, dağlara, nehirlere, maden ve mücevherlere, bitkilere, insana, hayvanlara dair olup daha çok bunların efsanevî ve acayip yönleri üzerinde durulmuştur. Yazma eser kütüphanelerinde 50 civarında nüshası bulunan eser, Ahmet Özmerdivenli tarafından günümüze Türkçesiyle sadeleştirilerek neşredilmiştir. 39a-b'de bazı karalamalar ile birkaç not vardır

Baş: 1b

كتاب عجائب المخلوقات عن ترجمة حكماء زمان اسكندر
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين... اما بعد مجد العلماء و خدام الفقراء يازيجى اوغلى احمد بيجان ... ايدر سبب تحرير
كتاب اولدر كه ...

Son: 38b

... يلانى صوقسه قچر اكر اولان عقربى دتوب اولدرسه يلانه نسنه اولماز اكر دوتمز ايسه هلاك ايدر

FT: Türkçe, nesih, 39 yk; 13 st./ 1 stn., 202 x 145, 136 x 105 mm. Krem rengi, orta kalınlıkta, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çarküşe kahverengi deri, kâğıtla kaplı kapak. Kapak eserden ayrılmaya başlamış. Şîrâze dağılmaya başlamış.

Kayıtlar: 1a'da "Mustafâ b. Abdullâh" adlı birine ait bir mülkiyet kaydı vardır. 10a'da 1235/1819-20 tarihli "Seyyid el-Hâc Mustafâ Ağa"ya ait bir vakıf kaydı var; aynı kayıt 39a'da da var.

Kaynaklar: Keşf. II. 1127; Mecdî. 127; OM. I. 16; Karabulut. I. 576 (1445); EL.² I. 1202; İA. I. 181-82; DİA. II. 49-51; Aynur Koçak, "Gelibolu Ahmet Bican'ın Eserleri Üzerine Bir İnceleme", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE, Çanakkale 2000 (Yayımlanmamış Dr. Tezi); Yazıcıoğlu Ahmed Bican, *Acaibü'l-Mahlukat: Yaradılmışların Acaipleri*, (hzl. Ahmet Özmerdivenli), Benlioğlu Matbaası, Kayseri; Osman Yıldız, "Ahmed-i Bican: Acaibü'l-Mahlukat, Dil Özellikleri-Metin-Seçmeli Sözlük.", İnönü Üniversitesi, Malatya 1989 (Yayımlanmamış YL Tezi);

157

121

در مکنون / Dür-i Mekkûn

يازيجى اوغلى احمد بيجان بن / ö. 859/1455 Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân b. Sâlih (Gelibôlulu),
صالح (كليبولى لى)

Elimizdeki bu Türkçe eser, XV. yüzyılın önde gelen bilginlerinden Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân tarafından kaleme alınan doğa tarihini konu alan eserlerdendir. On sekiz bin âleme işaret olarak on sekiz babdan meydana gelen bu eserde çeşitli âyet, hadis, temsil ve hikâyelerle dünyanın yaratılışı, bazı peygamberlerin ahvali ve kıyamet alâmetleri anlatılmıştır. Tek bir eserin tercümesi olmaktan çok konuyla ilgili farklı farklı eserlerden derleme yapılmak suretiyle oluşturulan eserin birinci babı göklerdeki acayıplıklar, melekler, arş, kürsî, cennet, cehennem, ay güneş, yıldızlar; ikinci babı yerler ve yerlerde olan acayıplıklar, cehennem; üçüncü babı yeryüzü;

dördüncü babı hendese ilmi ile iklimler, günler ve saatler; beşinci babı acayip dağlar; altıncı babı nehirler ve adalar; yedinci babı şehirler ve iklimleri: sekizinci babı mescidler ve manastırlar; dokuzuncu babı Süleyman peygamberin tahtı ve saltanatı, onuncu babı Belkıs'ın saltanatı ve Süleyman peygamberle görüşmesi; on birinci babı ömürlerin takdiri; on ikinci babı hışımdan helak olan yerler; on üçüncü babı otlar ve yemişler; on dördüncü babı suretler ve bazı yerler; on beşinci babı sîmurgu anka; on altıncı babı cifr remizleri; on yedinci babı eşrât-ı saat (kıyamet alâmetleri): on sekizinci babı halkın ve beylerin ahvali, işleri ve bazı unrevî meseleler beyanındadır.

Eser Şevket Gürel tarafından Muhyiddîn el-Arabî'ye atfedilerek neşredildikten sonra Necdet Sakaoğlu tarafından Latin harflerine aktarılmıştır. Yakın zamanda Ahmet Demirtaş ise eseri dil bakımından inceleyip çeviriyazısıyla tıpkıbasımına yer verdiği bir neşrini yapmıştır.

Baş: 1b-2a

قال الله تعالى في الارض ايات للمتقين و قال الله تعالى خلق الازواج كلها مما تنبت الارض و من انفسهم و مما لا يعلمون... اما بعد بل كل حق سبحانه و تعالى واحدد فردد صمد صانعدير اولى يوق آخر يوق... نچه پاره کتابلردن جمیع تفاسیردن و احادیث نبویدن و کمنی روایتلر و حکایتلر عقیل قبول اتدکلرندن کنترولر بر کتاب اتم ادنی در مکنون قودم...

Son: 106

... انك حرمتته عفو ايوب اكا و عدة كريم اتدك اول و عدة كريم اتدك اول و عديه صادق اولوب يرينه كتوره ين بفضلك و كرمك يا رب العالمين و يا خير الناصرين والحمد لله رب العالمين .

FT: Türkçe, ta'lik, 106 yk., 15 st./ 1 stn., 215 x 155, 140 x 110 mm. Krem rengi, kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. 1b'de siyah ve kırmızı mürekkeplerle çizilmiş bir mihrâbiyye vardır. Yanlarında iki minârenin olduğu bir câmi motifi görünümü verilen bu mihrâbiyyenin sağ tarafındaki sayfa kenarında da daha büyük bir minâre çizilmiştir. 1b-2a'daki sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Üst kapağı kopmuş olan bu eserin cildi, mukavva zemin üstü kahverengi deri cilttir. Üst kapak kopmuş olup şiraze dağılmak üzeredir. Ayrıca nüsha boyunca su lekeleri ile kurt yenikleri izleri bulunmaktadır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Monlâ Mustafâ b. Alî tarafından 17 Rebûlâhîr 1197/ 22 Mart 1783 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. I. 732; Mecdî. 127; OM. I. 16; Karabulut. I. 576 (1445); EI.² I. 1202; İA. I. 181-82; DİA. II. 49-51; Yazıcıoğlu Ahmed Bican, *Dürr-i meknûn: Saklı İnciler*, (Çevrimyazı ve notlar: Necdet Sakaoğlu) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999; Ahmed Bican Yazıcıoğlu, *Dürr-i meknûn: Kritische Edition mit Kommentar*. (Ed. Hg. Laban Kaptein), Selbstverlag Kaptein, 2007; Yazıcıoğlu Ahmed Bican, *Dürr-i Mekkûn: (inceleme - çevriyazı - dizin - tıpkıbasım)*, (hızl. Ahmet Demirtaş), Akademik Kitaplar, İstanbul 2009.

İndeksler
Kütüphane/Katalog Numarası İndeksi

Kütüphane no	Katalog no
116	71
117	53
118	1
119	54
120/1	3
120/2	4
120/3	5
121/1	68
121/2	69
121/3	72
121/4	73
121/5	74
121/6	75
122	33
123	44
124	12
125	20
126/1	117
126/2	118
127/1	21
127/2	14
128	76
129/1	2
129/2	13
129/3	57
129/4	58
129/5	15
129/6	62
129/7	63
129/8	64

130	34
131	77
132	70
133	78
134	120
135	16
137/1	79
137/2	80
137/3	81
137/4	82
137/5	83
137/6	84
137/7	85
137/8	86
137/9	35
138	36
139	50
140/1	45
140/2	46
141/1	55
141/2	56
141/3	17
142	65
143/1	37
143/2	38
144	32
145	87
146	6
147	7
148/1	88
148/2	89

148/3	90
148/4	91
150	8
151	92
152	48
153	51
155	59
156	66
157	121
158	93
159/1	9
159/2	10
159/3	18
159/4	19
159/5	39
159/6	43
159/7	119
159/8	11
160/2	47
160/2	49
161/1	22
161/10	31
161/2	23
161/3	24
161/4	25
161/5	26
161/6	27
161/7	28
161/8	29
161/9	30
162/1	60

162/2	61
163	94
164	40
165	67
166	52
167	95
168	96
169	41
170	42
171	97

172	98
173/1	100
173/2	99
174	101
175	102
176	103
177	104
178	105
179	106
180	107

181	108
182	109
183	110
184	111
185	112
186	113
187	114
188	115
189	116

Eser Adları İndeksi

Acâ'ibü'l-Mahlûkât	120
Ahkâm-ı Tâli' ve Takvîm-i Sâl	49
Akse'l-İreb fî Tercemeti Mukaddimetü'l-Edeb	40
[Arabî-Türkî Lügat]	36
Berbernâme	90
Bingöl Çobanları	101
[Birkaç Surenin Tercüme ve Tefsîri]	2
Çile	98, 99
Dâstân-ı Geyik	85
Dâstân-ı Hatun	86
Dâstân-ı İbrâhîm	84
Dâstân-ı Kesikbaş	83
Dav'u'l-Me'âlî fî Şerhi Bed'îl-Emâlî	19
Defter	102
Delâ'il-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâ'il-i Fütüvvet-i Ahmedî (Tercüme-i Me'âricü'n-Nübüvve)	59
Derenâme (Söz Ebesi / Hâce Fesâd)	91
Dîvân-ı İzzet Alî Paşa	77
Dîvân-ı Kemâl Ümmî	79
Dîvân-ı Sâbit	88
Dürr-i Mekkûn	121
Ed-Dürretü's-Seniyye fî Şerhi'l-Gavsîyye	24
Dürretü't-Tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc (Siyer-i Veysi)	54, 55, 56
Düstûrnâme (Şehâdetnâme)	17
Edhem ü Humâ	89
Ehadiyyetü'l-Vücûd	26
El-Erba'üne'n-Neveviyye	20
Gençlik	102

Hadîkatü's-Sü'edâ	71
Hazret-i Süleymân	62
Hulviyyât-ı Şâhî	8
Hümâyûnnâme (Tercüme-i Envâr-ı Süheylî)	76
[İlmihâl]	15, 16
İslâmî Türk Edebiyatı	113
Kâ'ide-i İştikâk	43
[Kasîde fî Medhi Ebî Hanîfe]	119
Kasîde-i Bed'ü'l-Emâlî	18
Kasîde-i Bürde	117
Kasîde-i Musanna'a	72
[Kırk Su'âl]	12, 13
[Kıssa-i İblîs]	14
Kisânâme	29
[Kitâbu'l-Mecâlis]	3
Kutu Kapakları	114, 115
Lâyiha	68
Lügat-ı Abuşka	42
Lügat-ı Feriştioğlu	41
Lügat-ı Kitâb-ı Gülistân	39
Lügat-ı Ni'metullâh	34
[Mâhiyyet-i İlm-i İnşâ]	73
Mazharu'l-Acâyib (Tercüme-i Tûtînâme)	95
[Mecmû'a-i Elgâz]	74
Mecmû'a-i Münşe'ât	78
Mecmû'atü'l-Eş'âr ve'l-fevâ'id	93
Mecmûa-i Eş'âr	105
Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id	111
Mecmûa-i Eş'âr ve Gazeliyyât	108
Mecmû'atü'l-Fetâvâ	11

Mecmûa-i Hezliyyât	106, 107
Mecmûa-i İnşâ	96
[Mecmû'a-i Hikâyât]	82
Mefâihü'l-Cinân ve Mesâbihü'l-Cenân (Şerhu Şir'atü'l-İslâm)	7
Menâkıb-ı Evliyâ	64
[Menâsikü'l-Hacc]	5
Mesnevî-i İslâmî	81
Mir'ât-ı Kâ'inât	51
Mizâh Gazeteleri	109, 110
Muhammediyye	87
Mahûf Uçurumlar	97
el-Mukaddime fi's-Salât	10
Mürşid-i Uşşâk	28
Ne'icetü'l-Fetâvâ	6
Noktatü'l-Beyân	27
Pend-i Mürşidî (Ahmediyye)	70
Regâiyübü'l-Menâkıb [Menâkıb-ı Şeyh Sadrüddîn]	63
Risâle-i Bey' u Şirâ (Mu'âmelât)	4
Risâle-i Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd	23
Risâle-i Şeyh Reslân Hazretleri	22
Sessiz Giryeler	116
Sirâcü'l-Musallî ve Bedrû'l-Mübtedî ve'l-Müntehî	9
Siyer-i Nebî	60, 61
Sûret-i Mektûb	31
Süleymânnâme-i Kebîr	94
Şakâ'iku'n-Nu'mânîye fi Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniye	66
Şarkı Mecmû'ası	92
Şerh-i Bahru'l-Garâ'ib	37, 38

Şerh-i Kasîde-i Bürde	118
Şerhü's-Salâti Seyyid Ahmed b. İdrîsî	30
Şiirler	104
Ta'bîrnâme-i Ca'fer-i Sâdık	46, 47
Ta'bîrnâme-i Şeyh Alî	45
Tabsıra	69
[Tahrîz-i Seyyid Vehbî li-fermân-ı Sultân Ahmed-i Sâlis]	75
Târîh-i Mustafâ Necîb (Vak'a-i Selîmiyye)	50
Tercüme-i Kâmilü't-Ta'bîr	48
Tercüme-i Kısasu'l-Enbiyâ	67
Tercüme-i Kitâbu'l-Kırânât ve'l-İttisâlât li-Ebî Ma'sher el-Belhî	44
Tercüme-i Risâle-i Mebde ve'l-Me'âd	25
Tercüme-i Sittîn li-Câmi'i'l-Besâtin	1
Tercüme-i Târîh-i Taberî	52
Tercüme-i Tezkiretü'l-Evliyâ	65
Tevbiye-i Âdem Nebî	21
Tevkîfu Mevkîfi'l-Hayrât bi-İzâhi Ma'ânî Delâ'ili'l-Hayrât (Şerh-i Delâ'ili'l-Hayrât)	32
Tuhfetü'l-Hâdiye (Lügat-ı Dânisten)	35
Tuhfetü'l-Mülûk (Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî)	33
Türk Halk Edebiyatı	112
[Velâdet ü Tezevvüc-i Fâtmatü'z-Zehrâ]	57
[Velâdet-i Peygamber aleyhi's-selâm]	58
Vesîletü'n-necât (Mevlid-i nebî)	80
Yumak	100
Zeyl-i siyer-i Veysî	53

Arap harfli Eser İsimleri İndeksi

أدهم و هما	89
احديت الوجود	26
احكام طالع و تقويم سال	49
الاربعون النوويه	20
اسلامي تورك ادبياتي	113
اقسا العرب في ترجمة مقدمة الادب	40
بربرنامه	90
برقاچ سوره نك ترجمه و تفسيرى	2
بيك گول چوبانلرى	101
پند مرشدی (احمديه)	70
تاريخ مصطفى نجيب (وقعه سليميه)	50
تبصره	69
تحفة الملوك (شرح تحفة شاهدي)	33
تحفة الهادية (لغة دانستن)	35
ترجمة تاريخ طبري	52
ترجمة تذكرة الاوليا	65
ترجمة رسالة مبدأ والمعاد	25
ترجمة سنتين لجامع البساطين	1
ترجمة طوطي نامه	95
ترجمة قصص الانبيا	67
ترجمة كامل التعبير	48
ترجمة كتاب القرانات والاتصالات لأبي معشر البلخي	44
تعبير نامه جعفر صادق	46, 47
تعبير نامه شيخ على	45
تقریض سيد وهبى لفرمان سلطان احمد ثالث	75
توبية آدم نبي	21
تورك خلق ادبياتي	112
توقيف موقيف الخبرات بايضاح معاني دلائل الخبرات (شرح دلائل الخبرات)	32
چله	98, 99

حديقة السعداء	71
حضرت سليمان	62
حلويات شاهي	8
داستان ابراهيم	84
داستان خاتون	86
داستان كسكياش	83
داستان گيك	85
در مكنون	121
دره نامه (سوز ابه سي / خواجه فساد)	91
دره التاج فى سيرت صاحب المعراج (سير ويسى)	54, 55, 56
الدرة الثنية فى شرح الغوثية	24
دستور نامه (شهادت نامه)	17
دفتر	102
دلائل نبوة محمدي و شمائل فتوة احمدي (ترجمة معارج النبوة)	59
ديوان ثابت	88
ديوان عزت علي پاشا	77
ديوان كمال امي	79
ذيل سير ويسى	53
رسالة بيع و شراء (معاملات)	4
رسالة شيخ رسلان حضر تلري	22
رسالة مفتاح وحدت الوجود	23
رغائب المناقب مناقب شيخ صدر الدين	63
سراج المصلى و بدر المبتدى و المنتهى	9
سسسز كزيه لر	116
سليمان نامه كبير	94
سير نبي	60, 61
شرح بحر الغرائب	37, 38
شرح الصلوة السيد احمد بن ادريسي	30

شرح قصيدة برده	118
شرفي مجموعه سي	92
شعر لر	104
الشقائق النعمانية في علماء الدولت العثمانية	66
صورة مكتوب	31
ضوء المعالي في شرح بدء الامالي	19
عجائب المخلوقات	120
عربي /تركي لغت	36
علم حال	15, 16
قاعدة اشتقاق	43
فرق سؤال	12, 13
قصيدة بدء الامالي	18
قصيدة برده	117
قصيدة في مدح ابي حنيفة	119
قصيدة مصنعه	72
قصة ايليس	14
قوٹو قايقلرى	114, 115
كتاب المجالس	3
كسانامه	29
كنجلك	102
لايحه	68
لغة أبوشقه	42
لغة فرشته اوغلي	41
لغة كتاب كلستان	39
لغة نعمت الله	34
ماهية علم انشا	73
متنوى اسلامي	81

مجموعة الأشعار والفوائد	93
مجموعة اشعار	105
مجموعة اشعار و فوائد	111
مجموعة اشعار و غزليات	108
مجموعة الغاز	74
مجموعة انشا	96
مجموعه حكايات	82
مجموعة منشآت	78
مجموعه هزليات	106, 107
مجموعة الفتاوا	11
محمديه	87
مخوف اوچوروملر	97
مرآت كاننات	51
مرشد عشاق	28
مفاتيح الجنان ومصايح الجنان (شرح شرعة الاسلام)	7
المقدمة في الصلوة	10
مناسك الحج	5
مناقب اولياء	64
مزاح غزته لرى	109, 110
مظهر العجايب (ترجمة طوطي نامه)	95
نتيجة الفتاوا	6
نقطة البيان	27
همايون نامه (ترجمة انوار سهيلي)	76
ولادت پيغمبر عليه السلام	58
ولادت و تزوج فاطمة الزهرا	57
وسيلة النجات (مولد نبى)	80
يوماق	100

Yazar İsimleri İndeksi

Altıparmak Mehmed Efendi (Çıkrıkçızâde), Mehmed b. Mehmed el-Üskübî,	1, 59
Abdurrahmân b. Abdullâh el-Kuddûsî	33
Âbid Efendi, Zeynelâbidîn	29
Ahmedî, İshâk Hocası Şemseddîn Ahmed b. Hayreddîn Ahmed Güzelhisârî	40
Âkif Paşa, Mhmed Âkif b. Ayntâbizâde Kadı Mehmed Efendi	68, 69
Alî b. Muhammed b. Ahmed Ebü'l-Kâsım es-Simmânî	9
Alî el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrûddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî	19
Alî Örfî Efendi	26
Darîr, Mustafâ b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî,	60, 61
Dürrîzâde, Şeyhülislâm Mehmed Ârif b. Dürrîzâde Mustafâ	6
Ebü Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî	20
Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî	10
Ebü'l-Hasen İsmâ'îl b. İbrâhîm b. İsfendiyâr b. Bâyezîd b. Âdil	8
Ebü'l-Hasen Mihyâr b. Merzeveyh ed-Deylemî el-Bağdâdî	119
Fedâ'î, Şeyh Abdurrahîm b. Alî el-Prizrenî	31
Ferişteoğlu-İbn Melek, Abdüllatîf b. İzzeddîn	41
Firdevsî-i Rûmî (Uzun Firdevsî)	94
Fuzûlî, Mehmed b. Süleymân	71
Gelibolulu Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân b. Sâlih	120-121
Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed b. Sâlih	87
Halîmî, Lutfullâh b. Ebî Yûsuf, ö. XV. yüzyılın sonları.	37, 38
Hamza Efendi ed-Dârendevî	4
İmâm-ı Bûsîrî, Muhammed b. Sa'îd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdullah	117
İslâmî	81
İsmet Zekî Eyüboğlu	112-113
İzzet, Alî Paşa b. Defterdâr Mehmed Paşa	77
Kara Dâvûdzâde Mehmed b. Ahmed Rûmî	32
Kemâl Ümmî, İsmail	79
Kemâleddîn Kamu	101
Kırdeci Alî	83
Latîfî	95

Mehmed Behçet Yazar	97-100
Mevlânâ Firâkî	12, 13
Muhammed b. el-Hâc İlyâs	35
Mustafâ Necib Köse	50
Mürşidî, Ahmed b. Osmân Ağa	70
Nâbî, Yûsuf b. Seyyid Mustafâ b. Seyyid Mahmûd er-Ruhâvî,	53
Nî'metullâh b. Ahmed b. Kadı Mübârek er-Rûmî	34
Nişâncızâde, Muhyiddîn Mehmed b. Ahmed b. Mehmed b. Ramazân	51
Rızâ Tevfik Bölükbaşı	104
Sâbit, Alâeddîn Bosnavî	88-91
Seyfullâh Efendi	23
Seyyid Alîzâde, Ya'kûb b. Seyyid Alî el-Meymûnî	7
Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî	22, 24, 25, 27, 28, 30
Seyyid Vehbî, Hüseyin b. el-Hâc Ahmed	75
Sirâceddîn Alî b. Osmân el-Ûşî	18
Süleymân Çelebi	80
Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa b. Şa'ban	72
Şeyh Alî	45
Şeyh Mûsâ Sadrî	63
Tahsîn Nâhîd	102, 103, 116
Taşköprüzâde, İsmâeddîn Ebû'l-Hayr Ahmed b. Mustafâ b. Halîl	66
Vâsi' Alîsi, Alâeddîn Alî b. Sâlih el-Filibevî	76
Veysî, Üveys b. Mehmed Alaşehirî	17, 54, 55

Müstensih İsimleri Dizini

Ebûbekr b. Badak ? el-Cebbâr	81
Ferhâd b. Emîr Şâh b. Muhammed b. Sungur	87
Hâfiz Alî b. Osmân	32
Hızır b. Hacı İlyâs	7
İbrâhîm b. Hacı Osmân	22, 24, 47, 49
İsmâîl Akhisârî	59
Kâtib Şu'ayb b. Hâfiz Habîb	48
Mahmûd Fahrî (Arslan Paşa Cami imamı)	40
Mustafâ b. Yûsuf	71
Ömer b. Mustafâ	18
Seyyid İbrâhîm Hamdî	76
Seyyid Süleymân Hâfiz el-Bükâ'î b. Osmân	53
Süleymân Efendizâde Mehmed Sa'îd	6
Şeyh Mehmed Rûhî	65